

אסיפת אמרי"ם

ליקוט דברי תורה דברי התעוררות
ומאמרים מספה"ק לפרשת השבוע

אמרות טהורות וסיפורי צדיקים
המעוררים לעבודת השי"ת

פרשת ויקה"פ - החודש - תשפ"ו

קונטרס זה
נערך ונאסף ע"י
אחד מבני החבורה
למען זיכוי הרבים

בכל עניני קונטרס זה
להערות והארות
ניתן לפנות למייל

R5708580@gmail

kolmenachem12@gmail.com

מכון להפצת שיטות ודרישות
לשמו ולזכרו של ב"ק
האדמו"ר ה"פני מנחם" מגור ז"ע

פרשת ויקהל פקודי - החודש

הגרי"ח זוננפלד זצ"ל רבה של ירושלים אמר: אחרי פרשת כי תשא באה פרשת ויקהל בה נאמרה האזהרה על השבת, כי כשחטאו ישראל בעגל ונשתברו הלוחות, נצטערו ישראל, שמא נתבטלה קבלת התורה והרי הם בבני נח, בא משרע"ה לנחמם והזהירם על השבת, ועי"ז ידעו בני ישראל כי נכרי ששבת חייב מיתה.

ויקהל משה את כל עדת בני"ו ויאמר וגו' אלה הדברים אשר צוה ה' לעשת אתם: (לה א)

האר"י הק' זי"ע מפרש: פרשה זו באה לאחר חטא העגל, וכתיקון לחטא העגל. בעשותם את העגל אמרו 'אלה אלהיך ישראל', ומשרע"ה אמר: 'אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם'.

הרה"ק ה"אור פני משה" כתב: כידוע נחרב המקדש בעוון שנאת חנם, לעולם משמשים הפירוד והמחלוקת גורם לעירעור היסודות. לכן בהקמת המשכן הקהיל משה את כל עדת בני ישראל. השלמת המשכן תלויה בשלימות העם ואחדותו. עיין שם באריכות.

בספה"ק "אך פרי תבואה" מהרה"ק מליסקא זי"ע, כתב ליתן טעם על שהקהיל מש"ר אז לכל ישראל, בהקדם מ"ש הקב"ה למש"ר כאשר קרא אותו ליתן בידו לוחות השניות 'ואיש לא יעלה עמך' וגו', ופירש"י: הראשונות ע"י שהיו בתשואות ובקולות וקהילות שלטה בהן עין רעה, אין לך יפה מן הצניעות.

ולכאורה קשה, וכי יש חזרה לפני הקב"ה ח"ו, איך יתכן שהקב"ה התחרט וחזר בו על הלוחות הראשונות? ומבאר: דהנה באמת היה מקום לחשוש שתהיה קנאה ביניהם במעמד הר סיני, כמ"ש 'אתה מחיצה לעצמך ואהרן מחיצה לעצמו והם מחיצה לעצמם. רק שהיו אז במדרגה גדולה מאד באמת, כמ"ש 'ויוחן שם ישראל נגד ההר', שהיה ביניהם אהבה ואחוה כאיש אחד, דכמו האדם בעצמו שאין לאבר אחד קנאה על חברו, ולכן היה יכול השי"ת ליתן אז הלוחות בפרהסיא. אבל אחרי מעשה העגל לא היה עוד במדרגה הזאת, לכן היה חשש קנאה ושנאה עליהם, לכך בלוחות השניות אמר השי"ת אין לך יפה מן הצניעות, שלא יהיה ביניהם קנאה ושנאה.

הרה"ק האדמוה"ז מסדיגורה זי"ע אמר: על ענין ישיבת החסידים יחד אשר ראו בה רבוה"ק זי"ע מטרה בפני עצמה, וכאחד מהעיקרים הנעלים בתורת החסידות. ופירש בזה את הפסוק: 'ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים' – היינו שידעו כי דבר זה האמור למעלה, להקהיל את בני"ו יחד, הוא גם מצוה 'אשר צוה ה' לעשות אותם' – כי מצוה רבה היא להיות ולהתאסף בני"ו יחד באסיפה ובאגודה אחת.

בני הרה"ח ר' ישראל רוזנטל הי"ו מאנטוורפן, הראה לי את מש"כ הרה"ק ה"ישמח משה" זי"ע זצ"ל: והקשה למדן אחד, הלא אין כאן מצות עשה דכתיב 'לעשות אותם'.

והנ"ל בזה כי כל עניני עולם צריכין תיקון ועשיה, והנה אם עושה מלאכת עולם על דרך הכנה שיהיו לו כל צרכו, כדי שאם ישבות מהעבודה יעבוד השי"ת בלי טורח ומונע, זו היא תיקונם ועשייתם.

והנה אי' במסכת שבת [צב]: רבי אומר דברים הדברים ואלה הדברים, אלו ל"ט מלאכות שנאמרו למשה מסיני. והנה ל"ט מלאכות ותולדותיהן בהם נכללים כל עניני העולם, והנה עשיה הוא לשון תיקון, כמו שפירש רש"י על 'ויעש אלקים את הרקיע' [בראשית א ז], וכמו 'ועשתה את צפורניה', והיינו אלה הדברים דהיינו ט"ל מלאכות כמו שדרשו חז"ל, 'אשר צוה ה' לעשות אותם', ר"ל לתקן אותם, ומפרש היאך יהיו תיקונם 'ששת ימים תעשה מלאכה', על אופן ש'יום השביעי שבת לה' אלקיך'. והבן.

בילקוט שמעוני: רבותינו בעלי אגדה אומרים, מתחילת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה "ויקהל" אלא זאת בלבד, אמר הקב"ה עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפניהם 'ברבים' הלכות שבת, כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת ולכנס בבתי מדרשות, ללמד ולהורות לישראל דברי תורה, איסור והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני וכו'.

אומר הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע: בתור הקדמה למשכן היה דרוש 'ויקהל' – שיהיו בני"ו מלוכדים נקהלים כאיש אחד. שכן עד למשכן היו הבמות מותרות וכל אחד היה רשאי לעשות לו במה בכל מקום שרצה ולהקריב עליה קרבנות, אבל לאחר הקמת המשכן נאסרו במות של יחידים והכל חייבים היו להביא קרבנותיהם למשכן.

יותר מסתבר שיבואו כולם. ומהאי טעמא צריך גם שיקהיל קהילות וידרוש בכל שבת ושבת, כדי שיוכל להוכיח בכל עת סמוך להמעשה, ולא יהיה בבחינת עבר זמנו ובטל קרבנו, ודבר זה הוא נחוץ ביותר שילמדו ממנו גם דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת, כי זה יסוד נאמן ובסיס איתן לחזק על ידו את גדרי התורה והקדושה בכל קהילה וקהילה לדורות עולם. ודפח"ח.

עו"א: איך היה יכול משרע"ה להקהיל יחדיו את כל בני"י, הלא לכל אחד יש דעה אחרת, אלא ע"י שאיחד את הדעת שלהם, יכול היה לקבצם יחד, וזהו נרמז במה שכתוב שהקהיל את עד"ת – אותיות דע"ת.

הרה"ק רבי שמעון מירוסלב זי"ע [מתלמידי החוזה מלובלין זי"ע] אומר: משה רבינו הקהיל את בני ישראל ואמר להם 'אלה הדברים': דברים כאלה, אסיפות לתורה ולתעודה, בלב אחד ובעצה אחת, 'אשר צוה ה' לעשות אותם' - זה אשר הקב"ה דורש מכם שתעשו.

הרה"ק ה"אהבת שלום" זי"ע אומר שויקה"ל בגימטריא מקו"ה. ומה שנזכר תיכף אחר כך ענין שבת קודש, לרמז שקודם כניסת שבת יש לילך למקוה, לטהר עצמם לכבוד שבת.

עו"א: שבא להורות כי אסיפת בני ישראל ושיבתן יחדיו מטרת אותם כמקוה. ומפרש בזה מאמר הכתוב: 'מקוה ישראל ה' - רצ"ל בעת שיושבים ישראל בצוותא חדא זה מטהר אותם כמו מקוה.

אומר הרה"ק רבי דוד משה מצ'ורטקוב זי"ע: לגבי חלק ה"נשמע" היינו השגת התורה והמצוות, יש כמה וכמה מדריגות כל אחד כפום דרגא דיליה, ומשום זה אצל לימוד התורה נכנס משה רבינו ראשון, אחר כך אהרן אחר כך בניו ואח"כ כל ישראל, אבל לגבי חלק ה"נעשה" עשיית המצוות, יד כל אדם שווה בה, כדכתיב: 'כל עדת בני ישראל וגו' לעשות אותם'.

כותב הרה"ק ה"אביר יעקב" אבוחצירא זי"ע בספרו "פתוחי חותם": ישנם המזלזלים באיסורי הדיבור, כמו לשה"ר ורכילות, שקר וליצנות באמרם: מה יש, אלו בס"ה דיבורים! אבל, אילו היו יכולים לראות את

הרי נועד אפוא המשכן להסיר מקרב ישראל את כל הבמות הבודדות ולרכז את העם כולו במקום אחד. א"כ הלא היה ה'ויקהל' מטרתו האמיתית של המשכן וממילא גם ההקדמה המתאימה לו. וכיון ששבת גם היא מהווה כח ליכוד וריכוז לכל ישראל 'וכולהו מתאחדין ברזא דאחד' - נאמרה מיד לאחר זה מצות שבת, כדי לבצע על ידה את ה'ויקהל', הנחוץ כל כך למלאכת המשכן.

הרה"ק ה"באר יעקב" מנדבורנה זי"ע שואל: תיבת 'ברבים' למה לי, והרי הוא דבר המובן מאליו כי אם מקהיל קהילות גדולות ודורש לפניהם, בוודאי הוי ברבים ולא ביחיד? גם צריך להבין מדוע היה צורך שמש"ר בעצמו ידרוש לפניהם ברבים, ולמה לא סגי מה שעשה בעצת יתרו חותנו 'ויבחר משה אנשי חיל וגו' שרי אלפים וגו', וכמו כן יכולים הם ג"כ לדרוש וללמד ההלכות לפני הבאים לפניהם. עוד יש להתבונן באומרו 'כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות וכו', דמשמע שיש ענין בפני עצמו בעצם הקהלת הקהילות לרבים בכל שבת, שהוא דבר שגם הדורות הבאים צריכים ללמוד ממנו ולהמשיך לעשות כן עד סוף כל הדורות, וצריך להבין הענין שיש בזה.

והנה העצה היעוצה להוכיח את רעהו ללא שתיגרם לו בושה היא כמו שנהגו גדולי הצדיקים, שלא להוכיח את האיש המסויים באופן פרטי, אלא להמתין לשעת הכושר כאשר יהיה בתוך הקהל, ואז לשלב את דברי התוכחה המכוונים אליו בתוך דרשה הנאמרת ברבים, ובאופן זה יגיעו הדברים לאזניו מבלי שיתבייש.

והנה זה מה שציוה השי"ת למשה, "עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפניהם ברבים", כלומר שהמטרה של הקהלת הקהילות הגדולות היא, כדי שתהיה בידך ההזדמנות לדרוש ברבים, ואז כל אימת שתצטרך להוכיח אחד מישראל, תוכל לשלב את התוכחה בתוך הדרשה שתאמר לרבים, וכך לא ישתנו פניו ולא יתבייש.

ולכן נחוץ הדבר שדווקא משה רבינו שהוא מנהיג העדה יאמר את הדרשה, ולא אחד משרי האלפים וכדומה, כי דווקא המנהיג הוא היודע מה צריך להוכיח וכיצד צריך להוכיח, וגם כדי שאותו אדם הצריך לשמוע את התוכחה יהיה בתוך הקהל, כי אם הדורש יהיה אחד מן הממונים, אז לא בהכרח שגם אותו האדם יבוא אל הדרשה, אך כאשר מנהיג העדה בעצמו דורש, אז

נדבת המשכן לשמחם. כי הנדבה בשמחה גדולה הביאו, ואיתא כל המצוות שקיבלו עליהם בשמחה עדיין עושים בשמחה. לכן אחר שהתחילו מחדש לקבל עול תורה ומצוות בשמחה נשאר קבוע לעולם.

ויתכן לומר, שע"י שהתנדבו בשמחה זכו לדורות ליתן להם ימי שמחה בסוכות. אחר יום הכיפורים שבני ישראל המה בעלי תשובות ניתן להם שמחה בעבודת ימי החג, כמ"ש 'ולקחתם לכם כו' ושמחתם לפני ה', כי מלאכת המשכן והסוכה הוא ענין אחד. ועיקר הכל על ידי השמחה שבע"ת שמח בהתקרבותו אליו ית' – זוכה להשראת השכינה.

ה"פנינים יקרים" שואל: מדוע אצל משרע"ה לא בא אל העם אלא קראם לבוא אליו, והנהגה זו שונה היתה מהנהגתו של שמואל הנביא, אשר היה הולך מעיר לעיר על מנת לדון את ישראל, ורק לאחר מכן היה שב לביתו כמ"ש [ש"א ז יז]: 'ותשבתי הרמתה כי שם ביתו'.

ולכאורה, נראה אפוא, ששמואל הנביא נהג בענוה גדולה יותר ממשרע"ה, ומדוע נאמר שמשרע"ה היה 'עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה?' ומתריך: שמשרע"ה היה מלך, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, לפיכך היה מוכרח לקרוא לעם אליו, אולם שמואל הנביא היה תלמיד חכם, ות"ח המוחל על כבודו – כבודו מחול. לכן מותר היה לו ללכת מעיר לעיר.

ועדיין יש להקשות: הלא הקב"ה הוריד את משה מגדולתו לאחר חטא העגל, וכבר לא נחשב למלך, שנאמר 'לך רד' ודרשו חז"ל [ברכות לב:]: אמר לו הקב"ה למשה משה רד מגדולתך. מדוע אם כן הוא המשיך לנהוג כמלך?

אלא שהקהלת העם היתה לאחר יום הכיפורים, שאז שמע משרע"ה מפי הקב"ה את המילים 'סלחתי כדברך', והן בישרו גם לו שהוא חזר לגדולתו. ולפי"ז א"ש דברי רש"י שכתב למחרת יום הכיפורים – שכן רק אז חזר לגדולתו, ושוב היה בבחינת מלך, וקרא את העם אליו ולא היה יכול ללכת אליהם.

להלן על הפסוק: 'ששת ימים' פירש"י ז"ל: הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינה דוחה את השבת בספה"ק "שני המאורות" מהרה"ק רבי צבי הירש מקמינקא זי"ע תלמיד הבעש"ט הק' זי"ע כתב:

החורבן שהדיבורים אלו מחוללים בעולמות העלונים, היו מבינים שהדיבור – כמעשה הוא! כמ"ש [דברים מ ז] 'כי לא "דבר" ריק הוא מכם', וזש"כ כאן: 'אלה הדברים', יש להתייחס אל הדיבורים, בבחינת 'לעשות אותם' – לדעת שהם פועלים את פעולתם.

ב"אור התורה" – שטפנשט כתב לבאר: ע"ד מאמר חז"ל [מנחות קי.], כל האומר פרשת עולה כאילו הקריב עולה וכו'. נמצא שבדיבורו בתורה באיזה דבר עושה רושם למעלה כאילו הדבר הזה נעשה בפועל, וה"ה ג"כ במלאכת המשכן והמקדש, שכל העוסק במלאכת המשכן והמקדש הכתובה בתורה הרי הוא כאילו בנה המקדש והמשכן בפועל. וזשה"כ 'אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם' – ר"ל שבאלה הדברים אשר תלמדו ותעסקו 'אשר צוה ה' – הרי הוא 'לעשות אותם' – כאילו עשיתם בפועל.

ברש"י: למחרת יום הכיפורים. כשירד מן ההר והוא לשון הפעיל שאינו אוסף אנשים בידיים אלא הן נאספים על פי דיבורו. ואף בפרשת יתרו על הפסוק 'ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם' – אומר רש"י בשם הספרי: ממחרת יום הכיפורים.

ולכאורה מה הקשר בין השניים, משכן ומשפט? מתריך בספר "מפני התורה": כשראה משה את ההתלהבות הגדולה של ישראל ביום הכיפורים הראשון אחרי ששמעו מפי הגבורה שנמחל להם חטא העגל – 'ויאמר ה' סלחתי כדברך' – רצה משה שההתלהבות הזאת תתבטא במעשים, הקמת המשכן להשראת השכינה.

אבל משה היה חושש שמא בנדבות המשכן נתערב כסף שהוא ספק גזל, ובכך תיפגם קדושת המשכן ולא תהיה שלימה. וכמובן ידוע, ספק גזל הוא יותר קשה מודאי גזל, כפי שאומר הרבינו יונה במסכת ברכות, כי אין יודעים לעשות תשובה עליו. לכן ישב משה לשפוט את העם, ושם נתבררו ונתלבנו כל הספיקות, לא רצו לחכות אף רגע שישהה אצלם ספק גזל.

וזהו: בשעת 'ויקהל משה את כל עדת בני ישראל' – לתרום נדבות למשכן, מוכרח היה להקדים 'וישב משה לשפוט את העם' – מקודם משפטים ואחר כך תרומה.

כתב ה"שפת אמת" זי"ע: כי בני ישראל היו מתאבלים ועתה שחזרו בתשובה נתן להם הקב"ה ברחמיו מצות

שום מצות עשה רק ל"ת – הגם שיש מצות עשה לאכול סעודת שבת, לא נמצא לזה רמז בעשרת הדברות, רק קודם מתן תורה בפרשת המן נאמר 'אכלוהו היום כי שבת היום' וגו', ודרשוהו חז"ל על ג' סעודות בשבת – רק מצות עשה אחת יש בשבת, מה שנאמר בתורה 'זכור את יום השבת לקדשו', דהיינו מצות קידוש והבדלה.

וזהו פירוש הכתוב 'אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם', רצ"ל המצות עשה בשבת אינו אלא 'אלה הדבריו'ם', היינו הדיבורים שאומרים בקידוש והבדלה, רק זה לחוד הוא 'אשר צוה ה' לעשות אותם' בשבת.

ברש"י: 'זה הדבר אשר צוה ה' – לי לאמר לכם. הרה"ק ה"תולדות יעקב יוסף" זי"ע מביא בשם המגיד הרה"ק רבי מנחם מענדל מבאר זי"ע: לפרש מאמרם ז"ל [עירובין נד.] האי עלמא כבי הילולא דמיא, מהו ענין המשל עוה"ז לחתונה, וביאר דהנה לפני שמחת נישואין עושין הרבה הכנות וטרחות בשבילה, כגון שמביאים כל מיני כלי זמר וכיו"ב, אמנם עיקר הכל היא תיבת "לי" דהחתן מקדש להכלה ואומר "הרי את מקודשת לי", ואלמלא נתינת הקידושין ואמירת הרי את מקודשת לי לא היה כאן כלום, וכל ההכנות והטרחות הם לריק, וכמו כן בהאי עלמא, יש עולם ומלואו עם כל מיני סיבות וטרחות וענינים, אבל תכלית הכל הוא המכוון מכל בריאת העולם להתקשר להבורא ית'.

וזהו שאמר הכתוב: 'זה הדבר אשר צוה ה' – לי לאמר לכם, רצ"ל שצוה ה' לאמר לכם שהעיקר הוא "לי", כלומר שתכלית כל בריאת העולם הוא כדי שתבואו למדריגת "לי", להתקשר עם השי"ת.

הרה"ק ר' ישראל מרוז'ין זי"ע אמר: דקשה מה ענין שבת למלאכת המשכן, אך האמת היא כי שבת שווה למשכן, והראיה שהשווה אותו לענין ל"ט מלאכות. כי ענין משכן הוא, שעשו דברים גשמיים והכינו אותם למשכן. היינו שטוו וארגו, ומתוך דברים גשמיים נעשה משכן. ומה הוא המשכן, שבו היה התגלות אלקות יותר מכל המקומות, ושבת הוא ג"כ התגלות אלקות, היינו שנתוסף בכל אחד מישראל נשמה יתירה, ואמר השי"ת ששבת ג"כ יוכל להיעשות על ידי דברים גשמיים, היינו כשאדם עושה מלאכה וכונתו הוא לשם שמים, ממילא נעשה שבת, וזה הוא ענין שבת שווה למשכן וזהו שאמר השי"ת 'ששת ימים תעשה

יש להקשות מאי בעי רש"י בזה, ועוד מה השייכות יש בזה הרש"י.

ושמעתי ממורנו הרב רבי יהודה לייב מקהלת קודש פאלאנא, [אפשר שהוא המוכיח שהיה מתלמידי הבעש"ט הק' זי"ע], דאיתא במד' הקהל את העם ודרוש להם הלכות שבת בשבת הלכות חג בחג, ולפי זה קשה מנלן לרש"י לומר שאין דוחה את השבת, דילמא לעולם שדוחה שבת, ואי אמרת למה הקדים מלאכת שבת, דלמא אותו היום שבת היה ודרש להם קודם מענינו של יום. אבל אי אמרת שממחרת יום הכפורים היה, ליכא למימר שבשבת היה, דאיתא בגמ' ר"ה ב. דשבת ויוהכ"פ לא אפשר שיהיה זה אחר זה משום ירקא וכו', משו"ה פירש רש"י קודם שממחרת יוהכ"פ היה, והשתא לא אפשר שיהיה אותו היום בשבת וכנ"ל, ולמה הקדים, אלא להורות דאין דוחה את השבת. וק"ל.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר בשם ספרים [וכן אי' בשם הרה"ק מקוברין זי"ע]: שכרגיל ביום כיפור כל אחד מתפייס עם חברו, אבל תיכף למוצאי יו"כ מתחיל בחזרה הפירוד והמחלוקת, לכן הקהיל מש"ר את בני"י תיכף למחרת יום כיפור כדי שיהיו ביחד, לרמז שהאחדות צריך לימשך גם אחר יום כיפור.

ה"שארית מנחם" רבה של פריז זצ"ל מסביר: כי המדובר כאן על תרומות בני"י לבנין המשכן והיה צורך שהתורמים והתרומות יהיו זכים ונקיים משמץ גזל וגנבה, מעות חלול שבת, או רווחים מדברים אסורים, על כן המתין משה עד למחרת יום הכפורים, זמן תשובה וחרטה, ואז בא והקהיל את העם, ואמר: 'קחו מאתכם תרומה'.

בספה"ק "בוצינא דנהורא" מהרבי ר' ברוך ממז'בוז' זי"ע: שישים ריבוא אותיות לתורה ושישים ריבוא נפשות ישראל, וכל אחד מישראל נפשו קשורה באות אחת מהתורה, ובכללותם הם שלימות התורה. וזהו "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" והיו שישים ריבוא, ואומר אליהם 'אלה הדברים אשר צוה ה', פירוש כללות נפשות ישראל הוא הדבר אשר צוה ה', המה מהווים שלימות התורה.

בספה"ק "מאור ושמש" כתב: כי הנה במצות שבת אין

מלאכה, היינו לשם שמים, וממילא ביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה'.

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אומר: קודם חטא העגל סיפר הכתוב את פרשת מלאכת המשכן, הקדים הכתוב ענין מלאכת המשכן למצות שבת, לפי שימי המעשה הם הכנה לשבת. אחרי החטא היה צורך להקדים עניני שבת, כי ביום השבת יוכלו לתקן את החטא המעוות.

ה"שפת אמת" זי"ע כותב: 'ויקהל משה' וגו' ולהלן 'ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת'. רמז שבשבת נעשים בני ישראל קהל אחד כמובא במדרשים – עשה לך קהילות ללמוד דיני שבת ויום טוב, כי בני ישראל הם באמת באחדות אחת, רק על ידי הפסולת בא פירוד ביניהם, ובשבת שמתבטלת הפסולת באים לידי אחדות. ומשה רבינו הוא שר התורה והוא שמאחד את בני ישראל, כנאמר: 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב', פירוש שהוריש לבני ישראל שיוכלו להיות קהילה אחת. ובשבת מתגלה כוחו של משרע"ה וכוח התורה. משום כך בא האיחוד המלא בשבת. וכתוב: 'ביני ובין בני ישראל את היא', היינו שאין לאומות חלק בשבת, כי נאמר: 'כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות' – בימי המעשה הקדושה מתלבשת בעשייה ובטבע. בעשייה יש אחיזה לכל האומות, ולכן אין הקדושה בהתגלות. אבל בני ישראל יש להם חלק למעלה מן העשייה והיא אות שבת, ולכן כתיב: 'אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות', הגם כי שבת היא שלא לעשות, אלא אי אפשר לתקן את העשייה רק למי שיש לו כוח למעלה מן העשייה, לכן בני ישראל לבדם הם שיכולים לתקן את המעשה לפי שיש להם אחיזה בשבת שהיא למעלה מן העשייה.

שואל ה"כתב סופר" צ"ל: יש לדקדק בפסוקנו מה לשון 'אלה הדברים', וכי רק באלה נצטווה משה לאומרם לישראל? ונראה, ידוע מאמר חז"ל: שהאבות שמרו את כל התורה כולה לפני מתן תורה, וגם משאר העם מי שרצה לשמור את התורה לפני מ"ת הרשות היתה בידו, אבל את מצות שבת היה אסור להם לשמור, שהרי גוי ששבת חייב מיתה, ועד מעמד הר סיני היה לישראל דין גוי. גם לעשות משכן אי אפשר

בלי ציווי ה', כי האיך יעשה משכן וכליו ואין השכינה שורה בתוכו? וזה שנאמר 'אלה הדברים', כלומר אלו שני הדברים 'שבת ומלאכת המשכן' – אשר צוה ה' לעשות אותם, רק מאחר שציוה ה' לעשות אותם יש להם מקום חיות עם שאר המצוות, אבל לולא מצות ה' אי אפשר לעשותם, משא"כ כל התורה.

ה"שארית יעקב" אומר: איתא בגמרא: כל המשמר שבת כהלכתה אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו. ולכן אחרי מעשה העגל הקהיל אותם משה ואמר להם אף על פי שחטאתם, עבדתם עבודה זרה, יש לכם תשובה: תשמרו את השבת כהלכתה ויכופר לכם.

מדוע כאן בציווי על השבת נאמר 'לעשות אותם', ולהלן בעשיית המשכן נאמר: 'אשר צוה ה' לאמר?' אומר ה"קרבן לעני": שמצות שבת היא מצוה תמידית, שחייבים לקיימה ולעשותה תמיד, אבל מצוות נדבת המשכן ועשייתו לא היו אלא לשעתן, אחר כך לא נשאר לנו בהן אלא מצוות הלימוד והאמירה, לכן נאמר: 'לאמור'.

אמר הרה"ק ה"ישועות משה" זי"ע מויז'ניץ: בספרים הקדושים ביארו דלכאורה למה נדרש לנסוע אל הצדיק, אמאי לא סגי דניתי ספר ונחזי, לעיין בספרי מוסר המדריכים את האדם בדרך ישר ושם יתברר לו מה מצבו בעבודת ה' וימצא את אשר עליו לתקן בנפשו? אולם סיבת הנסיעה לצדיקים היא, כשהאדם מעיין בספרי מוסר, אזי אף שרואה שם כיצד להתנהג אולם תמיד הוא רואה רק את הדף של חבירו, הוא רואה שם רק מה שהשני צריך לתקן ... ואילו את עצמו מתרץ הוא בכל מיני אמתלאות שונות, אולם לא כך כשנוסעים אל הצדיק אמת, שאז שומע כל אחד בדברי הצדיק את מה שנחוץ לו ומה שעליו לתקן.

והרה"ק ה"אמרי נועם" זי"ע פירש: 'ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים' וגו' משה רומז לצדיק אמת, בעת שמתנהלים ומתאספים אצל הצדיק, אזי ויאמר אליהם אלה הדברים'. שהצדיק מכיין לכל אחד 'אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות' אותם, מלשון "תיקון", הצדיק מראה לו באיזה מחלה הוא חולה ומהי התרופה לזה, וזאת יחסר לאדם כשהוא רק מעיין בספרי יראה.

האלשיך הק' הקשה, למה מלאכת המשכן אינה דוחה את השבת, כמעשה הקרבנות תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן שדוחין את השבת?
והגאון בעל חות דעת זצ"ל בספרו "נחלת יעקב" כתב לבאר את החילוק בין מעשה המשכן למעשה הקרבנות, וזה לשונו: "הקרבנות הם מעשי בני אדם, והם חשובים אצל הקב"ה כל כך עד שהוא דוחה את השבת, משא"כ מלאכת המשכן שהוא מעשה ה', שהכל נעשה במעשה ה', כמו המנורה שהשליך אותה באש, כדכתיב 'תעשה המנורה', וכל המשכן והקמתו נעשה הכל מאליו במעשה ה', כי כל הדברים לא היו בכח בני אדם לעשותם, רק מעשה ה' המה, והקב"ה קבע מנוחה לעצמו ביום שבת, ולזה מלאכת המשכן אינו דוחה שבת, ולזה אמר הכתוב 'ששת ימים תעשה' - בצירי, כלומר שתעשה מאליה, לכך 'ביום השביעי שבת שבתון לה'".

אומר הרבי מלובלין זי"ע: על ידי שמירת שבת מגיעים לקיים את 'אלה הדברים אשר צוה ה'', כי שבת הוא היסוד של התורה כולה. כל המשמר שבת כאילו קיים כל התורה כולה.

המוהרי"ש לאניידו זצ"ל מדייק מדוע נאמר 'תעשה' בתי"ו צרויה ועי"ן קמוצה, ולמה לא נאמר 'תעשה' בתי"ו פתוחה? הענין הוא, בספרים הקדושים מובא שאם שומר אדם את השבת כהלכתה משרה הקב"ה ברכה בכל עשיותיו שבמשך השבוע, אפילו באלה שלא התאמץ בהן, ולא חשב עליהן. וזהו 'ששת ימים תעשה מלאכה' - מעצמה בלי התאמצות יתירה, ובאיזה זכות? בזכות של 'וביום השביעי יהיה לכם קדש, שבת שבתון', שתשמרו שבת כהלכתה.

כותב ה"משך חכמה": הנה בכל מקום דכתיב מיתה, כתיב 'מות יומת', לבד ממקומות יוצאים מן הכלל. והא דלא כתיבא כאן 'מות יומת', נראה דעל מלאכת המשכן קאי, וטרם שהוקם המשכן לא היה נוהג דין דיני נפשות, 'שאינ כהן ואין משפט' כדדריש בפרק ד' מיתות [סנהדרין נב:], ואז לא היה עדיין המשכן, ולא היה אהרן הכהן, ורק מיתות בידי שמים.
[אולם בתרגו"י כאן מבואר שהכוונה במיתה בידי אדם, ע"י סקילה, יעו"ש].

הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל מסביר מפני מה מצא משרע"ה לנכון להקהיל דוקא כעת את כל העם: שלאחר חטא העגל היתה תביעה עצומה על עם ישראל, וכדי להסיר אותה ביקש משה לערוך הפגנה גדולה לשם ה', כדי להצהיר ברבים על הרצון לשמוע את דבר ה'.
ל"הפגנה" זו - אומר הרמב"ן - באו כל בני"י, כל הנשים וכל הילדים, ואם נרצה לחשב את מנינם, נוכל לחשב את מנין מחצית השקל המופיע להלן, אשר כלל בתוכו שש מאות ושלש אלף וחמש מאות וחמישים גברים בגיל עשרים עד שישים בלבד, כך שאם נכפול אותו בנשים ובמספר הילדים המשוער, נגיע לכל הפחות לשלושה מליון איש!!!
הרי לנו, שמול חטא העגל, שבו השתתפו שלושת אלפי איש, עומדים כעת שלושה מליון, כך שהיחס הוא אחד לאלף!

ז"ש קהלת [ז כח] 'אדם אחד מאלף מצאתי' - כשכוונתו לומר כי כנגד אחד מאלף בויקהל נמצא אדם במעשה העגל. וזו היתה מטרתו של משרע"ה אפוא, להראות את שלושת המליונים שעומדים כעת על מנת לשמוע את דבר ה', כנגד שלושת אלפי איש שהיו במעמד העגל!

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כל העושה בו מלאכה יומת: (לה ב)

כותב הט"ז באו"ח רס"ח ב: איתא באגדה, שמצאו תלמידיו של רבי עקיבא שהיה בוכה בשבת, ואמר עונג יש לי.

ונראה לומר, דהיינו שמרוב דבקותו בהקב"ה זולגים עיניו דמעו, שכן מצינו ברבי עקיבא, בזוהר חדש, שהיה בוכה מאד באומרו שיר השירים, באשר ידע היכן הדברים מגיעים, וכן הוא מצוי במתפללים בכוונה....

המהרי"ל מבאר הטעם שנוהגים להזכיר את אליהו הנביא במוצאי שבת, זאת עפ"י דברי המדרש, כי אליהו הנביא יושב בכל מוצאי שבת תחת עץ החיים שבגן עדן, וכותב את זכויותיהם של ישראל שומרי השבת, זו הסיבה לכך שאנו מזכירים לטובה את אליהו הנביא, המזכיר זכויותינו במוצאי שבת.

מלאכת המשכן ששם ישרה ה' קדושת שכינת עוזו לא ימתינו עוד על איזה צוואה ממשה, אלא ימהרו וירצו להביא נדבתם די הצורך ותיכף יחללו שבת בהוצאות מרשות לרשות, לזה תיכף בתחילת דברו זירז אותם שאין מעשה משכן דוחה שבת, וכ"ש נדבת המשכן שאין דוחה שבת, לזה הקדים ששת ימים וגו'.

הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע מביא את דברי הזוה"ק ששבת הוא מקור הברכה לששת ימי המעשה, "מהאי יומא מתפרנסין כל יומא שתא". ושואל: הרי כתוב 'וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה', משמע שצריך מעשה שיהיה כלי שתשרה עליו הברכה? אלא, ההנאה ועונג שהאדם מקבל מקדושת שבת, חשובים מעשה. וכך אמר אבי אדמו"ר ז"ל [ה"אבני נזר" זי"ע] בפירוש הדברים 'לעשות את השבת לדרתם', עפ"י דברי התוספות בב"ק לב. דהנאה אחשבה מעשה.

הטו"ז בשו"ע או"ח סי' רמ"ב כתב: אמרו רז"ל כל השומר שבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו. ואיכא למידק אי לא עשה תשובה מאי מהני, ואי עשה תשובה למה? ונראה דמיירי שעשה תשובה, אלא דתשובה לא מהני שיהא מוחלין על החמורות כדאיתא בפי' יוה"כ עבר על כריתות ומיתות ב"ד תשובה תולה ומיתה ממרקת, קמ"ל כאן דאם בעשותו תשובה הוי שומר שבת כהלכתו, מהני תשובה שיהא נמחל לו אף על החמורות.

את דברי הזוה"ק 'מעולם לא זזה שכינה מישראל בשבתות וימים טובים ואפילו בשבתות של חול', מסביר הרה"ק ה"ייטב לב": הדין הוא שמצוה להוסיף מחול על הקודש, ואותה תוספת יש לה דין שבת וזה נקרא שבת של חול, וגם אז יש השראת שכינה.

בשו"ע סי' ר"צ סעיף ב' כתב הרמ"א: שמי שאינו עוסק בתורה כל ימי השבוע, יעסוק בתורה בשבת. והתלמיד חכם העוסק בתורה כל השבוע, ימשיך יותר בתענוג אכילה ושתייה קצת.

אומר ה"אגרא דכלה": בזה מדוקדק הכתוב 'ששת ימים תעשה מלאכה' – אם המלאכה תיעשה מאליה, כלומר שאתם עוסקים בתורה כל השבוע, אז 'וביום השביעי יהיה לכם קודש', יהיו תענוגים הנקרא 'לכם' [פסחים סח:], האכילה ושתייה, גם כן קודש.

אומר ה"חתם סופר" זצ"ל: משה רבינו רצה להראות לישראל עד כמה חביבים הם לפני המקום. בעבודת המשכן, הנעשה לכבודו יתברך, אסור לחלל את השבת, אבל בפיקוח נפש של ישראל, אפילו ספק פיקוח נפש דוחה את השבת.

עוד כתב ה"חתם סופר" זצ"ל: שע"י השבת מתברכים ששת ימי המעשה אלא שצריך כלי להחזיק הברכה, 'ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום' – ולכן כל מגמתו של שטן להחריך ריב בשבת – ביום שהברכה מצויה, כדי שלא תמצא כלי מוכן לקבל ברכה, ועי"ז מקולקלים כל ימי המעשה.

ועד"ז אני מפרש 'ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם', פירוש שמלאכת ששת ימי המעשה נעשה לכם בזכות קדושת יום השביעי, ולכן 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת', כדי שתמצא הברכה מקום לחול.

שואל הגה"ק "ה"זרע שמשון": מדוע יחשבו ישראל שבניית המשכן תדחה שבת, הרי גם אחר שהשלימו את עשייתו בכ"ה בכסלו לא חנכו אותו עד ר"ח ניסן, וא"כ למה שעבודתו תדחה שבת, ומה ריוח יהיה בכך שיגמרו לבנותו קודם כ"ה בכסלו, הרי ממילא לא ישתמשו בו עד ר"ח ניסן?

ונראה לפרש שאה"נ שלבנייתו הראשונה אין צריך מיעוט שלא דוחה שבת, דפשיטא שלא דוחה מאחר וממילא לא ישתמשו בו עד ניסן, אך מ"מ הוצרכה התורה ללמדנו זאת כדי שאם יתקלקל המשכן בשבת לא ידעו לומר שיכולים לתקנו בשבת, דלא גרע מעבודת המשכן שדוחה שבת, וא"כ הוא הדין דמכשירין ידחו שבת ויוכלו לתקן את המשכן בשבת כדי להמשיך בעבודתו, קמ"ל קרא דמכשירין לא דוחים שבת אפילו שע"י שלא יתקנוהו לא יוכלו לעבור בו והעבודה דוחה שבת.

שואל הרה"ג ר' שלום תאומים רבה של שטפנשט זצ"ל: למה לא נהג משרע"ה עם ישראל כאשר נהג ה' עם משה, שבתחילה אמר לו מלאכת המשכן עד גמירא ואחר כך אמר 'אך את שבתותי תשמרו', להורות שאין מלאכת המשכן דוחה שבת.

אלא, סבר משה מחמת גודל התשוקה וחביבות ישראל בהשראת קדושת ה' וכאשר ישמעו ממשה ענין

לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת: (לה ג)

ב"מגיד מישרים" פרשת ויקהל מובא: שביל שבת פרשת ויקהל [כ"ב אדר א' שנת ש"ו] אמר המגיד למרן הבית יוסף, שמה שכתוב בפסוק "ביום השבת" בא לומר, שדוקא ביום השבת עצמו אסור להדליק, אבל מבעוד יום מותר להדליק וימשוך לדלוק בשבת, ובא הכתוב להוציא מדעת הקראים שאין להם נר שדולק ביום השבת, ועליהם כתוב 'ורשעים כחושך ידמו', ואוי להם, שבכל מקום שפקרו המינים תשובתם בצידם.

הגה"ק ה"זרע שמשון" זי"ע מבאר הפסוק עפ"י דברי הרמב"ם [בפ"ב מהל' שבת הכ"ב]: המהלך במדבר ולא ידע מתי הוא יום שבת, מונה מיום שטעה ששה ומקדש שביעי, ובכל יום ויום ואפילו ביום זה שמקדש ומבדיל בו מותר לו לעשות כדי פרנסתו ובלבד כדי שלא ימות עב"ל.

וזוהו 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת' – כלומר בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר ביום השבת, דהיינו כשאתה מבעיר וביישוב, אבל אם תהיה במדבר אז תצטרך להבעיר אף בשבת לעשות פרנסתך.

אומר ה"חתם סופר" זצ"ל: נראה לי דמשרע"ה חשש עתה פן יבואו להתקוטט זה עם זה, אתה גרמת מעשה העגל או גרמת כך, וכמו שחשש יוסף הצדיק 'אל תרגזו בדרך' – שיריבו על מכירתו, והכי נמי יריבו על מעשה העגל. ומיהו בימי החול הטרידם במלאכת המשכן ונדבתו, אך בשבת ששובתים ממלאכה איכא למיחש שיתקוטטו, ע"כ הזהיר 'לא תבערו אש' – המחלוקת ביום השבת.

אומר הרבי ר' יהונתן זצ"ל: בלוחות הראשונים נאמר הטעם לשבת, משום זכר למעשה בראשית: 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וינח ביום השביעי'. וזה לא חל על מלאכת האש, כי האש נבראה במוצאי שבת, ולא היתה הבערה בכלל שביתת מלאכתו יתברך. יכול איפוא אדם להעלות על הדעת כי מלאכת אש מותרת. לכן אחרי לוחות אחרונים הוצרך להזהיר מחדש, כי שם לא הוזכר מעשה בראשית אלא זכר ליציאת מצרים.

בספה"ק "לקוטי מהרי"ל" כתב לפרש ע"ד מחז"ל: אין

החיד"א זצ"ל אומר וכן איתא ב"קדושת לוי": לפרש הכתוב "וביום השביעי יהיה לכם קודש" עפ"י מה שנחלקו בגמרא לענין יום טוב אם יש לחלק היום חציו לה' וחציו לכם, או שצריך להיות או כולו לה' או כולו לכם. אבל בשבת אף ה"לכם" יהיה קודש, שתאכלו ותתענגו בשבת בקדושה ובטהרה.

הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל מדייק: שבפרשת כי תשא נאמר: 'מחלליה מות יומת. כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת'. אבל בפרשתנו כתוב: 'כל העושה בו מלאכה יומת'. וההסבר הוא: כי בחילול שבת יש שתי מיתות – בזה ובבא. וכאן הרי המדובר במלאכת המשכן, שבו כוונתו לשם שמים, לקיים דבר מצוה. כאן לא הפסיד העולם הבא, לכך נאמר בו רק 'יומת'.

שואל הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע: שבת שהיא כולה חיים ואהבה ורצון, איך יתכן שבגללה תצמח מיתה לאדם – 'כל העושה בו מלאכה יומת' ?

ומסביר ברעיון עמוק: הכוחות החיצונים מתפרצים ומתאווים לשכון במקום שנתרוקנה ממנו קדושה. כך מובא בספר הזהר הק' בענין טומאת מת, בהסתלקות הנשמה הקדושה מגוף האדם, שורה במקומה כח חיצוני, שהוא בחינת זה לעומת זה. וכן גם בחילול שבת. על ידי החילול מסתלקת קדושת שבת, שהיא כולה חיים, ובמקומה באים כוחות חיצונים, שהם היפך החיים, והללו מביאים על המחלל את המיתה.

בדרשות "חתם סופר" [ח"א ריד] מבאר: שהיות ובשעה זו עדיין לא נצטווה משה על עשיית החצוצרות שעל ידן הקהילו את בני ישראל, א"כ על כרחך שהקהילים בקולו, והיה על פי נס, שהשמיע קולו בכל המחנה. יעו"ש.

בשם הרה"ק המוהר"י מווארקה זי"ע: בזוהר הק' על הפסוק 'וקראת לשבת ענג' – דזה הוא תוספת שבת. וצריך ביאור היכן נרמז זאת? ואמר, משום שנאמר "וקראת", ולקראו לאדם רק אם הוא עומד רחוק אבל אם עומד אצלו לא שייך קריאה. ומשום שכתוב "וקראת" לשבת משמע שהשבת עוד רחוקה שמעין מינה תוספת שבת ודו"ק.

מובא לתרץ בשם הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: דהנה הקב"ה ברא העולם בל"ט מלאכות כדאיתא בתורת העולה מהרמ"א, ומרומז ביוצרות לפרשת שקלים [בפיוט 'אז באת וספרת'] שיש שם ל"ט לשונות של בריאת העולם, וביום השביעי שבת וינפש מאותן ל"ט מלאכות, וע"ז אנו שומרים השבת, וכיון שהאש לא נבראה אלא במוצ"ש א"כ על כרחך לא נשתמש באש בבריאת העולם בששת ימי המעשה ולא היה בשבת שביתה ממלאכת אש, וע"כ הוי מלאכה גרועה ואין בה אלא לאו.

והגאון ר' חיים שאול קויפמאן זצ"ל בספרו "משיחת שמן" מעיר: דלפי זה קשה, דאם לא היה אש, גם בישול לא היה, דהא בישול אינו חייב אלא באש, דהמבשל בחמה פטור? ואפשר לתרץ דרש"י כתב בשבת [לט. ד"ה דשרין] דהמבשל בחמה פטור משום דלאו אורחיה, והיינו משום דאורחיה לבשל באש, אבל בששת ימי בראשית שלא היה אש א"כ היה אורחיה בחמה והיה שייך מלאכת בישול בחמה, אבל עדיין צ"ע דאי לא היה הבערה מכיון שלא היה אש, אז גם כיבוי לא היה שייך, וא"כ למה יש מיתה על כיבוי?

ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' לאמר: (לה ד)

הרשב"א כותב בתשובתו המפורסמת [סי' תקפ"ב]: כי מצוה לפרסם שמות האנשים המנדבים לדבר מצוה, ויש לזה סימוכין מן הפסוק הזה: 'זה הדבר' - אף שצדקה צריכה להיות בהסתר, 'מתן בסתר יכפה אף' - אבל בהתנדבות לדברים שבקדושה - 'צוה ה' לאמר' מצוה להודיע ולפרסם ברבים.

כתב בעל הטורים: 'השבת ויאמר ר"ת וס"ת "תורה", שעיקר התורה בשבת, כשאדם פנוי מעסקיו.

ברש"י: לי לאמר לכם.

מה מחדש כאן רש"י? מתרץ ה"מענה של תורה": ויש לומר שרש"י התכוון למה שאיתא במדרש, כי משה הצטער על שלא השתתף בנדבת המשכן, אמר לו הקב"ה: 'דיבורך חביב עלי מהכל'. וכשבא משה לישראל בדבר ה' שיתרמו למשכן, אמר להם: 'זה הדבר אשר צוה ה' לי, השתתפתי בתרומת המשכן היא - לאמר לכם'.

הדליקה מצויה רח"ל אלא במקום חילול שבת. וי"ל פירוש הפסוק: 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם' - דהיינו שלא תהיה דליקה, על ידי מה - 'ביום השבת' - ע"י שנהיה שומרי שבת לא יהיה דליקה.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר בשם ה"כלי יקר" [וכן איתא בשם השלה"ק]: שבת הוא בדרך כלל שכל אדם יש לו הרבה פנאי, וממילא עלולים גם להיגרם אז הרבה מחלוקת, וכמו דאיתא גם במדרש: 'ויקהל משה' - שהקהיל קהילות בשבת, ועי"ז יותר שכיח שיהיו מחלוקות. ולכן נכתב: 'לא תבערו אש ביום השבת', היינו, אש המחלוקת, שיראו שלא לעשות ולהבעיר את אש המחלוקת ביום השבת.

עו"א: 'לא תבערו אש', קאי על כעס, שצריך להיזהר שלא לכעוס בשבת.

בשם הרה"ק ה"אמרי חיים" זי"ע: לא רק ביום השבת תבער בכך אש הקודש, אלא גם בימות החול תרגישו קדושת שבת קודש.

עו"א: ש"ק צריכה הכנה מימות החול, ואז אפשר להרגיש כראוי נועם קדושת שבת, וזהו 'לא תבערו אש ביום השבת', אל תתחילו להבעיר אש הש"ק ביום השבת עצמו, כי אם תתכוננו לש"ק עוד בימות החול.

מספרים: שפעם אחת באו והודיעו להגה"צ רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל רבה של ירושלים, כי בבית אחד הבעירו אש ומבשלים בשבת. קם הרב ורץ בבהלה למקום הבערה. נכנס אל הבית מבלי לשאול רשות והתחיל להוכיח את בעלי הבית מחללי השבת על רשעם. עמדה בעלת הבית כנגדו ושאלה: וכי כך דרכו של יהודי תלמיד חכם להתפרץ ולהיכנס בתוך בית חבירו פתאום? על זה ענה הרב בתמיהה: כלום דרכו של אדם להתעכב על ענייני דרך ארץ ונימוס בשעה שרואה אש בוערת בבית חברו ...

ברש"י: יש מרבתינו אומרים הבערה ללאו יצאת. ויש אומרים לחלק יצאת.

לכאורה צריך ביאור, למה דוקא הבערה ללאו יצאת, ואין בה מיתה אלא לאו?

לכם כפתחו של אולם, כי הקב"ה אינו מבקש מן האדם רק השתדלות מועטת בלבד, והשאר כבר יעשה הקב"ה למענו.

וזוהו שאמר הכתוב 'קחו מאתכם', רצ"ל קצת עבודה תקחו ותעשו מכם עצמכם, ואח"כ 'תרומה לה', עיקר ההתרוממות יעשה הקב"ה, שיתן לכם הכח להתקרב אליו.

הרב אב"ד קוטנא זצ"ל דורש: "קחו מאתכם", היינו לוקח מאחרים. אולם רק נדיב לב – זה שבעצמו נותן, יוכל לקחת מאחרים. וזהו "כל נדיב לב" – שנותן בעצמו – "יביאה" את התרומה מאחרים. וזה מובן הכתוב בפרשת ראה: "על כן אנכי מצוך לאמר פתח תפתח את ידך". השי"ת מצוה "לאמור" למי שמזהיר לאחרים על צדקה – "פתח תפתח את ידך", כשאתה תפתח את ידך תוכל לדרוש גם מאחרים.

ה"שפת אמת" זי"ע אומר: היינו שיביא את תרומת ה' על כל הנדיבות שבלבו, שיכניס כל הרצון שבלב בזאת הנדבה. וגם פירושו, שעם הנדבה הזאת יביאו את כל נדבות לבם.

הרה"ק ה"ישועות משה" מויז'ניץ זי"ע אמר: התבוננו וראו מעצמכם, האיך שכל כאב קטן בגופכם מייסרכם, על אחת כמה וכמה צריך שיכאב צער השי"ת על גלות שכנינו, ואז תשתדלו "תרומה לה" להרים את השכינה הקדושה להשי"ת.

הרה"ק ה"דמשק אליעזר" מויז'ניץ זצ"ל דייק מדוע לא נאמר 'תנו מאתכם?' וי"ל, על פי דברי האלשיך הק' עה"פ בירמיהו 'שבתך בתוך מרמה במרמה מאנו לדעת אותי', ומפרש כי יש אשר בביתו נמצאים כלים נאים ומתנהג בהרחבה גדולה כמו עשיר גדול ואם שואלים אותו שיתן נדבה כפי מצבו משיב שאי אפשר לו ליתן שאין לו, ואם שואלים אותו הא אנחנו רואים שבביתך אתה מתנהג בהרחבה גדולה בלי שום גבול, משום שבאמת אין לו רק זה מוכרח כי יש לו בנים שכבר הגיעו לפרק האיש מקדש וכדי שיוכל לעשות שידוכים טובים מוכרח להתנהג בהרחבה, ואז אומר לו הנביא: מודה אתה שבביתך ההנהגה שלך היא במרמה כי באמת אין לך כפי דבורך, ולמה אינך מתנהג בענין צדקה כ"כ כן שתתן הרבה צדקה וגמ"ח

ה"שערי שמחה" מבאר בפשטות: כפי דרשת חז"ל על הפסוק 'כבד את ה' מהונך' – אל תקרא מהונך אלא מגרוך, היינו שמצות צדקה היא גם בזה שאומרים לאחרים לתת, שעושה ומעשה את האחרים. וכן דרשו בספרי: 'כי בגלל הדבר הזה יברכך ה'', היינו בגלל הדיבור שתעורר אחרים לצדקה. וזה נרמז גם כאן, 'אשר צוה ה' לאמור' - לאחרים שגם הם יתנו.

קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' זהב וכסף ונחושת: (לה ה')

כותב הרבי ר' יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו "תפארת יהונתן": אחז"ל כי ברכה נשתלחה בתרומת המשכן. משמע מכאן, כי רק בדרך נס הספיקה התרומה למלאכת המשכן מפני מה, איפוא, היה צורך בברכה מיוחדת אשר תשתלח בתרומה, וכי לא התנדבו די והותר.

ברם, העשירים אמנם נתנו כחפצם וכרצונם, והם אכן לא הצטרפו לברכה כלשהי, שהרי נתנו כפי שרצו לתת כפי שנדב אותם ליבם. לא כן העניים, אשר הם היו חפצים לעשות את רצון קונם, אלא שלא היה סיפק בידם, שכן היה רכושם דל ומעט ולא יכלו לתת הרבה, ואולם, הקב"ה אשר ראה לליבם, שלח הברכה בתרומתם ונעשתה תרומתם המעטה לרבה וגדולה, כמו תרומתם של העשירים, כדי לא לביישם.

כנגד שני סוגים אלו של תרומות מדבר הפסוק: לעשירים – לאלו אשר יכולים לתת מכיסם ביד רחבה, אמר הפסוק: 'יקחו מאתם תרומה לה', שכן תרומה זו היא אכן כל כולה 'מאתם' – נדבתם שלהם, ברם 'כל נדיב לבו' – אלו אשר אינם יכולים להיות נדיבים אלא בליבם, ולמעשה אינם יכולים לתת הרבה, 'יביאה את תרומת ה'', קרא הכתוב לתרומה זו בשם תרומת ה', אחרי שנשתלחה בתרומתם ברכת שמים, ונמצא שכל תרומה זאת היתה מנדבתם שלהם, וחלק ממנה היה אכן תרומת ה'.

אי' בספרים: "מאתכם" מצורככם, מגופכם. אפילו אם יש לך צורך חשוב בדבר תנהו לצדקה. כמו שמפרשים "ומבשרך על תתעלם". שלא להתעלם לקחת לצדקה אפילו מגופך ומבשרך.

בספה"ק "דעת משה" כתב לבאר: עפ"י מה שאמרו רבותינו ז"ל פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח

לנסות לקלפה ואכן התגלה שהאבן מזוייפת. בן המלך הוציא שוב שטר של 10 דולר ונתן ליועץ, והם חזרו יחד לארמון המלוכה.

בדרך אמר בן המלך ליועץ: הצלחת להראות את כוחך בסוסים וביהלומים, ונותר לך להראות את כחך בנפש האדם, א"כ תאמר לי מי אני? לחש לו היועץ אתה בן ממוצע!!! בן המלך רץ מהר לאביו המלך ושאל האם זה נכון? המלך אישר לו. הוא חזר ליועץ ושאל כיצד ידעת זאת? ענה לו היועץ: כי בן מלך אמיתי יש לו מושגים אחרים בנתינה, הוא לא יתן עשרה דולרים למי שמציל את חייו...

וכל חכם לב בכם יבאו ויעשו את כל אשר צוה ה': (לה

(ו

יש להבין, כיצד ידע משה מי הוא חכם לב הראוי למלאכת המשכן. ואם כי השי"ת נתן חכמה בלב בצלאל ואהליאב וכל המסייעים במלאכת המשכן, אבל ידוע מאמר החכם 'אין חכם כבעל הנסיון', ולא מצאנו שבדק משה את כל חכמי לב שבאו לעבוד במלאכת המשכן לראות האם הם מתאימים ובקיאים זה מכבר במלאכת האריגה ושאר מלאכות המשכן, ואיך יתכן שהופקדה בידם מלאכה חשובה זו ללא בחינה. בספר "משיבת נפש" [מגאוני אשכנז] כתב דבר נפלא: שהנשים בהיותן במצרים היו חכמות לב וראו את הנולד, והתרגלו במעשה אומנות, וכן האנשים הרגילו את עצמם במלאכת אומנות, שאם יזכו להגאל יהא בידם לעשות מה שצריך להקמת המשכן. נמצא שאכן למדו כל חכמי לב וניסו את עצמם במלאכות הנצרכות לבנין המשכן עוד במצרים.

וה"חתם סופר" זצ"ל חידש בספרו "תורת משה": שמפני שמעולם לא התנסו בני ישראל במלאכת האריגה ושאר מלאכות המשכן, לכן אמר להם משה לעשות תחילה נסיון, יריעה קטנה, קרש קטן, בריח קטן, וכן כל חלקי המשכן. וכאשר ראו שהצלילו ויכולת בידם לעשותם, הראו את דוגמת המשכן למשה, והוטב בעיני משה, אז מסר להם משה את כל הזהב וכל החומר הנדרש לבנין המשכן, ובנו את המשכן.

הרבי ר' יהונתן זצ"ל בספרו "תפארת יהונתן" כתב וז"ל: 'וכל חכם לב בכם יבואו ויעשו את כל אשר צוה ה'.' ויש להבין דמי יבחין אם הוא חכם לב, אלא נראה

שיחשיבו אותך כעשיר, וז"ש הפסוק 'שבתך בתוך מרמה' – שישבתך בביתך היא במרמה, 'במרמה מאנו לדעת אותי'.

ולפי זה מפרש את הפסוק 'מושבתיכם תביאו לחם תנופה' היינו ממה שאתם מתנהגים בביתכם ג"כ תביאו לחם – רמז לתורה, תנופה לאדם לתורה וצדקה.

ולפי"ז מפרש תלמידו הרב שנייבלג זצ"ל: - 'קחו מאתכם תרומה לה' – היינו מההנהגה שלכם בבית כמו כן תביאו תרומה לה', ואומר 'כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה', ר"ל מכל מה שלבו חפץ בגשמיות יביא אותו תרומה לה'.

בדברים שנשא הגאון רבי נתן צבי פינקל זצ"ל ר"מ "מיר" דינר שנערך לטובת הישיבה, פנה אל הנדיבים במשל נפלא:

מעשה במלך שהיה לו בן יחיד, וחפץ ללמדו תכסיסי מלוכה, פרסם המלך מכרז למי שחושב בעצמו שראוי הוא למלאות תפקיד רם כזה.

רבים הציעו את עצמם. לבסוף נבחר אחד מיוחד במינו, שהצהיר שהוא מתמחה בשלושה סוגי דברים: סוסים, יהלומים, ותכונות נפש האדם. הוא לימד את הבן ואכן ראה פירות בעמלו.

יום אחד התפרסמה ידיעה שבקרוב תתקיים תערוכת מכירת סוסים. בן המלך חפץ בכל מאודו לרכוש סוס גזעי וטוב, וביקש מהיועץ להתלוות אליו. יצאו שניהם לתערוכה, אחד הסוחרים פנה אליהם והציע את סוסו המשובח. בן המלך הסתכל לעבר היועץ, והלה סימן לו לא לקחת. מדוע? סוס כזה מסוכן לרכוב, הוא עלול להפילו ולסכן את חייו. ביקש בן המלך מהמוכר שירכב בפניהם. עלה המוכר על הסוס ודרבן אותו בבעיטות, הסוס דהר וצהל והפיל את הרכב – המוכר שכמעט נרמס תחת רגלי הסוס. בן המלך הודה ליועץ על שהציל אותו ממות, הוציא שטר של עשרה דולרים! ונתן ליועץ.

לאחר 3 ימים התפרסמה ידיעה שתתקיים תערוכה של יהלומים. בן המלך ביקש שוב מהיועץ להתלוות אליו, ונענה בחיוב. הם הגיעו לתערוכה, בזה אחר זה נגשו אליהם הסוחרים והציעו את אבניהם הטובות. בן המלך לקח אבן שהיה לה מראה מיוחד, וחפץ לקנותה. היועץ אמר לו: אבן זו מזוייפת! איך אתה יודע? שאל. לקח היועץ חומר מסויים והתיז על האבן, וביקש מבן המלך

כולם באו, ו'ויקהל משה את עדת בני ישראל'. אבל אחר שגמר משה את דבריו – 'ויצאו כל עדת בני ישראל' נשמטו אחד אחד, וחזרו רק יחידי סגולה: 'ויבואו כל איש אשר נשאו לבו' רק יחידי סגולה. נדיבי הלב...

מדוע פרט הכתוב 'מלפני משה', והרי ודאי יצאו משם? ואמר ע"ז רבי אליהו לאפיאן זצ"ל: שהכוונה היא שראו עליהם שיצאו ממחיצתו של משה. כי לפעמים חוזרים מאת הצדיק ואין שום רושם ניכר ...

החיד"א אומר: כידוע יש מרחק גדול בין המחשבה למעשה, בין הרצון הטוב להגשמתו. הרבה רצונות טובים מתנדפים לפני שיצאו אל הפועל. הרבה אנשים שנושאים בחובם מחשבות נעלות חפצי לב טובים, אך לכלל מעשה אינם מגיעים. ולכן מספרת לנו התורה כי בתרומת המשכן לא היה אף אחד כזה – 'כל איש אשר נשאו לבו' ו'נדבה רוחו', שהיה לו רצון לנדב, ונשאר ברצונו בלבד, אלא כולם 'הביאו את תרומת ה' ה' הוציאו את מחשבתם הטובה מן הכוח אל הפועל.

כתוב ב"אור החיים" הקדוש זי"ע: ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה: מלפני משה פירוש מלפניו, קודם שיתן להם רשות לעמוד מלפניו. והגם דאמרינן ביומא שאין רשות לתלמיד לעמוד מלפני רבו אלא עד שיתן לו רשות, דנו ישראל, כי כשאמר להם קחו מאתכם תרומה וגו' גמר דבריו, כאילו אמר להם עמדו, או אפשר כי אהבת הדבר קלקלה השורה.

עוד נראה שנתכוונו להקדים לבל ילך משה ויקדים להביא כל הצורך משלו, כי עשיר גדול היה, וחשק גדול הוא בעשות מצות ה', לזה יצאו מלפניו, פירוש על דרך אומרם [רות ד ז] 'וזאת לפנים', קודם לו.

ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חח וזמם וטבעת וכומז כל כלי זהב וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה': (לה כב)

הספורנו מבאר שעם האנשים המתנדבות באו האנשים שלהם להסכים בנדבה, כדי שיקבלו הגבאין מהן. שאין מקבלים מן הנשים אלא דבר מועט.

רבינו יהודה החסיד ז"ל בספרו 'ספר הגימטריאות' כתב וז"ל: "אין אדם רשאי להתנדב בלא רשות אשתו", זהו 'כל נדיב לבו יביאה' לבו ולבה לשם ה', זהו 'ויבואו

דהנסיין היה, שלא אמרו לו לגמרי הצווי של ה' כיצד היא העשייה ותיקון הכלים, והוא כיוון מדעת עצמו להצווי, זה מוכח על חכמתו, וזה 'ויעשו את כל אשר צוה ה' מדעתו, אף שלא נתפרשו לו תואר ואופן עשייתו, ובזה יובן חכמתו.

אומר הרה"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע: שהכלל הוא, שהחכמה הגדולה שבכל החוכמות היא, שלא להיות חכם כלל, רק לעשות כאשר צויה ה', בלי שום חכמה בעולם...

כתבו המפרשים: שכוונת הפסוק לרמוז וללמד לקח לאדם, שלא יטה לבו אחר המתפלספים, חכמים בעיני עצמם שאור ה' לא נגה עליהם, הטוענים כי הכל תלוי במחשבת הלב, ורק מי שאין יכולת בידו להגיע לאמונה בלב – נזקק למצוות המעשיות כדי שיסייעו בעדו להגיע לכך.

כלפי טענה נואלת זו מכריזה התוה"ק: 'וכל חכם לב בכס' – אפילו מי שהוא חכם לב ורחב לבו להבין את רזי האמונה גם בלי עשייה בפועל, 'ויבואו ויעשו את כל אשר צוה ה' – כי רצון הבורא שכל אדם יקיים בפועל את מצוותיו!

והוסיף על כך הרה"ק רבי שמעון מיערוסלב זי"ע בספרו "תורת שמעון" את פירושו של הפסוק שלפנינו: 'וכל חכם לב בכס יבואו ויעשו את כל אשר צוה ה' – החכמה הגדולה שבכל החכמות היא: שלא להיות חכם, אלא לעשות 'כאשר צוה ה' – בלי חכמות כלל...

ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה: (לה כ)

ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו וגו': (לה כא)

כותב הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע: בכל דברות ואמירות שלמד רבינו עם ישראל לא נמצא שידיבר הכתוב מיציאתם, משמע שנכנס בליבם המאמר ובאהבה רבה יצאו לקיים, לכך אין הכתוב מקפח שכרם לדבר מיציאה כזו בהתלהבות גדולה, שהיה כעין 'ותחי רוח יעקב', שהיה שרוי בצער גדול מאבידת יוסף – כן כאן היו ח"ו מייאשים עצמם בנפלים לחטא גדול, על כן כשנתבשרו מנדבת המשכן שיהיה תיקון נעשו כאיש אחד בלב אחד להתנדב כל יכולתם.

אומרים בעלי הדרוש: אל האסיפה לשמוע את הדרשה

לעשות רצון עליון, כמאמר חז"ל עשה רצונו כרצונך, נמצא מחזיר רצון החטא למוטב. כי כל הרצונות אשר לא לה' המה, נמצאים באדם רק כדי ללמוד מהם דרך לעבודתו יתברך, ונמצא משיב הרצון למקומו. וזה – צדיקים גמורים אינם עומדים שם, כי אין להם רצון עמוק בזה.

בתרגום אונקלוס: ומיתן גבריא על נשיא. פירוש שהביאו מעל הנשים בעודן על הנשים, ויעוין ברש"י, ויש להבין כוונת הדברים.

אומר ה"משך חכמה": ונראה, דאיתא במס' ע"ז [מד:]: האומר כוס זה לעבודת כוכבים לא נאסר להדיוט, שאין הקדש לעכו"ם באמירה עד שיקריבנה בתקרובת, אבל מ"מ נאסר לגבוה, משום דבהזמנה בעלמא הוי מוקצה לאסור לגבוה. [עיין באור שמח פ"ד מה' איסורי מזבח ה"ד].

ואמרו במסכת ע"ז [נג:]: 'אלה אלהיך ישראל' מלמד שאוו לאלוהות הרבה, א"כ היו חושבין לעשות מתכשיטין עוד עגלים, נעשו מוקצין לע"ז, דהא לגבוה נאסר בהזמנה וא"כ לא יכלו להביא מתכשיטי הזהב למשכן. לכן הביאו התכשיטין נזם וכו', דוקא בעודם על הנשים, שאין בהן חשש מוקצה, הנשים לא רצו ליתן נזמיהן לעגל, שכן כתוב 'ויתפרקו' בעל כרחן, ולהכי הביאו דוקא מתכשיטים אלו שהיו על הנשים למשכן.

דרש הרב רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל: בירושלמי מקשה: "הן נקרא ולא נבהת" – איך אפשר לקרוא פסוקים אלו בלי חרדה: לטובה – לנדבות המשכן כתוב: "כל נדיב לב" – הנדיבים בלבד תרמו. "ולרעה" – במעשה העגל כתיב: "ויתפרקו כל העם"? ומתרץ ר' אבא בר' אחא, "אין אתה יכול לעמוד על אופיה של אומה זו: נתבעים לעגל ונותנין, נתבעים למשכן ונותנין".

ועדיין הקושיא במקומה עומדת. למה נתנו לעגל 'כל העם', ולמשכן רק 'כל נדיב לב' ולא כל העם? ההסבר הוא: רגיל, שעורכים מגביות לפעמים משדלים את הנותנים שהכסף מוקדש לדברים שבקדושה, ולבסוף מתברר שסיבבו אותם בכחש, ביזבזו את הכסף למטרות שונות, לעניינים בלתי נחוצים ולא מועילים. וכך היה גם במעשה העגל. לא כולם ידעו שאוספים תרומות בשביל עגל. הבטיחו להם כי 'אלה אלהיך ישראל', המטרה היא נעלה וקדושה, ולכן 'ויתפרקו כל

האנשים על הנשים', כמו 'עם הנשים'. 'יביאה' בגימטריא 'הוא היא'.

אי' שהנשים לא חטאו בעגל שלא הסכימו להתפרק מנזמיהם. וכתב החיד"א זצ"ל בספרו "ברכי יוסף" ז"ל: מוסף של ראש חודש רחל אמנו תקנתו, שצפתה ברוח הקודש שעתידות נשי דור המדבר שלא להיכשל בעגל, ורמז שמה בראשי תיבות: ר אשי ח דשים ל עמך [ר"ת רחל].

ב"מנחה בלולה" ועוד מפרשים, כי הנשים הן אלו שהתלוו לבעליהן, שהגיעו לבדוק לאן הולכים נזמיהן. כי היטב זכרו שלפני זמן קצר התבקשו למסור את תכשיטיהן למען מטרה נעלית – ולבסוף נעשה מזה עגל שגרם לכליון וחרץ רח"ל. לכן כעת כבר לא סמכו על בעליהן ואמרו כי הן רוצות לראות בדיוק מה עושים עם התכשיטין שלהן, שלא ייכשלו שנית.

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אמר: שהתרומות למשכן היו תשובת המשקל למעשה העגל. וחז"ל אומרים ב"מקום שבעלי תשובה עומדים שם צדיקים אינם עומדין שם". והנה בחטא העגל כידוע השתתפו רק האנשים, לא הנשים. יוצא שעל ידי התשובה על החטא הנ"ל האנשים התנשאו למדריגה יותר גבוהה מאשר הנשים הצדקניות, שלא חטאו בעגל. וזה "ויבאו האנשים על הנשים", על ידי התשובה התעלו למעלה, כמו כל בעלי תשובה שמתעלים למעלה ממדריגת צדיק.

שואל הגה"ק רבי שלמה קלוגר זצ"ל: מדוע הקדימו הנשים לבוא לפני האנשים? ומתרץ: שמאחר שהנשים לא היו מצוות, היצר הרע לא הפריע להן, ולכן הקדימו לבוא לפני הגברים, שציווי הקב"ה יצר בליבם התנגדות, שעליה היו צריכים להתגבר.

ה"שפת אמת" בלשה"ק כותב: נראה לומר לפי חז"ל: במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין שם. אם כן האנשים שחטאו בזהב העגל היו במדריגה יותר גבוהה מן הנשים שלא חטאו בעגל. כי הטו כל הרצונות להתנדב בלב שלם. וכתוב: 'והם הביאו אליו עוד נדבה' – יותר מהרגיל ומהצורך – 'בבוקר בבוקר', ובחטא כתיב רק 'וישכימו', וזה פירוש תשובה, שעל ידי שלוקח לו דרך מרצון החטא איך

התכלת ואת הארגמן את תולעת השני ואת השש: (לה כה)

בספר "דרוש שמואל" מנכד הסמ"ע כותב: וקשה דפשיטא הוא דטווייה בידיים, וא"כ למה קאמר 'בידיה טוו'. ושמעתי בשם הרב הגדול רבי שעפטיל סג"ל ז"ל: שפירש עפ"י דאיתא צדיקים לבם ברשותם ורשעים הם ברשות לבם. וא"כ זהו שאמר הכתוב וכל אשה חכמת לב בידיה', היינו שלבה ברשותה, טוו וכו'.

אומר הרב אב"ד קוטנא זצ"ל: דהרי אין מקבלים מן הנשים אלא דבר מועט. וכדברי הספורנו שהבאנו לעיל שלא היו מקבלים מן הנשים רק במעמד בעליהן עיי"ש. אבל זה שהאשה טווה למעשה ידיה זה שלה. "אבל לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה" [ב"ב קיח]. וזה 'וכל אשה חכמת לב' – יודעת הדין, 'בידיה טוו ויביאו' – שזה שלה ויכלו לקבל ממנה בלי בעלה.

הרה"ק רבי נתן מברסלב זי"ע כותב בליקוטי הלכות: כרגיל מקור החכמה הוא במוח. אבל יש חכמה שיסודה בלב, חכמת לב, והיא יותר קשה ויותר גדולה וחשובה.

הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע בהיותו ילד, שאלו אביו הגה"ק מביאלא זצ"ל, האיך הותר לנשים לנדב את המטוה, הרי קי"ל מעשי ידיה לבעלה? השיב לו ה"אבני נזר" מיניה וביה: הרי כל הטעם שמעשה ידיה של האשה לבעלה הוא משום שבעלה חייב במזונותיה, אבל בדור המדבר לא היה שייך טעם זה, שהרי ירד להם המון, ולכך יכלו להתנדב את מעשה ידיהם למשכן.

וכל הנשים אשר נשא לבן אתנה בחכמה טוו את העזים: (לה כו)

בשם הרה"ק רי"מ מאוסטרובצה זי"ע אומרים לפלול נפלא:

בגמרא: וחכמה יתירה היתה כאן. ולמה היה נצרך לחכמה יתירה? ויש לומר, דהנה נשים אינן מצוות על מלאכת המשכן, כי מצות עשה שהזמן גרמא נישם פטורות ממנה, ובניין המשכן היא מצות עשה שהזמן גרמא כי אינו דוחה שבת. וגדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה. לכן עשו הנשים בחכמה שטוו על העזים, שזו עבודה שכלאחר יד, ולגביה יש רק

העם'. כשנדע להם אחר כך, כי לקחו את כספם בכחש ובתרמית התאכזבו. וכשבאו לקבל מהם תרומות למשכן, שוב לא היה להם אימון, ולכן רק 'כל נדיב לב הביאו'.

כל מרים תרומת כסף ונחשת הביאו את תרומת ה' וכל אשר נמצא אתו עצי שטים לכל מלאכת העבודה הביאו: (לה כד)

שואל הגה"ק רבי שלמה קלוגר זצ"ל: מדוע כתיב כאן "מרים" ואילו בתרומת זהב כתוב "וכל איש אשר הניף תרומת זהב"? אלא, תרומת זהב באה לכפר על חטא העגל שחטאו בזהב, וקרבת כפרה דינו בתנופה. לא כן תרומת כסף ונחשת שאינה באה אלא לנדבה, וקרבת נדבה אינה צריכה תנופה.

אומר רבנו יוסף חיים זצ"ל בספרו "אדרת אליהו": 'עצים' הם רמז למצוות, שנאמר 'עץ חיים היא למחזיקים בה'. בפסוק שלפנינו נרמזה מצוה אחת מיוחדת – מצות "שטים", מלשון 'שוטטו העם ולקטו', כלומר מצות איסוף כסף למטרות צדקה, מה שנקרא "שנור"...

בספר "דברי ישראל" מהרה"ק ממודז'יץ זי"ע מפרש בדרך רמז: 'מרים תרומת כסף ונחשת' – היינו הרמת הפרנסה ועושר, 'תרומת ה' – היינו הרמת תורה ועבודה, והסמיך שניהם אהדדי, מחמת דהא תליא בהא, הרמת הפרנסה והעושר מביא הרמת תורה ועבודה, והרמת תורה ועבודה מביא פרנסה ועושר, זה הפירוש 'כל מרים תרומת כסף ונחשת הביאו את תרומת ה'.

וממשיך: 'וכל אשר נמצא אתו עצי שטים לכל מלאכת העבודה' – הביאור הוא ע"ד הכתוב [משלי ח יד] 'לי עצה ותושיה', וגם כתיב [חגי ב ח] 'לי הכסף ולי הזהב', ושתי פסוקים אלו תלויים הא בהא, דמי שהולך בעצת התורה, אזי 'לי הכסף ולי הזהב נאום ה' – שזוכה להיוושע בהרחבה ועושר. אבל ההולך בעצת השוטים, זה מביא אותו לעבודות ויגיעות קושי הפרנסה, וזה"פ 'וכל אשר נמצא אתו עצי שטים' – היינו ההולך בעצת השוטים, 'לכל מלאכת העבודה הביאו' – גורם לעצמו שיצטרך להזיע לפרנסתו.

וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ויביאו מטוה את

היו? ותיקן: כי התנדבות הנשיאים היתה בזה שנחסר להם איזה גרגיר במקום שהיו האבנים, ונחסר להם מאכילת היום ההוא כל שהוא, ונחשב להם זה כנדבת המשכן.

ג. בספר 'תשובות פסקים ומנהגים' למהר"ם מרוטנבורג ז"ל מובא: שבימי נח כאשר היה המבול וירדו עם הגשם אבנים טובות, ומהם הביאו הנשיאים את אבני שהם ואבני מילואים. ולפי"ז מסביר את המסורה השייכות של "ויכלא הגשם" ל"ויכלא העם" עיי"ש.

ד. דעה רביעית נמצא במדרש "חמדת ימים" [אשר חברו המקובל האלקי הרש"ש ז"ל]: שאבנים אלו נפלטו מהים בשעת קריעת ים סוף ביציאת מצרים.

באוה"ח הק' לעיל [ל כג] כתב דמשה רבינו הביא את שמן המשחה מעצמו. ובשפ"א ליקוטים מקשה מהא דכתיב הכא שהנשיאים הביאו זאת, ושואל הגרי"ד שליט"א דלכאו' הוא קשה גם למ"ד [יומא ג:] דהיכא דכתיב 'קח לך', היינו משלך, א"כ שם כתיב 'קח לך' בשמים ראש'.

וי"ל דסדר הכתובים כך הוא: 'והנשיאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המילואים לאפד ולחשן', עד כאן הביאו הנשיאים, ומה שמוזכר בפסוק אחריו 'ואת הבושם ואת השמן' קאי על פסוק שלאחריו דכתיב 'כל איש ואשה אשר נדב לבם' והיינו שאת שמן המשחה הביאו כל איש אשר נדב לבם, ומשה רבינו בכללם.

ברש"י: כך אמרו נשיאים: יתנדבו ציבור מה שמתנדבין ומה שמחסרין אנו משלימין וכו' ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאים כתיב.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע אמר: שמה שלכאורה אינו מובן מדוע אין זה נכון מה שאמרו הנשיאים, והרי אדרבה הם התכוונו לטובה שמה שיחסר הם ישלימו, אלא שהנשיאים צריכים לחשוב רק לכוון הטוב ולא לחשוב שיהיה לבני ישראל חסר ח"ו...

בשם הרה"ק מווארקא זי"ע: מדוע חסרה האות י', משום שליהודי אסור להעלות על דעתו שחבריו לא יתנדבו והבן.

איסור שבות, ואין שבות במקדש. ואם כן אפשר היה לעשות עבודה זו גם בשבת, וחדלה המצוה להיות מצות עשה שהזמן גרמא, ממילא נשים חייבות בה ומצוות עליה, וזו היתה החכמה יתירה. ודפח"ח.

הרבי ר' יהונתן זצ"ל בספר "תפארת יהונתן": רש"י מביא את דברי הגמרא במס' שבת שהיא היתה אומנות יתירה שמעל גבי העזים טווין אותן. ונראה הטעם שטוו אותם מעל העזים, כי כל הנשים נתאוו לארוג לצורך המקדש, ולא ימלט שלא יהיו ביניהן טמאות, לכן טוו מעל העזים במחובר לבעלי חיים, ובעל חיים כידוע אינו מקבל טומאה.

והנשאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המלאים לאפוד ולחושן: (לה כז)

הרשב"ם מפרש כפשוטו של מקרא: שהואיל ועל אבני השהם שהיו על כתפות אהרן חרוטים היו שמות כל השבטים, ועל כל אבן מאבני החושן חרוט היה שם אחד השבטים, לא היתה זו נדבת אנשים פרטיים, אלא הנשיאים הם שהביאו אבנים אלו עבור שבטיהם.

והאבן עזרא כותב: שכאשר שאלו בני"י ממצרים כלי כסף וכו', שאל כל אחד כפי מעלתו ומושגיו. היו שלא הגיעו מושגיהם אלא לבגדים נאים, אותם ביקשו וקיבלו. היו ששאלו כלי כסף, והיו ששאלו כלי זהב. והנשיאים, כבר במצרים היו אנשי מעלה, והם ביקשו מעשירי מצרים אבני שוהם, נופך ספיר ויהלום, לשם שבו ואחלמה, ועתה נתנום לצורך עשיית בגדי כהונה.

מהיכן היו לנשיאים במדבר אבנים לאפוד ולחושן – מצינו כמה דעות:

א. בתרגום יונתן בן עוזיאל כתב: שענני השמים נסעו לפישון והרימו משם את אבני השהם ואבני המילואים לאפוד ולחושן, והביאום והניחום במדבר, והלכו הנשיאים ולקחום והביאו אותם לצורך עבודת המשכן.

ב. דעה נוספת איתא במדרש שמות רבה: שכאשר ירד המן במדבר, ירדו עמו אבנים טובות ומרגליות, והיו הנשיאים מלקטים את המן וגונזים אותן האבנים.

ודבר פלא כתב ה"חתם סופר" זצ"ל בחידושו על מסכת גיטין [עה]. שהקשה שלפי זה יוצא שבעצם לא נתנדבו הנשיאים כלום למלאכת המשכן, שהרי אבני השהם ירדו מן השמים בתוך המן שלהם, ולא משלהם

ה"תפארת יהונתן" כותב: שכאשר הערב רב הביאו נדבות למלאכת המשכן, לא קבלו בני ישראל מהם, כי רצו שהמשכן יבנה על ידי ממון ישראל בלבד, אבל, כדי שלא יהיה הפסד למשכן, התנדבו ישראל משלהם תמורת הנדבות של הערב רב שלא קיבלו. וזה פי' הפסוק: 'כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם להביא לכל המלאכה' וגו', היינו 'כל איש ואשה' - מן הערב רב, 'אשר נדב לבם אותם' - ורצו להתנדב, ולא רצו בני ישראל לקבל מהם, לכן, למען לא יהיה פסידא למשכן, 'הביאו בני ישראל' - משלהם, תמורת נתינתם של הערב רב שלא קיבלו, 'נדבה לה' - לבנין המשכן. ודפח"ח.

והלא דבר אריכות הלשון הזה.

ומפרש החיד"א זצ"ל: דהנה, דרכו של עולם, שהגבאים עורכים מגבית צדקה בבית הכנסת בש"ק באופן כזה: הגבאי מצביע לעבר אדם מסויים ואומר "בעבור שנדר", והלה אומר למשל 500 מטבעות, וכך ממשיך מאיש לאיש, זה תורם מאה מטבעות, וזה מאה וחמישים, עד שהמגבית מסתיימת, ומתחילים תפילת מוסף.

והנה לפעמים, לאחר סיום התפילה, אותו פלוני שהכריז 500 מטבעות, פוסע לביתו ומהרהר, למה אמרתי סכום גבוה כזה, מה עשיתי לעצמי, האחרים בקושי נתנו 100 מטבעות, וכי דוקא אני צריך להיות העשיר, אכן אמרתי - אעמוד בדיבורי, אך מעתה ואילך במגביות הבאות אחשוב פעמיים, אתנהג במתינות. ולזה אמרה תורה, שבנדבת המשכן לא היה כדבר הזה אשר למישהו היתה חרטה, אלא, כל אשר נדבה לבם אותם להביא שכל המלאכה הביאו בני' נדבה לה' - מהנדבה עד ההבאה הכל היה 'נדבה לה'.

ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בצלאל וגו': (לה ל)

מפרש ה"אמרי שפר": 'ראו קרא ה' בשם בצלאל' - למען לא יקנאו בו בני' אמר להם משה, אשר יסתכלו על שמו בצל-אל, שמראה אשר בצל - אל הנהו, לכך מביא המדרש עה"פ הזה: הה"ד 'טוב שם משמן הטוב', כי שמו גרם לו, אשר הוא יהיה הראש והראשון בבנין המשכן, לכן אחז"ל שמא גרים.

הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע מביא בשם זקינו ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: מכאן משמע שעיקר יהדות תלוי בזריזות והתלהבות לעבודתו יתברך שמו, ובעצלות נחסר להם היו"ד, עכ"ל"ק.

'והנשיאים הביאו' - בחז"ל [יומא עה]: תני נשיאים ממש. וכן הוא אומר 'נשיאים ורוח וגשם אין'.

שואל הרב אב"ד קוטנא זצ"ל: דלכאורה לפי מה שכתב הרד"ק [מלכים ב ד, ו] ששמן הבא על ידי נס הוא כמו הפקר ואין להזכרה בו קנין ופטור מתרומות ומעשרות. וכאן בנדבת המשכן כתוב "מאתכם", איך יצאו ידי חובתם באבני השהם הבושם והשמן שקיבלו בנס על ידי הענבים?

ואפשר לומר: כי בזמן שהעולם נוהג בדרך הטבע אין לדבר הבא על ידי נס דין קניין. כי זה דבר יוצא מן הכלל. מה שאין כן במדבר שכל ההנהגה היתה ניסית, והנס הוא שהיה "דרך טבע" אצלם, שם היה להם קניין וזכות במה שבא להם על ידי נס.

ועוד אפשר לומר, שרק במקום שעצם הווית הדבר באה על ידי נס כמו בשמן של אלישע אין בו משום קניין פרטי, אבל כאן שהנס היה רק בהבאה על ידי הענבים, לא בגוף הדבר, שפיר יש כאן קניין.

שואל הגאון רבי מנחם זמבא הי"ד זצ"ל: הרי בפרשת הקטורת כתוב: 'ויאמר ה' אל משה קח לך סמים', ויש מאן דאמר "קח לך - משלך", שמשרע"ה היה צריך להביא את הבשמים מכספו שלו, לשם מה היה לו צורך בבושם מן הנשיאים? ההסבר הוא לפי הירושלמי ריש מסכת יומא, שציבור יכול לנדב ולמסור ליחיד ונחשב כשלו, כמו שיחיד יכול למסור כספו לציבור ונחשב כקניין הציבור. ואמנם במילואים כך היה, הציבור התנדב ומסר לאהרן ולבניו ונקראים בעלים של האיל, כלשון הירושלמי "נתנדבו ציבור ומסרו להם", והם סמכו ידיהם על האיל, כי סמיכה היא רק בבעלים. וממילא ניחא גם כאן, אמנם הנשיאים הביאו את הבושם, אבל מסרוהו למשה כדי שיקיים "קח לך - משלך".

כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם להביא לכל המלאכה אשר צוה ה' לעשות ביד משה הביאו בני ישראל נדבה לה': (לה כט)

הגריד"א שליט"א אמר: יש לפרש "וימלא" עפ"י הרמב"ם [סוף הל' איסו"ב] שאין מחשבת של עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, לכן היה צריך למלאות את לבו חכמה, כדי שלא יהיה מקום לדברים אחרים, ואז משמר החכמה בלבו. ללמדנו שהשראת השכינה באה ע"י מילוי חכמה שאז עבד קן בליביה להקב"ה.

לחשוב מחשבות לעשות וגו': (לה לב)

הרה"ק רבי מנחם מענדיל מווישווא זי"ע אמר: ידוע מספה"ק "קדושת לוי" בשם הרמב"ן על הכתוב: 'אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ', דמי שיש לו מחשבה טובה צריך לו עוד כלי מעשה של מצוה לקיימה והיינו אם תעירו את האהבה לה', עד שתחפץ – שתכניסו אותה לחפץ היינו לכלי. וזה יש לפרש בפר' ויקהל: "לחשוב מחשבות לעשות" דאם חושבים מחשבה טובה צריכים לעשות.

הרה"ק רמ"ש מבאיאן זי"ע היה מרגלא בפומיה: יהודי צריך תמיד שיהיו לו מחשבות טובות שידע מה לעשות בממון שחננו השי"ת.

ולהורת נתן בלבו הוא ואהליאב בן אחיסמך למטה דן: (לה לד)

אומר ה"חתם סופר" זצ"ל וכן איתא באוה"ח הקדוש: ללמדך, כי אפילו מי שיש לו חכמת לב, מ"מ עדיין אינו זוכה ללמד לאחרים. זה שאנו אומרים בברכות יוצר "ותן בלבנו ללמוד וללמד" – שכן 'ללמוד' אינו 'ללמד', ויש שזוכה ללמוד אך אינו זוכה ללמד.

ברש"י: משבט דן, מן הירודין שבשבטים, מבני השפחות, והשווהו המקום לבצלאל למלאכת המשכן, לקיים מה שנאמר 'ולא נכר שוע לפני דל'. שואל הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: למה נקרא שבט דן "ירוד שבשבים"? ופשוט הטעם הוא משום שהיה מבני השפחות, אבל עדיין אינו מובן. ונראה לומר, - ואח"כ גם מצאתי כן בספר - שאהליאב אחז עצמו לירוד, ועל ידי כן יכל באמת לבנות את המשכן וכליו.

עו"א: שבצלאל ואהליאב ידעו איך לחקוק בלבו של האדם וכפי שחוקקים באבן, ולהכניס בו את הענין של נדיבות הלב.

וימלא אתו רוח אלקים בחכמה בתבונה ובדעת ובכל מלאכה: (לה לא)

שואל הרה"ק המגיד מטריסק זי"ע: הרי בצלאל היה אומן וחכם לב, למה היה זקוק לרוח אלקים, לנבואה, כלום לא היתה מלאכת המשכן עולה יפה בידו בלי רוח הנבואה?

אלא העניין הוא, שבין המתנדבים למשכן היו בעלי כוונות שונות: מהם שכוונתם לשמה, מהם שנותנים על מנת להתכבד ומהם שנותנים מחמת בושה והכרח. נמצא שאילמלא רוח הנבואה בבצלאל, עלול היה לקחת ממון שניתן בקדושה ולהוציא אותו לצרכים טפלים של המשכן, וממון שאינו כשר – להשקיע בתשמישי קדושה דווקא. אלא בכוח הנבואה ידע בצלאל להשקיע את המעות של מצוה בקדשי המשכן, ואת ממון הפניות בדברים שאין בהם קדושה גמורה.

הרה"ק רבי פנחס מקוריץ זי"ע אמר בשם האלשיך הק': הנה כל אדם יש לו דעת רק במוח, וכשעושה דבר צריך המוח לחשוב אותו דבר שעושה, מה שאין כן בצלאל היה מלא רוח וכו', שגם כל אבריו היו חושבין מחשבות, והידיים בעצמם היו עושים מה שצריך, שהיה בהם דעת בפני עצמם.

ואמר הרה"ק שזה פירוש הפסוק: 'ובתבונות כפיו ינחם', שגם בכפיו היה תבונה. וכן איתא בדוד שהיו רגליו מוליכות אותו לביהמ"ד, שהרגלים בעצמן היה בהם דעת. וזה ע"י שמקדש האדם את איבריו מאד לעבודת השי"ת, בא להם ג"כ דעת. וזה שאומרים העולם, מה שיש לו ברגל אין לך במוח...

הגאון פוה"ד רבי שמואל הלוי ואזנר זצ"ל אמר בהקדם דברי ה"חתם סופר" זצ"ל, דעל בצלאל נאמר 'וימלא אותו וגו' ואח"כ כתיב 'ולהורות נתן בלבו', ולכאורה כפל דברים הוא, דאם מלאותיו רוח חכמה ותבונה בודאי שגם יכול להורות הלכה, אלא מכאן ראינו דאדם יכול להיות מלא בחכמה ותבונה אבל לא ידע להכריע בהלכה, דלפסוק הלכה ולקחת בחשבון את כל הדברים צריך הבנה מיוחדת.

והוסיף: שה'עולם' אומר שבכדי לפסוק הלכה צריך לדעת גם את החלק החמישי שבשו"ע והוא איך להתנהג עם אנשים, אבל בהמשך השנים למד גם את החלק השישי שבשו"ע והוא איך להתנהג עם כאלו שאינם אנשים ...

אפשר לצמצם או לאו, והיינו אם בכוחו של אדם לצמצם באופן מדויק לפי מידה שניתנה לו, ומייתי ראה מבניית המשכן והכלים שאפשר לצמצם, שהרי הם נבנו לפי מידות שנתן הקב"ה למשה, וכמפורט בתורה, ומכאן שאפשר לצמצם בידי אדם, ודוחה הגמרא, שיתכן ואין אדם יכול לצמצם, והציווי שציוה הקב"ה את משה במידות הכלים, לא הייתה כוונתו אלא שיעשו ככל שביכולתם של משה והאנשים העושים במלאכת הקודש, ובכך יצאו ידי חובת דינם.

הרי נמצא שאין הדיוק מעבד בקיומה של המצוה, ועלינו לצמצם ככל שבידינו, ומשום כך חזרה התורה ושנתה את המידות בפרשת ויקהל בכל פרט ופרט, ללמד כי עלה בידם לעשות הכל בדיוק ובצמצום, וכפי שנצטוו בתחילה כן עשו בעת הקמת המשכן בפועל.

במדרש: אפילו 'בבהמה' נתן חכמה. [ש"ר מח ג]. מפרש ה"כתב סופר" צ"ל: בהקדם דברי חז"ל טוו את העיזים – היא היתה אומנות יתירה שמעל גבי העיזים היו טווין אותם. והנה, דבר זה בוודאי קשה עד למאד, לטוות על גבי בהמה, אשר בעל כרחו מתנועעת ודוחפת ומבטלה ממלאכה, וגם יש בזה צער בעלי חיים.

אלא כי נתן ה' חכמה בבהמה, שתתרצה לכך. כדרך שמצינו בעגל שרץ אחר רבינו הקדוש [ב"מ פה.], וז"ש המדרש: 'אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה' – אפילו "בבהמה" נתן חכמה שתרצה שיטוו על גבה.

ויקרא משה אל בצלאל ואל אהליאב ואל כל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה בלבו כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשת אתה: (לו ב)

ב"לקוטי פנינים" שואל: הרי כבר הכריז משה "כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה'", וכן "כל חכם לב בכם יבואו ויעשו", והנה נדיבי הלב לא חיבו שיחזור משה ויזמינם במיוחד אלא "ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו", מעצמם הביאו. ולמה לא באו גם חכמי הלב עם הקריאה הראשונה לעשות במלאכה, אלא המתיני עד שיחזור משה ויקראם במיוחד? ההסבר הוא: "חכם לב" אמיתי אינו רואה עצמו חכם, לא ידעו איפוא החכמי לב שהכוונה להם, והיה צורך להזמינם במיוחד.

הרה"ק רבי אהרן מקרלין אומר: חכמה בלי לב היא אין ואפס ...

והוסיף בשם ה"שפת אמת" זי"ע: 'אהליאב בן אחיסמך' – דהיינו אחי סמך, שהוא היה עוזר וסומך לאחרים, 'איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק'. וזוהי השתלשלות הפסוקים כאן בפרשה: 'ולוהרות נתן בלבו', ששני הדברים הללו, להכניע את עצמו, לאחוז עצמו בשפלות ובעניויות, ולעזור אחד לשני, את זה הוא השאיר הוראת שעה לכל הדורות שתמיד יראו לאחוז עצמם בשפלות ובעניויות, ולעזור אחד לשני.

ועשה בצלאל ואהליאב וגו' אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה וגו': (לו א)

אומר ה"חתם סופר" צ"ל: שבא לרמז, כמו שמצינו אצל גדולי העולם שגם בהמותיהם התנהגו בחסידות, כנאמר אצל גמליו של אאע"ה, וכן חמורו של רחב"ד וכו', כי קדושתם העליונה של הצדיקים השפיעה דעת גם על בהמותיהם, וכמו כן היה באנשים שהקימו את המשכן – חכמתם ותבונתם – השפיע גם על 'הבהמה', ומכאן הוכחה שחכמתם לא היתה טבעית אלא אשר נתן ה'.

בתרגום אונקלוס: ועבד בצלאל ואהליאב. הדבר תמוה, שכן עדיין לא עשה בצלאל מאומה אלא רק נצטוה? לכן אמר הגה"ק רבי יהושע לייב דיסקין זצוק"ל שכונת המילה 'ועשה בצלאל' היא לשון עתיד, והוא"ו מהפכת מהעבר לעתיד, ופסוק זה באמת שייך לסוף הפרק הקודם, ובטעות העמידוהו בראש הפרק החדש, והפרק צריך להתחיל בפסוק "ויקרא משה אל בצלאל", ואף באונקלוס יש טעות סופר וצריך לומר 'ויעבד בצלאל' ולא 'ועבד', וראה מתרגום יונתן בן עוזיאל שכך מנוקד.

ומסופר, שפעם בש"ק פ' ויקהל, קרא אחד מבני ביתו של המוהרי"ל דיסקין את הפרשה שמו"ת, והוא צוה לשוב ולקרוא בתרגום בנקוד 'ויעבד'. וראה לדבריו מרש"י במכות שכתב וז"ל: לשון צווי כמו 'ועשה בצלאל'. והיינו כנ"ל.

אומר ה"בית הלוי" מבריסק צ"ל: רבים מתקשים כאן, מה ראתה התורה לשוב ולחזור על פרטי עשיית המשכן, לאחר שבפרשיות תרומה ותצוה האריכה התורה רבות בפרטי המשכן ומדותיו, ומה נצרכה הישנות המקראות אף בעשיית המשכן? ונראה לתרץ, דהנה דנו חז"ל בגמרא [בכורות ז:] אם

פה אחד ענו ואמרו 'מרבית העם להביא', מכל מין ומין שנצרך לכל מלאכת המשכן.

ויאמרו אל משה מרבית העם להביא מדי העבודה למלאכה אשר צוה ה' וגו': (לו ה)

אומר הרה"ק ה"מי השילוח" זי"ע: יש להבין את ההלל על נדיבותם של ישראל החוזרת ונשנית כמה פעמים. ומה החידוש בזה? ומי לא היה נותן את כל הון ביתו במצות ה' ובפרט לבניין בית המקדש?

אלא אין האדם יודע, מבין ומכיר את שורש לבו אם הוא נדיב באמת. וזאת הבחינה: כרגיל, כשאדם נתבע בפעם הראשונה לנדב לאיזו דבר מצוה, הוא יכול לתת בהתלהבות, אבל לאחר שהתרגל כמה פעמים למצוה זו אין לו כבר אותו הלהט. וזה סימן שאין הוא נדיב בשורשו, כי אלמלא כך לא היתה נפסקת אצלו החמימות והנדיבות. וכאן היה רצון ה' שינדבו משורש נקודת לבם, מתוך חשק חזק. ולכן הירבה העם להביא, פעם אחר פעם, כאילו הוא מורגל בנדבת לב, ברצון ובלהט, ועל זה ההתפארות.

ויצו משה ויעברו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא: (לו ו)

הבעל הטורים מביא ויכלא ב' במסורה. הכא, ואידך, ויכלא הגשם. וי"ל הכוונה ע"ד אחז"ל 'עשר בשביל שתתעשר', כי בזכות נתינת צדקות ומעשרות זוכין לשפע עושר והצלחה. וזהו, 'ויכלא העם מהביא', דאם נמנעים מלהביא נדבות הלב תרומת ה', אז 'ויכלא הגשם', שנפסקין עי"ז ח"ו ההשפעות טובות הנקראים מים וגשם.

ה"שפתי כהן" זצ"ל כותב: ששמע לפרש שבאו חכמי הלב אל משרע"ה ואמרו לו בלחישה: 'מרבית העם להביא' וגו', וידוע שכל מקום שבו נאמר 'העם' – הכוונה לערב רב [כדאי' בזוה"ק ח"ב מה:], והואיל וקדושת המשכן תלויה היתה בטהרת הלב של המביאים, והערב רב לא הביאו אלא כדי להתפאר ולהתייחר, חששו חכמי הלב אומני המשכן לדרגת קדושתו. מה עשה מש"ר כדי שלא לעורר קטטה ולהפיח מדנים, העביר הקול במחנה לאמר: 'איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה', והתוצאה המיידית היתה 'ויכלא העם מהביא', הערב רב שמעו שפטורים הם,

ויקחו מלפני משה את כל התרומה וגו' והם הביאו אליו עוד נדבה בבקר בבקר: (לו ג)

ה"אגרא דכלה" מדויק מדוע לא כתוב 'מאת משה' אלא 'מלפני'? אלא להורות, שקודם לקיחתן היו מסבבים שתבוא כל נדבה ונדבה כנגד "פני משה" שיסתכל בנדבה ההיא, בכדי שתשרה בה כח הדעת דמשה, ויהיו עושי המלאכה עושים בדעת וחפץ ד' בידם יצליח.

ה"פנינים יקרים" מביא בשם הגאון ה"ברוך טעם" זצ"ל: לפי פשוטו של מקרא נראה ש'הם הביאו' מדבר רק בעושי המלאכה, ותמוה שלא נאמר מה הביאו? רק הדין הוא שפועל יוצא ואוכל מזמנו של בעל הבית, אבל עושי המשכן השכימו בבוקר בבוקר לעבודה כדי להשלים מה שיפסיקו בשעת האכילה. וזה – "הם" נוטריקון: ה עושי מלאכה, הביאו אליו בבוקר בבוקר, נדבתם היתה השכמת הבוקר, כל בוקר.

שואל ה"מעדני מלך": מדוע הביאו דוקא בכל בוקר הנדבה שלהם?

ונראה לי, דהנה אחז"ל [ב"ק צד:] אם יש בידך ח"ו גזל רבים תעשה מזה צורכי רבים, א"כ היו יכולים לחשדם שמי שהיה בידו איזה גזילה של רבים, נתן זאת לנדבת המשכן כדי שיוכל לקיים 'והשיב את הגזילה', ובנדבה כזו לא היה רצון הבורא, כי הזהיר אותם 'קחו מאתכם תרומה לה', 'מאתכם – דוקא, שלא יהיה בהם שום חשש גזל, רק מיגיע כפים לבד ולא אפילו ספק גזל. והנה אי' בסנהדרין [ז:] עה"פ 'דינו לבוקר משפט' – וכי בבוקר דנין וכל היום אין דנין, אלא אם ברור לך הדבר בבוקר אמור ואם לאו אל תאמר, ע"ש. נמצא דתיבת 'בוקר' מרמזת על דבר ברור. וזו כוונת הכתוב כאן 'והם הביאו אליו נדבה "בבוקר בבוקר" – פירוש, שהיה ברור להם בבוקר שהנדבה שלהם היתה בלי שום תערובת ספק גזל ח"ו, כי זאת לא הביאו כלל.

ויבאו כל החכמים העשים את כל מלאכת הקדש איש איש ממלאכתו: (לו ד)

אומר הרה"ק ה"באר מים חיים" זי"ע: 'איש איש ממלאכתו', אף שנאמר כי באו כל החכמים, הוצרך לומר עוד הפעם 'איש איש ממלאכתו', כי אחרת היה אפשר לומר, אשר כל החכמים הודיעו רק על כמה מינים מסויימים, שבהם הביאו יותר ממה שהיה צריך, לכך כתבה התורה 'איש איש ממלאכתו', לומר שכולם

שיתערב בה איזה שמץ של רצון שלא לשם שמים, באו והודיעו למשה.

ומובא בשם הבעש"ט הק' זי"ע: שאדם צריך לראות כי בכל עבודת ה' יגיע לידי יראה ובושה. אחרי גמר העבודה בא האדם לידי גאווה, אלא שהוא נרתע לאחוריו בחושבו לפני מי הוא עומד ובשביל מי הוא עובד, והוא מפסיק באמצע. דבר זה כשלעצמו הוא תיקון המעשה. וזה – "ויכלא העם מהביא" שמנעו עצמם מריבוי העבודה. ובזה תיקנו שלא תתקלקל נדבת לבם על ידי ההתפשטות היתירה.

ואא"ז – ה"חידושי הרי"ם" זי"ע – פירש הפסוק בשיר השירים: 'מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב', שנדיבות הרצון צריכה מנעול ושמירה, שלא יתפשט הרצון והחשק לתחומים אחרים. וזה פירוש המשנה: משמיעין על השקלים ועל הכלאיים, שלא יתערבו רצונות אחרים – כלאיים – ברצון הנדבה – שקלים. גם פירוש כלאיים, מלשון "ויכלא העם", בחינת המניעה שצריכה להיות במצות הנדבה. וזה "העשיר לא ירבה". בעל הנדיבות צריך היה לצמצמה ברצון המקום.

שואל הרה"ק המוהר"י מבעלזא זי"ע: מה היה איכפת למשה שהעם מרבים להביא, מוטב שירבו מאשר שימעטו והעודף ישאר לבדק הבית? וי"ל, שמעשה המשכן היה כדי לכפר על חטא העגל, וא"כ היו כולם בעלי תשובה, ואם מרבים בתשובה יותר מהצורך עלולים לקלקל ח"ו, ועל כן צריך לשאול מחכם כיצד ואיך לעשות תשובה. וזה הפירוש 'מרבים העם להביא' – שחכמי הלב הרגישו שהעם עושים תשובה יותר מהצורך, והודיעו על כך למש"ר, והוא באמת הורה שלא יעשו עוד מלאכה.

ב"חמדת צבי" מתרץ למה לא הכריזו בפשטות שלא יביאו עוד נדבה למשכן, לפימש"כ ה"בעל הטורים" שם שהיה ברכה במעשה ידיהם, ואסור לצעוק על ברכה, כמו שאי' [בלבוש או"ח סי' קי"ד סג"ק] שאל יכריזו שלא לומר משיב הרוח ומוריד הגשם כי אין צועקין על הברכה, לכן הכריזו שלא יטריחו לעשות מלאכה.

אומר הגה"ק רבי שלמה קלוגר זצ"ל: בעצם לא היה צורך להכריז שלא יביאו, כי יכולים היו להביא, ומה

ומיד נמנעו מלהביא, ואילו בני ישראל המשיכו להביא נדבתם, שמא תאמר שעתה חסרה היתה נדבת הערב רב? מסיים הכתוב ואומר: 'והמלאכה היתה דים', ונדבת הערב רב לא היתה חסרה...

הגאון רבי שמעון סופר מקראקא זצ"ל אמר: שזה הדרך אצל רוב בני אדם, שכשיכלא הגשם – היינו ששפע הפרנסה מתמעט – אזי 'ויכלא העם', דבר ראשון מפסיקים לתת צדקה...

בספר "שפתי צדיקים" כתב: יש להקשות והלא התשובה אינה מעין השאלה, כי הם אמרו למשה 'מרבים העם להביא', והוא ציוה להכריז שלא יעשו עוד מלאכה, והיה לו להכריז שלא יביאו עוד?

ותירץ הרה"ק ה"אוהב ישראל" זי"ע: כי מצינו בכל נדבות המשכן נאמר 'מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי', והטעם כי לא ציוה הקב"ה לקבל נדבה מאיש כילי וקמצן שנותן בעל כרחו ולבו בל עמו, רק מנדיבי לב, כי מי שהוא נדיב לב כל מה שהוא נותן הוא נחשב בעיניו למעט, ורצונו ליתן עוד יותר לפי ערך נדיבותו על קדושת המשכן, על דרך משל מי שהיה לו ככר זהב ונתנו על מלאכת המשכן, היה אומר בלבו מה זה שנתתי, מי יתן והיה לי עשרה ככרים והייתי נותן את כולם על המצוה הגדולה הזאת שאין לה שיעור וערך, והנה אתערותא דלבא הזאת היה נחשב לפני הקב"ה יותר מן גוף הנדבה. וזה גרמו בצלאל ואהליאב בגודל צדקתם שבלבם, שתיכף ששמעו הנדיבים את קול הפטיש של בצלאל ושל כל עושי המלאכה, לא היו יכולים להתאפק מלהביא עוד נדבה בבוקר בבוקר, כי היה חביב עליהם המצוה בשעתה. וזה שמשה רבינו הבין זאת בשכלו הקדוש שלא יועיל להם שום הכרזה כל זמן שישמעו את קול הפטיש, לכן ציוה להכריז שלא יעשו עוד מלאכה לעבודת הקודש, וממילא לא יביאו עוד נדבות.

ה"שפת אמת" זי"ע גם מקשה על כך מדוע האריכה התורה כל כך בעניין זה? ונראה, כי הנה בשפע הרצון לעבודת ה' יש חשש של סטיות ושל פניות אישיות. ועבודת המשכן צריך היה שתהיה כולה על טהרת הקודש בלי כל פגם. והנה, כאשר ראו הצדיקים והחכמים כי גברה ההתנדבות יותר מן הראוי, חששו

הטעמים מונח רביעי לפני הזרקא שהיא ההנחה, ומונח רביעי אחריה.

והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אתה והותר: (לו ז)

שואלים המפרשים: לכאורה סתירה יש כאן: "דים" משמע מספיק כדי לעשות את הדבר, "והותר" משמע שהיה יותר מכפי הצורך?

ואומרים בשם צדיקים: כי ב"דים" בלבד לא היה סגי. לו היו התרומות למשכן בדיוק באותה מידה שהיה צריך, לא היה מספיק, כי העיקר היה חסר – השראת השכינה. כי כל אחד היה מתגאה והיה מתפאר בלבו: אני השלמתי את הבנין, בלי תרומתי אי אפשר היה להקים את המשכן. ו"תועבת ה' כל גבה לב". ואין הקב"ה משרה שכינתו על גאווותנים, "אין אני והוא יכולים לדור במדור אחד". אבל כשהיה "והותר", יותר מכפי הצורך, ונשארו תרומות שלא השתמשו בהן, כל אחד לבו נשבר בקרבו, אולי תרומתי נשארה מבחוץ ואין לי חלק במשכן ה'. דבר זה גרם ממילא להשראת השכינה, "את דכא אשכון". יוצא כי ה"והותר" השלים, ביצר וחיזק את ה"דים". על ידי "והותר" היה בדיוק מה שהיה צריך.

הרה"ק ה"דגל מחנה אפרים" זי"ע מתרץ בדרך רמז, עפ"י"מ דאיתא בגמרא: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם התפילה ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים, והקשה הגמ' א"כ תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית, אלא מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת.

וזה מרמז הכתוב כאן, 'והמלאכה היתה דים לכל המלאכה', רצ"ל מלאכת עבודת הקודש, היינו התפילה שקרויה עבודה שבלב, היתה דים לצורך כל מלאכתם, כלומר אף שהיו עושין מלאכה מועטת בלבד, הספיקה להם לכל צורת הפרנסה, כי מתוך שחסידים הם מלאכתן מתברכת, והותר"ר אותיות תור"ה, רצ"ל גם תורתם היתה משתמרת והיה די להם במה שלמדו.

הרה"ק ה"באר מים חיים" זי"ע מתרץ: שאפשר לומר כי זהו מכבוד השי"ת להביא יותר ממה שצריך למלאכה, ולא בצמצום בדיוק מה שנצרך ולא יותר, וא"כ גם הנותר יש בו צורך, ליפות המצוות להראות חשק ואהבת המצוה, ושפיר כתיב 'ודים'.

שישאר אפשר לעשות ממנו למצוה אחרת, אלא שהדין הוא [יו"ד רנט], שישראל שנדב דבר לביהכ"ס מותר לשנותו למצוה אחרת אבל נכרי שנדב לביהכ"ס אסור לשנותו למצוה אחרת, והנה כאן – כיון שהיו גם הערב רב, הכריז משה בגללם: 'איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש', שידעו שמעתה כל המביא נדבה לא תהיה למטרת הקמת המשכן, אלא למצוה אחרת, 'ויכלא העם' – הערב רב – 'מהביא' כי לא רצו לתת למטרה אחרת.

כתב הרה"ק ה"מאמר מרדכי" מנדבורנה זי"ע: 'העם' רומז על המוני עם 'להביא' לשון התלהבות. פירוש [מרבית העם להביא] שהעם פשוטי הערך נראה להם שהם מרבים תורה ומצוות בהתלהבות, וסוברים שהם עובדי ה', אבל באמת אינם מזוככים כראוי, ולא זו הדרך, כי יראים את עצמם ואוהבים את עצמם, וכך בכל המצות, ואין זה התלהבות הקדושה, 'בלתי לה' לבדו'.

וזהו 'מדי' לשון 'די' העבודה למלאכה [אשר צוה ה' לעשות אותה], פירוש, שעוד הם מפסיקים ומכבים אור הקדושה, שאין ממשיכין ע"י העבודה.

ולזה 'ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה' פירוש, 'עוד' הוא לשון ריבוי, היינו שנדמה להם שהם מרבים התורה ומצוות ובאמת לא התחילו עדיין, 'אל יעשו עוד' ה'עוד' זה לתרומת הקודש, ואדרבה מוטב להם לחשות, ושיכנע לבם זה ליראה את ה', ולא שידמה להם שהם עובדי ה', ומגשמים את עצמם מלא קומתם בתאות הגשמיות.

וכאשר מש"ר ע"ה האיר את עיניהם להסיר טעותם, אז 'ויכלא העם מהביא', אך הביטו אחרי משה והחכמים בהכנעה ובבושה, וזהו עיקר פרי האדם החפץ ללכת בדרכי ה'.

כתב בספר "נחל אליהו": מפסוק זה למדו חז"ל על איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, ואין חיוב הוצאה אלא בעקירת חפץ שהיה מונח על מקום רחב לפחות ד' טפחים על ד' טפחים, והניח אותו על מקום בעל שיעור כזה. וזה מרומז בטעמי המקרא של תחילת פסוק זה, שהם מונח רביעי, זרקא, ושוב מונח רביעי, לרמז כי אין אדם חייב בהוצאה, אלא אם כן היה מונח החפץ על מקום של ארבעה טפחים, ואחר כך זרקו והניחו שוב על מקום של ארבעה טפחים, ולזה מרמזים

אלא 'והותר', וממילא היינו יודעים שהמלאכה היתה 'דים'? ונראה לפרש, בהקדם דברי התנא [אבות פ"ד מ"א]: איזהו עשיר – השמח בחלקו. והוא לכאורה מחוסר הבנה, שהרי אם יהיה כל רכושו של אדם שני זהובים וישמח בהם – הלזה עשיר יקרא, הלא אינו אלא עני שבעניים.

אמנם ביאור הדברים הוא: איזהו עשיר – מי הוא הזוכה להיות עשיר, השמח בחלקו – אם כשיש לו מעט הוא שמח בחלקו ומקבל הכל באהבה באמרו שאינו כדאי לקבל יותר, או אז נותן לו הקב"ה די והותר וזוכה להתעשר.

זה כוונת הכתוב: 'והמלאכה היתה דים' – מאחר שאמרו שיש להם די וקבלו הכל באהבה, באמרם שאינם ראויים לקבל יותר, בזכות זה השפיע להם הקב"ה ברכה במלאכתם: לעשות אותה 'והותר' – שהייתה הברכה מצויה במעשה ידיהם והיה להם די והותר.

בדרך חידוד: מדוע אצל המשכן שהיה צורך בהרבה נאמר – 'והותר', שנשאר יותר מכפי הצורך, ואולם אצל העגל, שבזדאי לא היה צורך בהרבה זהב לעגל אחד לא נזכר בשום מקום שנשאר מן הזהב שהביאו לצורך זה? ההסבר הוא: אצל המשכן היה משה רבינו ה"גבאי" ולא הלכה אף פרוטה לאיבוד. אצל העגל התעסקו מתקני עולם ועסקנים, ואצל כאלה אין מקום ל"והותר"....

ויעשו כל חכם לב בעושי המלאכה וגו': (לו ח)

ה"אור החיים" הק' זי"ע מקשה שיש להבין ייתור הלשון 'בעושי המלאכה' – ומבאר שעל ידי עשיית המלאכה עצמה, נעשו עושי המלאכה לחכמי לב.

וה"נחלת יהושע" מביא ששמע מהרה"ק ה"אזהב ישראל" זי"ע מאפטא בשם הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע לפרש: שחכמי ישראל הכניסו "לב" לתוך האנשים העושים במלאכה, שידעו איך לעשות המלאכה בהתעוררות ובהרגשת הלב, וזהו שאמר הכתוב 'ויעשו כל חכם' – היינו שחכמי ישראל פעלו ועשו להכניס לב בעושי המלאכה'.

מקבילות הלולאות אחת אל אחת: (לו יב)

הרה"ק רבי ישראל מרז'ין זי"ע אמר: מקבילות היו כל

הרה"ק רבי יצחק מנעשכ"ז זי"ע אומר: המלאכה הספיקה להקמת המשכן, וגם "והותר" נשאר ממנה רושם גם לזמן הזה, ובכל עת שמעשינו יהיו רצויים לפני השם, ישכון בתוכנו וישרה עלינו את ההשראה של אז.

הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע מתרץ: אכן האמת שכבר היה בנדבות הרבה מיותר, אלא שהקב"ה ריחם על אלה שהביאו תרומתם ונמצא שכבר לא יהיה להם חלק במשכן, ועשה נס שיהיה 'דים' ונכנסה תרומת כולם במלאכת המשכן.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע תירץ, וי"ל דאיתא שבצלאל ידע מחשבות התורמים, היו אנשים שתרמו בכדי שיהיה מספיק לבניית המשכן אך היו אנשים שתרמו 'והותר' היינו אפילו שהיה מספיק תרמו מפני ציווי הקב"ה.

עו"א בשם השל"ה וגם איתא ב"תולדות יעקב יוסף" מעניין זה, שכאשר נותנים בלב שלם הרי זה מתרבה ונהיה הותר, שהצורך למלאכת המשכן היה רב מאוד יותר מהנמצא, וסיבת הברכה היתה מצד נדבת הלב, היינו שכאשר איש אחד הביא חתיכה זהב בלב טוב, והיה מצטער על שלא היה בידו יותר, והיה מתאוה ליתן בכפליים רק שלא היה בידו, ה' היודע מחשבות צירף מחשבתו הטובה למעשה, שלח הברכה במה שנתן שנעשה בכפל, דהיינו בסך שהיה מתאוה בנדבת לבו אף שלא היה בפועל, וזהו כאשר נותן די כפי יכלתו נהיה והותר היינו שמתרבה עד שנשלם כפי הצורך. [= וזה אולי רמז למצי'נג מן התורה....]

עו"א: העולם תמהים ה"ז תרתי דסתרי, 'דים' משמע שיש די כפי הצורך 'והותר' – משמע שיש עוד יותר מהצורך, וי"ל יפ"י מה שתירצנו קושית הרמב"ן שנשאו לבו היינו שנשא והגביה את הלב להש"י, שמוסר כל רצונו להש"י ומקדש את הרשות, קדש עצמך במותר לך, ומבטל כל התאוות השוכנות בקרבך, ולפי"ז י"ל דוהותר הוא לשון היתר [והותר אותיות תורה, שמקדש ומבטל כל ההיתר לתורה], על ידי בחינה זו דוהותר נעשה דים, שע"ז יכול להקים המשכן.

שואל ה"זכרון שמואל": לכאורה לא היה צריך לומר

אומר ה"משך חכמה": הטעם מדוע בחר ה' דווקא בו, מפני שחור מסר את נפשו אצל העגל, ושבת יהודה נכנסו לים במסירות נפש כמ"ש בסוטה [לו.], והחקירה מונעת את החוקר מלמסור נפשו על קידוש השם, כמו שהעיד יעב"ץ החסיד שבגזירת השמד של ספרד החוקרים שהתחכמו באמונה המירו דתם, ופשוטי העם והנשים מסרו את נפשם על קדה"ש. ולכן אומר הפסוק שבגלל זה שלא חקרו ולא התחכמו יותר מדאי, לכן 'וימלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת'.

מסופר: שהגר"ח מוולוז'ין הסתכל פעם ברשימות התורמים לישיבתו וראה שאיזה יהודי מכפר רחוק נדב סכום של 100 רובל שהיה הון רב לטובת הישיבה והתפלא מאד. יום אחד בא אחד מן השלוחים להגר"ח וביקש ממנו שקשה לו ללכת רגלי, וקנו לו מכספי הישיבה סוס ועגלה, וכן מלבושים יפים ושיסע להביא כסף. הוא נסע לכפר ההוא לבקש מהכפרי ששוב יתרום, אבל הלה לא רק שלא רצה להוסיף – עוד כעס ואמר שהוא מתחרט על נתינתו בעבר וגירשו בבושת פנים. השליח נסע בחזרה וסיפר לגר"ח, ואז הגר"ח אמר: אם כך, אני אסע בעצמי לתהות על קנקנו לראות במה מדובר.

כשהגיע לכפר שאל את הכפרי על מה טענתו, והוא ענה שהוא מפחד שכספו הולך לקניית סוסים וכדו' ולא ללימוד התורה אשר זה רצונו העז, וענה לו הגר"ח: האם אתה יודע ללמוד? ענה לו רק חומש. אמר לו טוב, תביא חומש שמות, ופתח בפ' ויקהל, ושאל אותו: תגיד לי אם יהיה בחור שלמד את מקצוע החייטות והוא חייט מיוחד, אבל יום אחד החליט שנפשו חשקה בתורה וילמד עד שיגיע לדרגת הוראה ונהיה רב וחשוב בישראל, האם יעלה על הדעת שמישהו ישלח לו איגרת לכבוד הרב החייט הטוב הגאון וכו' ??? הלא לשחוק ייחשב, ואם כן הרי על בצלאל אמרו חז"ל שהיה יודע לצרף אותיות עד כדי כך עלתה מעלתו, ומדוע התורה ציינה אותו רק שידע להיות צורף טוב של זהב כסף ונחושת, וכי זו מעלתו?

אלא, בנדבת המשכן היו צדיקים שנתנו בכל לבם ונפשם וכאלה שפחות, וזה ידע בצלאל לעשות מהזהב וכו' מה שהצדיקים גמורים נתנו – לעשות ארון קודש וכו', וכך כל אחד לפי נדיבות לבו. וכמו כן אתה, שהינך

הלולאות שוות ומקבילות, לא היה שום הבדל והפרש בין הלולאות, וזה מלמדנו שבאשר באים ומתאספים יחד בני ישראל בבית המדרש לתפלה לפני השי"ת, אזי כולם שווים לפניו באותה שעה במדריגה אחת.

ייעש קרסי נחשת חמשים לחבר את האהל: (לו יח)

אומר ה"משך חכמה": לעיל אצל קרסי הזהב כתיב 'ייעש חמשים קרסי זהב ויחבר' וגו', ולא נאמר שם 'לחבר' וגו'.

ויש לבאר בטעם הדבר, כי ידוע שבני ישראל היו דרים במדבר באהלים, ומסתמא היו יריעותיהם מחוברות בקרסי נחושת ולא בקרסי זהב, שכן אין דרך העולם להשתמש לאהלים שלהם בקרסי זהב, ולפיכך היה צורך לכוון בעשיית קרסי הנחושת שהם לצורך גבוה – 'לחבר את האהל', אבל בעשיית קרסי הזהב לא היה צורך בכונה זו, שכן הדעת נותנת שהם נעשים לצורך גבוה ולא לצורך הדיוט.

והיו תואמים מלמטה ויחדיו יהיו תמים על ראשו: (לו כט)

הרה"ק מפינסק קארלין זי"ע פירש: היינו בשלמטה נהיה בתמימות אז 'ויחדיו יהיו תמים על ראשו' היינו שבשמים ג"כ יתנהגו עמנו בתמימות, מדה כנגד מדה. ודפח"ח.

ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה: (לו ל)

וימלא אותו וגו' לעשות בזהב בכסף ובנחושת: (לו לב)

ולהורת נתן בלבו הוא ואהליאב בן אחיסמך למטה דן: (לו לד)

שואל ה"צרור המור": מדוע פירט הכתוב מאיזה שבט באו? ונראה לומר, דהתורה הדגישה בזה שלפני הקב"ה כל ישראל שווים, ואין שבט המרובה באוכלוסין חשוב ביותר מן השבט שאנשיו מועטין המה. ולזה נעשה המשכן ע"י בצלאל שבט משבט יהודה אשר מספר האנשים שבשבט זה היה הגדול ביותר מכל השבטים, 'ואתו אהליאב' משבט דן שהיה השבט עם האוכלוסין מועטים משאר השבטים. וכן בביהמ"ק השתתף בבניו שלמה המלך משבט יהודה – ואתו חירם משבט דן, להראות כענין הנ"ל.

סיפר כ"ק אדמו"ר שליט"א מצאנו: כשהייתי פעם עם אאמו"ר זי"ע אצל הרבי ה"בית ישראל" זי"ע, נתן הרבי לאאמו"ר זי"ע קצת יין לשתות, וא"ל אאמו"ר זי"ע שצריך לתת לו יותר כדי שיהיה לו שיעור לברכה אחרונה. ורמז לזה: 'כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה', כרוב"ב אותיות ברו"ך, שצריך להקפיד שיאכלו כשיעור כדי שיוכלו לברך מלפניה ולאחריה.

ייעש את הכלים וגו' זהב טהור: (לז טז)

גדולי ישראל ומרביצי התורה מדור לדור, אינם עושים את מלאכתם רק בהעברת הלימוד בלבד לתלמידיהם שומעי לקחם, אלא יוצרים אף את הכלים עצמם והופכים אותם לכלי קיבול ראויים כדי לצקת בהם את יסודות התורה על מנת שיעבירום אל הדורות הבאים. לא פעם עלה בידם של גדולי הדורות להפוך כלי חרס ופשוטי כלי עץ ל"זהב טהור", כאשר נטלו תלמידים בעלי כשרונות חלשים וחסרי ידע, והפכו אותם להיות גדולי תורה ויושבי על מדין, הנחמדים מזהב ומפז רב.

ייעש את שמן המשחה קדש ואת קטרת הסמים טהור מעשה רקח: (לז בט)

קשה השינוי מ'קדש' ל'טהור'. ובספר "ביכורי אביב" כתב: דאיתא בגמרא מעילה: בונין בחול ואחר כך מקדישין כדי שלא יבואו לידי מעילה עיי"ש. והכי נמי בקטורת חיישינן שמא בשעת עשיה ירחי וימעל, ולכן עשאו בעזרה על טהרת הקודש ובחול ואחר כך הקדישו כמ"ש בכריתות. אבל שמן המשחה אי אפשר להדיוט לעשות, ומש"ה כתיב ביה 'קודש' משום שנעשה בקודש.

ייעש את הכיור נחשת ואת כנו נחשת במראת הצבאת אשר צבאו וגו': (לח ח)

בשם המגיד הגדול ממזריטש זי"ע: כל אדם צריך להסתכל בחברו כמו באספקלריא המראה לאדם את צורתו, ולפי זה ידע מה לתקן. כך גם כשאדם רואה את חסרונות חברו, צריך הוא ללמוד מהם, מה עליו לתקן בו בעצמו. וזה ביאור המאמר: איזהו חכם הלומד מכל אדם. על כן כשהלכו הכהנים לרחוץ את ידיהם ורגליהם לפני העבודה צריכים היו גם לרחוץ את נפשם מכל חסרון, פניה ונגיעה, והיה הכיור העשוי במראות הצובאות, מזכיר להם כי כדי להכיר את חסרונות עצמו צריך האדם להסתכל במראות הצובאות של חברו.

נודב לישיבה בכל לב ולמען התורה הק' אין לך מה לפחד והכסף שלך הולך למטרה זו. ואלו שנותנים לא כ"כ בלב שלם זה הולך לסוסים וכו'.

ייעש מסך לפתח האהל וגו' ואת עמודיו חמשה ואת וויהם וצפה ראשיהם וגו': (לו לח)

וכן בעמודי החצר כתיב [לקמן לח יז] שציפוי ראשיהם כסף. שואל הגריד"א שליט"א, למה כתיב דוקא הכא שציפוי את ראשיהם, והרי בפרשת תרומה נאמר סתם לצפותם זהב משמע כל העמוד, ועוד וכי ציפו רק את ראשיהם ולא את כל העמוד?
וי"ל דבדאי שציפוי כל העמוד בפני עצמו היה עם זהב כדכתיב בפרשת תרומה, אלא שאר העמודים לא ציפו את ראשיהם [דהיינו מעל העמוד] מכיון שהיריעות היו מעליהם לא הצטרכו לצפות, אולם עמודי החצר וכן עמודי הפתח לא היו יריעות מעליהן נמצא שהיו מגולין ולכן ציפו אותם.

ייעש בצלאל את הארן עצי שטים אמתיים וחצי ארכו ואמה וחצי רחבו ואמה וגו': (לז א)

שואל ה"משך חכמה": למה נאמר רק בעשיית הארון 'ייעש בצלאל' ולא ביתר הכלים? כי שאר הכלים עשו גם אחרים בבית המקדש, וכן בבית שני ולעיתיד. אבל ארון נעשה רק אחד, זה שעשה בצלאל ומשנגנז לא עשו אחר. כי אין עושים ארונותם אחרים, ולכן נאמר רק אצל הארון 'ייעש בצלאל את הארון'.

במדרש: לפי שנתן נפשו עליו נקרא על שמו: ולכאורה היכן נאמר שמסר נפשו על הארון? ולמה מסר נפשו על הארון יותר מאשר על כל כלי המשכן?

אומר הגאון רבי יהושע'לי מקוטנא זצוק"ל: איתא במדרש: בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה המשכן בא ואמר לבצלאל. אמר לו: מה המשכן הזה, אמר לו: שישרה הקב"ה שכינתו בתוכו ומלמד לישראל תורה. אמר לו בצלאל: והיכן התורה ניתנה, אמר לו: משאנו עושים את המשכן אנו עושים את הארון. אמר לו: רבינו משה! אין כבודה של תורה בכך, אלא אנו עושים את הארון ואחר כך המשכן, והסכים הקב"ה עמו. אם כן סיכן עצמו להיות מורה הלכה בפני רבו, וזה שנתן נפשו עליו שבעשיית הארון.

כרוב אחד מקצה מזה וכרוב אחד מקצה מזה וגו': (לז ז)

ה"פני משה": מפני שנכפל בפרשה זו 'משכן משכן' שני פעמים זה אחר זה, על כן נקראת בשם 'פרשת משכן שני'.

אמנם, בשאר מפרשי הירושלמי פירשו באופן אחר: שעל כן נקראת פרשת פקודי בשם 'פרשת משכן שני', על שם שנכפל בה 'מעשה המשכן' פעם שניה, שהרי מעשה המשכן כבר מבואר היטב בפרשת תרומה, ונכפל פעם שניה בפרשת פקודי, ועל שם זה נקראת 'פרשת משכן שני', והמלה 'שני' סובב על המלה 'פרשת', כלומר 'הפרשה השניה'.

כותב רבינו בחיי: ללמדך, שהמשכן היה הכל בו: ממנו שפע הפרנסה – באמצעות השולחן. והחכמה – באמצעות המנורה. והקדושה – באמצעות מזבח הקטורת. אבל העיקר בו הם העדות, לוחות הברית על שמם הוא קרוי: "משכן העדות". ללמדנו, כי העיקר הוא התורה!

למען ידעו דורותיכם, אכתוב את סדר השתלשלות השראת השכינה מהמשכן עד בית המקדש:

משכן שבמדבר: בזמן שהיו ישראל במדבר, הקימו את המשכן, והיה לפי שעה, ומשכן זה עמד במשך כל הארבעים שנה ששהו בני ישראל במדבר.

משכן שבגלגל: כיון שנכנסו לארץ ישראל, הקימו את המשכן בגלגל, ועמד שם במשך הארבע עשרה שנה שבהן כבשו וחלקו את הארץ.

משכן שילה: לאחר שכבשו וחלקו את הארץ, בנו בשילה קירות של אבנים, ופרשו עליהן יריעות המשכן של משה, אבל קרשי המשכן לא היו שם. משכן זה עמד במשך שס"ט שנה.

משכן נוב: כשמת עלי הכהן נתבטל משכן שילה, ובאו לעיר נוב והקימו שם משכן, שעמד במשך י"ג שנה.

משכן גבעון: כשמת שמואל הנביא נתבטל משכן נוב, ובאו לעיר גבעון והקימו שם 'משכן גבעון', שעמד מ"ד שנה.

בית מקדש הראשון: מגבעון באו לירושלים עיר

אומר הרה"ק ה"תולדות יעקב יוסף" זי"ע: לכן עשו את הכיור מן המראות הצובאות – כי הכהנים לפני שניגשו להקריב על המזבח היו חייבים ליטול את ידיהם ורגליהם מן הכיור. יסתכלו איפה במראה ויראו את פניהם, וידעו שמתכוונים גם להם. שיגשו להקריב את הקרבנות מתוך נקיון כפים ולא יתגאו. "אל תבואני רגל גאווה".

בספר "משיבת נפש" כתב הטעם מדוע נעשה הכיור ממראות הצובאות, והוא כדי שיסתכלו הכהנים בהם בבואם אל אהל מועד ורוחצים בכיור, ויראו במראות שלא ימצא רבב או דבר מגונה על בגדיהם, לקיים הפסוק: 'הכון לקראת אלקיך ישראל'.

פרשת פקודי

מתוך דברי הרה"ק ה"מאור ושמשי" זי"ע בריש פרשת פקודי:

... וכך עשה משה בכותבו התורה הניח קדושה גדולה שהבין ביתר שאת ועוז ותעצומות של ישראל בנדבתם הכל הניח בתורתנו הקדושה כדי שנוכל לעורר לבבינו בעת עסקינו בפרשיות אלו במעשה המשכן למשוך עלינו כמעט השראת השכינה ולעורר היחודים שנעשו מאז וכו'.

כדי להמשיך בכל דור ודור קדושת המשכן בעת לימודם הפרשיות אלו, אבל לזה צריך אדם התעוררות גדול בכל שנה ושנה בעת עוסקו בפרשיות אלו וצריך ללמוד בכל שנה ביתר תשובה ואהבה ויראה משנה שעברה כי בשנה העברה עדיין לא מצא הקדושה שהניח משה רבינו וכל ישראל במלאכת המשכן, ע"כ צריך כל אדם לפסול את הלימוד שלמד באשתקד ולמצוא לו איזה חסרון בלימודו וילמוד עתה ביתר שאת ועוז ותשובה יתירה אולי ימצא הקדושה זו למשוך עלינו קדושת המשכן וכלים לקבל איזה השארת אלוהותו ית"ש מזה.

אלה פקדי המשכן משכן העדת אשר פקד ע"פ משה עבדת הלויים ביד איתמר בן אהרן הכהן: (לח כא) בירושלמי במסכת ברכות [פ"ד ה"ג] כינו את פרשת 'פקודי' בשם 'פרשת משכן שני'. וטעם הדבר פירש

מונה, אבל מנין זה עומד לעולם וכו' אשר שכן שם אלקי עולם ה'.

הרה"ק ה"אוהב ישראל" והרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע ג"כ שואלים שאלה זו למה נעשה הכל במלאכת המשכן במנין ובחשבון, והלא אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין? וכתבו לבאר: כי מה שאמרו רבותינו שדבר המנוי אין בו סימן ברכה, לא נאמר אלא על ראיית ומניית סתם בני אדם, שהם רואים רק החיצוניות והגשמיות של החפץ ואינם יכולים להסתכל בתוכיות הדבר, אשר על כן בראייתם מפסיקים את החפץ משורשו העליון, ומכיון שנפסק משורשו אין בו סימן ברכה. ובפרט אם האיש הרואה את החפץ יש לו עין רע כמו בלעם הרשע, ודאי כאשר מסתכל על הדבר אינו מסתכל אלא על הגשמיות שבו ומפסיקו משורשו ועי"ז ממילא נפסק ממנו השראת הברכה.

אכן לא כן בראיית הצדיק, שכאשר רואה איזה דבר, וביותר בדבר גדול ונאה, מיד נותן עיניו אל הפנימיות שבדבר ההוא, ומתבונן מהיכן כלי זה בא, ושהוא נאצל מלמעלה, ועי"ז רואה בו את כח היוצר והבורא, ומיד מתלהב לבו ומתחיל להודות ולהלל להשי"ת על שברא את הדבר ההוא, ועי"ז ממשיך השראת אלקות על אותו דבר, כי על ידי ראיית עיניו בפנימיות הדבר מקשר אותו לשורשו, ועי"ז ממשיך בו השפעות מלמעלה.

וזוהו פירוש הכתוב כאן: 'אלה פקודי המשכן משכן העדות', היינו מספר ומנין כל מלאכת המשכן, ומפרש הכתוב שלא תחשוב שע"י החשבון נפסקה ההשפעה מלעילא, לזה אמר 'אשר פקד על פי משה', רצ"ל להיות שהמנין והחשבון נעשה על ידי מש"ר, הנה על ידי החשבון נתן עיניו אל תוכיות ופנימיות הכלים, וע"כ אדרבה ע"י החשבון המשיך עליהם הברכה.

שואל הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע: מדוע היה המנין - הרי אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין? ואומר הסבר עמוק: לפי תורת הסוד אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין - בגלל החיצוניות, שאין להם שליטה אלא באיתגליא ולא באיתכסיא, כענין בית הסתרים שאינו מקבל טומאה. משה רבינו, מדתו אמת, כמובא במדרש: "שלח אורך ואמתך" זה משה, שנאמר "בכל ביתי נאמן הוא", ובמקום שמתגלה מדת האמת אין לחיצונים שום קיום ומציאות. לפי שהחיצונים הם מיסוד השניות, והיסוד הזה בשקר מקורו, כי "אין עוד

הקודש, שם בנה שלמה המלך את בית המקדש, שהיה משונה מתבנית המשכן, והשינויים כולם נעשו על פי נבואה, וכמו שאמר דוד המלך בדברי הימים: "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל כל מלאכות התבנית".

בשנת ב' אלפים תתקכ"ח תם ונשלם בנין בית המקדש בירושלים עיר הקודש, ונגנזו יריעות המשכן קרשיו קרסיו ובריחיו ועמודיו ואדניו תחת מחילות של היכל, כדאי' בגמרא סוטה. ונאסרו כל המקומות כולם לבנות בהם בית לה' ולהקריב בהם קרבן.

בית המקדש הראשון עמד על תילו משך ארבע מאות ועשר שנה, עד שנחרב על ידי נבוכדנאצר ימ"ש מלך בבל, בתשעה באב שנת ג' אלפים של"ח.

בית המקדש השני: כשבעים שנה לאחר חורבן בית ראשון, עלה עזרא מבבל והתחילו עולי בבל לבנות את בית המקדש השני.

חמשה דברים חסרו בבית שני: א. ארון וכפורת וכרובים. ב. אש על המזבח. ג. השראת שכינה. ד. רוח הקודש. ה. אורים ותומים. כדאיתא במסכת יומא. [אמנם מצינו נסים קבועים שהיו בבית שני, כלשון המשנה: עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש וכו'].

בית המקדש השני עמד על תילו משך ארבע מאות ועשרים שנה. עד שנחרב על ידי טיטוס הרשע, בנו של אספאסינוס קיסר, בתשעה באב שנת ג' אלפים תתכ"ח.

בית המקדש השלישי: גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשונים, כשירד משמים בית של אש בנוי ומשוכלל [כשיטת רש"י ועוד ראשונים]. וכבר קרוב לאלפיים שנה מחזיקים בני ישראל באמונה שלימה בגאולה העתידה, ומצפים לבנין בית מקדשנו ותפארתנו ומחמדנו, שיבנה במהרה בימינו אמן.

כתב הב"ח בשו"ע יו"ד סימן רנ"ז: אף על פי שגבאי הצדקה הכשרים אין מדקדקין אחריהם, בכל זאת טוב שיתנו חשבון, כמו שמצינו במשה רבינו שנתן חשבון מנדבות המשכן.

כותב ה"אור החיים" הק' זי"ע: אומרו 'אלה' - לפסול כל מנינים שבעולם, כי כל מה שימנה אדם מקנינים המדומים, אין מנינו מנין, ושמוו מורה עליו מה אתה

השקל, וממנה נעשו אדני המשכן כמבואר בהמשך הפרשה.

ומעתה, אילו היה כתוב כאן בסדר הרגיל "זהב וכסף ונחושת", היה משמע שהכסף האמור כאן היינו הכסף הבא בנדבה, ככל שאר הדברים שנחשבו, וכדי לאפוקי מזה בא רש"י בלשונו והקדים הכסף, למען דעת שהכסף האמור כאן הוא דבר מיוחד ואינו זומה לשאר הנדבות אלא איירי בכסף שהוא חובה.

במדרש: נכנס משה אצל בצלאל ראה שהותיר מן המשכן. אמר לפני הקב"ה, רבון העולמים, עשינו את מלאכת המשכן והותרנו, מה נעשה בנותר? אמר לו: לך ועשה בהם משכן לעדות.

שואל ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: ותמוה, לא מצאנו בכל הכתוב שעשו את המשכן מן הנותר? אלא כוננת המדרש כך היא: משה שאל, כבר גמרנו את מלאכת המשכן והעם עדיין מביא נדבותיו, אמר לו הקב"ה, ההתלהבות הזאת היא סימן לנדבת העם ולהט נפש. והם עדות נאמנה שהשכינה שורה במשכן הזה.

הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע מביא בשם הרבי ר' בונם זי"ע מפשיסחא לפרש מדרש זה: 'עשה בהם משכן', **בהם** דווקא, היינו: הרצון להביא לא חדל אף אחרי שהמלאכה היתה דים ובזה דווקא בחר ה', כלומר בשיריים, לעשות מהם משכן העדות, כי 'בהם' הוא עיקר הרצון, שלא היה על זה ציווי כלל. וזה פירוש "הבחר בשירי זמרה", היינו: השיריים של הזמרה שנשארו בלב שלא היתה היכולת להוציאם לפועל.

בספר "דברי שאול" כתב לבאר עפ"י דברי הגמרא בסנהדרין [יא]. דפעם אמר רבינו הקדוש שמי שאכל שום שיצא מביהמ"ד, ויצא רבי חייא ועי"ז יצא מי שאכל, ואף שרבי חייא לא אכל מ"מ כדי לא לבייש מי שאכל באמת. עיי"ש.

ונראה לומר דגם כאן רצה משרע"ה שיתנו עושי המלאכה חשבון על הזהב והכסף שנתקבל אצלם, אך כדי שלא יחשבו שחושדים בהם שאינם עושים מלאכתם באמונה ויתביישו בזה, ע"כ אמר מרע"ה שהוא יתן חשבון על הממון שנתקבל על ידו, ועי"ז לא יתביישו שאר הממונים ליתן חשבון.

וזשה"כ: 'אלה פקודי המשכן אשר פקד על פי משה' – שע"י שמש"ר נתן חשבון, עי"ז נתברר חשבון כל עושי

מלבדו". עתה שמשה היה הפוקד, 'אשר פוקד על פי משה' והכל נעשה על ידיו, היה הכל יכול להיות בהגלות ולא היה צורך בהסתתרו. ודפח"ח.

ה"ספורנו" מבאר הסיבה שבית המקדש הראשון והשני נחרבו ונפלו ביד אויבים, משא"כ המשכן נשאר לנצח, לא נחרב ולא שלטה בו יד נכרי מעולם רק נגזר כמבואר במסכת יומא [עב]. וז"ל:

משכן העדות, סיפר מעלות זה המשכן, שבשבילם היה ראוי להיות נצחי, שלא ליפול ביד אויבים. ראשונה – שהיה משכן העדות, שהיו בו לוחות העדות. ב. אשר פקד על פי משה. ג. שהיתה עבודת הלויים ביד איתמר, כי אמנם משמרת כל חלקי המשכן ביד איתמר היתה. ד. ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה, שהיו ראשי אומני מלאכת המשכן וכליו, מיוחסים וצדיקים שבדור, ובכן שרתה שכינה במעשי ידיהם ולא נפל ביד אויבים.

אבל מקדש שלמה שהיו עובדי המלאכה בו מצור, אע"פ ששרתה בו שכינה נפסדו חלקיו, והוצרך לחזק בדיק הבית ונפל בסוף הכל ביד אויבים.

אבל בית שני שלא היה בו גם אחד מכל אלה התנאים, לא שרתה בו שכינה ונפל ביד אויבים. כי אכן בית שני לא היה משכן העדות, שלא היו בו לוחות העדות, ולא פוקד כי אם על פי כורש [עזרא א] ולא היו שם בני לוי, כמו שהעיד עזרא באמרו 'ואבינה בעם ובכהנים, ומבני לוי לא מצאתי שם', ומן המתעסקים בבנינו היו צידונים וצורים. עכ"ל.

ברש"י: בפרשה זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן לכסף לזהב ולנחושת.

שואל כ"ק האדמו"ר מרחמסטריווקא – ארה"ב זי"ע: מדוע שינה רש"י מסדר האמור בכל מקום זהב וכסף ונחושת, והקדים כאן כסף לפני זהב?

ואפשר לומר, דהנה בפרשת תרומה נמנו כל נדבת המשכן זהב וכסף ונחושת ותכלת וכו', ובכולן לא היה חיוב על שום אחד להביא, אלא כל אחד הביא כאשר נדבו לבו.

אמנם בנוסף לזה, בכסף היה חיוב מיוחד על כל איש ישראל לתת "מחצית השקל", והנה כאן בפרשת פקודי נמנה כל מה שהיו עושים מכל נדבות ישראל, אבל הכסף האמור כאן לא איירי בהכסף הבא בנדבה, אלא איירי באותו כסף שנתחייבו ישראל לתת מחצית

המלאכה.

זאת כתב רש"י: רמז למשכן שנתמשכן בשני חורבניו, ולכך היה הכרח לבנות במנין, כדי שייחרב ויכלה חמתו בעצים ובאבנים ולא על ישראל ח"ו.

לכאורה קשה מה שייך בזה לשון משכון, שהרי משכון הוא שנותנים דבר מה בתורת משכון עבור דבר שלקחו מקודם, אבל כאן מה לקחו?

אומר הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: בימים עברו היה נהוג שהעני לזה פעם אחת מהעשיר, ומשכן אצלו את פמוטי הכסף שלו, אח"כ את הגביע וכו', והמשכון היה מונח כל הזמן אצל הגביר והעני היה לזה תמיד על סמך אותו משכון, ואפילו אם כבר עבר את גובה המשכון היה ממשיך לבוא וללוות בטענה שיש אצלו משכון. וכן הפשט כאן, שעל סמך זה שהקב"ה מישכן את המשכן, ביהמ"ק, על סמך זה אנו לווים עד היום שעד היום אנו מסתמכים על טענה זו שלהקב"ה יש מאתנו משכון.

באותה הזדמנות אספר מה שפעם בש"ק כשזכיתי והרבי ה"פני מנחם" זי"ע התאכסן בביתנו [ברח' בן זכאי] סיפר בענין חלומות והתבטא על עצמו: איני חולם הרבה אבל מה שאני חולם בדרך כלל הוא אמת. והביא כמה דוגמאות.

א. שבר"ה לפני פטירת בנו מורנו הגה"ח רבי אריה זצ"ל – הוא חלם שהוא נופל מקומה חמישית, ור' אריה אכן היה הבן החמישי שלו.

ב. סיפר שחלם שישב במועצת גדולי התורה עם הרב מטשעבין זצוק"ל – ואמר אין חלום בלא דברים בטלים – אני אף פעם לא ישבתי עם הגאון מטשעבין במועצת גדולה"ת... והרב מטשעבין אמר ווארט שמי שהכירו ידע שזה מהסוג ווערטער שלו.

ואמר עה"פ 'אלה פקודי המשכן משכן העדות' למה נאמר משכן וכו' ושאל: בכל זאת מה הלשון דווקא מקדש, מדוע דווקא בלשון זה? והסביר, שהגמ' אומרת במסכת בבא מציעא למה נקרא שמו משכון, דשכוני גואי, שנמצא אצלו, ואצל הקב"ה אי' השוכן אתם בתוך טומאתם שהשי"ת ממושכן אצלנו ולכן נכתב בלשון משכון. ודפח"ח.

מו' רה"י שליט"א שאל: למה נזכר כן רק עתה ולא בפרשת תרומה כאשר נצטוו מלכתחילה לבנות

ברש"י: 'המשכן משכן' – שני פעמים, רמז למשכן שנתמשכן בשני חורבניו על עוונותיהן של ישראל. מדייק ה"חתם סופר" זצ"ל: ולמה משכן שני כתוב בלי "הא"? לרמז על ה' דברים שחסרו במקדש שני.

עוד מבאר ה"חתם סופר" זצ"ל את כפל התיבות 'המשכן' – משכן העדות. עפ"י דברי המדרש שבכסף התרומה שלא הוצרכו למלאכת המשכן בנו "בית מדרש" בסמוך ל'משכן', ואף הוא נקרא 'משכן'. ולזה אמר הכתוב ב' פעמים: א. 'משכן העדות אשר פקד על פי משה' – שבו ישבו תלמידיו של משה ועסקו בתורה. ב. 'משכן אהל מועד' – שבו היתה עבודת הלויים. והקדים הכתוב 'משכן העדות' ללמוד בו תורה, ללמדך כי התורה חשובה יותר מהעבודה.

אומר הגה"ק המהר"י אסאד זצ"ל: אפשר לומר דאיתא ששאל משרע"ה את הקב"ה אם יחרב ביהמ"ק היכן תשרה השכינה, אמר לו הקב"ה בצדיקים. ואיתא בגמרא [סוכה מה:] ל"ו צדיקים איכא בעולם. וזש"ה 'אלה' – בגימטרי' ל"ו, דהיינו על ל"ו צדיקים תשרה השכינה בעת 'פקודי המשכן משכן העדות' – פקודי לשון חסרון כמו 'ויפקד מקום דוד' – דהיינו בעת שיחסר המשכן ויחרב ביהמ"ק 'אשר פוקד על פי משה' – דהיינו שמשרע"ה שאל את זה מהקב"ה שישרה שכינתו על הצדיקים.

לכאורה יש לתמוה, מה ענין חורבן המקדש לכאן? אומר הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל בשם זקינו זצ"ל: שהנה הקשה השלה"ק הלא ראינו שכל המשכן וכליו נעשו עפ"י חשבון מדוייק, ואם כן היה ראוי שלא תשרה עליו השכינה, שהרי אחז"ל אין הברכה מצויה לא בדבר השקול, ולא בדבר המדוד, ולא בדבר המנוי, אלא בדבר הסמוי מן העין?

ותירץ השל"ה: שמאחר שהיה גלוי לפניו ית' שעתידין בני"י לחטוא, ואז יצטרך להחריב את בית המקדש, וזאת לטובתם של ישראל כדאחז"ל שכיילה חמתו בעצים ובאבנים, ולכן צויה ה' שיהיה הכל במנין כדי שלא תשרה עליו ברכה ויוכל להחריבו לעתיד.

וזו כוונת רש"י כאן: 'אלה פקודי המשכן' – שהיה הכל במנין. וקשה: הלא אין הברכה שורה וכו', וכדי ליישב

ועשרים, הן שנותיו של בית המקדש השני. "העדת" ארבע מאות שבעים ותשע, כנגד השנים שהיה קיים המשכן עד הקמת בית המקדש הראשון על ידי שלמה.

"משכן העדת" – אומר המלבי"ם זצ"ל המשכן היה עד נאמן שהיה חשבון מדוקדק, שלא היה כל דופי ושימוש לרעה בכספי התרומות למשכן. כי לו היה איזה שמץ ואבק גניבה לא היתה השראת השכינה במקום זה ולא היה "משכן", אני ה' שונא גזל בעולה.

אומר הרבי ר' יהונתן ב"אהבת יהונתן": שבקשו בני ישראל חשבון ממשה, לפי שישראל ראו שמשה קיבל מכולם אפילו מפושעי ישראל, והיה לבם פג מלהאמין שיצורף הכסף מפושעי ישראל למלאכת המשכן, ואולי קיבל הכסף משום שלא לביישם, ובאמת לא יצטרף למלאכה, לכן ביקשו סכום החשבון לידע אם נצטרף הכסף שלהם עם השאר, וזו דעה נכונה, דודאי לא יחשבו ישראל עם קדוש שמשה לקח כלום מן הכסף.

[א"ה]: לפי"ז אפשר גם לתרץ את קושית האבן עזרא שהובאה לקמן מדוע לא ביקשו חשבון מהזהב, וי"ל שפושעי ישראל בטח לא נתנו זהב ועל זה לא היה להם ספיקות איך קיבלו...].

בעלי המוסר שואלים: איך היה אפשר לקחת את המשכן למשכון, הלא יש לאו מפורש בתורה: 'לא יחבל רחים ורכב כי נפשו הוא חבל'. וכן 'אם חבל תחבול שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו' – האם יש דבר יותר תלוי בנפש מ"המשכן"? אלא כוונת הפסוק – 'במה ישכב והיה כי יצעק אלי ושמעתי' – העיקר הוא אם האדם מרגיש את החסרון וצועק לה', אז מוכרחים להשיב לו. ועל זה יושב הקב"ה ומצפה ואומר מתי ירגישו בני באמת את החסרון של ביהמ"ק ויצעקו אלי על החסרון הזה, לא רק על עניני גשמיות, ואז אשמע את צעקתם ואחזיר להם את בית המקדש – לקיים מה שכתוב בתורה: 'עד בא השמש תשיבנו לו'.

ברש"י: עדות לישראל שיותר להם הקב"ה על מעשה העגל, שהרי השרה שכינתו ביניהם. ולשון המדרש: מאי 'העדות' אמר ר' שמעון – עדות היא לבאי עולם שיש סליחה לישראל ולמה היה צורך בעדות? כתב בספר "מטעמים": יש לומר לפי מחז"ל לא היו ישראל

המשכן, דהא הרמז הוא על חורבן ביהמ"ק דלעתיד וע"כ אין צריך לרמזו דוקא אחר בניית המשכן, וטפי הו"ל לרמז כן מיד בתחילתו.

עוד יש להעיר על דברי חז"ל: 'מזמור לאסף באו גוים בנחלתך' – קינה לאסף מיבעי ליה, ודרש כך, שאמר אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו 'בעצים ובאבנים' שבביתו, ומתוך כך הותיר פליטה בישראל, שאלמלא כך לא נשתייר משונאי ישראל שריד. והוא פלא, אטו היה ביהמ"ק "עצים ואבנים" גרידא, אתמהה, והלא היה היכל ה' ומקום מקודש ביותר, ומאי קאמר בלשון המעטה שלא נחרב כי אם "עצים ואבנים" בעלמא, גם צריך לדקדק על תחילת הגמרא שם, שאבימי היה לו סייעתא דשמיא לדרוש דרשה זו מפני שדקדק והידר במצות כיבוד אב, ומה ענין זה למצוה זו?

ונראה לומר, דעיקר בנין המשכן ובית המקדש היה כדי שישכין ה' שכינתו אצל בני ישראל, וכמ"ש "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" ואמרו חז"ל "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כל אחד ואחד", ולכן קאמר שכאשר חרב ביהמ"ק לא נחרב כי אם העצים והאבנים של הבנין, אבל השראת השכינה והקדושה נשארה לנצח, ומשום הכי נרמז כן דוקא בפרשת פקודי כשנמנה מנין הכסף והזהב ושאר מילי שהביאו לנדבה, ללמדנו דאע"פ שהמשכן נתמשכן – לא נלקח כי אם החומרים הגשמיים של המקדש, משא"כ בפרשת תרומה מפורש תיכף בהתחלה "ושכנתי בתוכם", והרי הקדושה בלב כל אחד ואחד שרירה וקיימת.

והשגה זו השיג אבימי אחרי שדקדק במצות כיבוד אב, דאהא אמרינן "שלשה שותפין הן באדם, הקב"ה ואביו ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבודוני", ולכן כשזכה להשראת השכינה בתחתונים הבין שגם חורבן ביהמ"ק לא היה כי אם על "עצים ואבנים" לחודיה, אבל הקדושה לא הופסקה ולא תיפסק לעולם.

עו"א: שדייקו לומר 'שנתמשכן' ולא 'שנחרב', כי הכח של המשכן עדיין קיים בפנימיות לבות בני ישראל, המשכן הוא מיפקד פקידי וקיים לעולם, וזהו אלה 'פקודי המשכן'.

רבינו בחיי אומר: "משכן" בגימטריא ארבע מאות ועשר, כנגד שנותיו של מקדש ראשון, "המשכן" ביחד עם חמש אותיות של "המשכן" בגימטריא ארבע מאות

ששכנה בו השכינה, אף בית המדרש נקרא כן על שם דרשות המוסר הנשמעות בו, ואם אין דרשה אין בית המדרש. והחזירו המנהג ליושנו.

ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה עשה את כל אשר צוה ה' את משה: (לח כב)

דבר פלא איתא בירושלמי: שהשמונה עשרה ברכות בתפילה נתקנו נגד השמונה עשרה פעמים שכתוב 'כאשר צוה ה' בפרשת פקודי.

והגאון בעל שבט מוסר ז"ל בביאורו 'אגדות אליהו' על הירושלמי ביאר את הענין, וזה לשונו: הותקנו כנגד שמונה עשרות צוויין שבמשכן, לומר להקב"ה, כשם שעשית חסד עם דור המדבר במעשה העגל לשמוע תפילת משה רבינו ע"ה למחול להם עם עשיית המשכן, אע"פ שנתחייבו כליה, כך מחול לעוונותינו בעבור בית הכנסת שאנו קובעים להתפלל בתוכו, שנקרא משכן כאמרו רבותינו ז"ל דבית הכנסת הוא מקדש מעט, וקבל תפילתינו.

אומר הרה"ק ה"תפארת שלמה" זי"ע: בצלאל לא היה רק אומן שעשה את כל עבודת המשכן וכליו בחכמה, אלא עשה את "כל" אשר צוה ה' את משה, קיים את כל התורה כולה. עובד עבודת הקודש צריך להיות בעצמו קדוש.

ברש"י: אשר צוה אותו משה אין כתיב כאן אלא 'כל אשר צוה ה' את משה' – אפילו דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנאמר למשה מסיני, כי משה צוה לבצלאל לעשות תחילה כלים ואחר כך משכן, אמר לו בצלאל: מנהג עולם לעשות תחלה בית ואחר כך משים כלים בתוכו, אמר לו: כך שמעתי מפי הקב"ה. אמר לו משה בצל א-ל היית, כי בוודאי כך צוה לי הקב"ה. [כבר כתבנו בענין זה לעיל בפרשת כי תשא].

המהר"ל ב"גור אריה" כתב לפרש דברי רש"י: שמשה הקדים את הכלים משום שהכלים חשובים יותר, שהרי את הכלים נשאו בני קהת, החשובים ביותר, ואת המשכן נשאו בני מררי – ויש להתחיל בעיקר. אבל בענין המעשה יש להקדים את המשכן מפני שהמשכן שומר את הכלים, ולפיכך בצלאל שהיה ממונה על המעשה, באה אליו הידיעה לעשות את המשכן קודם וז"ש לו משה 'בצל א-ל היית', כי משה היה מיוחד על הלימוד ולא על המעשה, וענין העשייה מה יקדים נשכח

ראויים לאותו מעשה [העגל] אלא להורות תשובה לרבים. ולכך היה צורך בעדות על ידי המשכן שנתכפרו על עוון העגל, כדי שידעו כל באי עולם שמועילה תשובה, גם לעוון עבודה זרה, וזה "להורות תשובה לרבים".

בספר "מאורי א"ש" [לרבי מאיר איזנשטט זצ"ל] מביא את דברי הגמרא בפ"ק דיומא [ט:]: שאלו את רבי אליעזר ראשונים גדולים או אחרונים גדולים, אמר להם תנו עיניכם בבירה, איכא דאמרי אמר להם עידיכם בירה. ופירש"י: 'עידיכם בירה' – בנין בית עד לכם בדבר, שלא חזר לנו וחזר לראשונים. עב"ל.

הרי לפנינו שמקדש שני הוא עדות שהראשונים גדולים, ולזה רמזה לנו התורה 'משכן משכן העדות' – רצה לומר: מקדש שני שנתמשכן – עדות הוא לנו שראשונים גדולים, שחזר לראשונים ולא חזר לאחרונים.

מדוע באמת לא ערך משה את החשבון בתחילת הבנין? אלא שכאשר מתעסקים בחשבונות באים לידי צמצום ודוחק, ובשעת בנין המשכן רצה משה לפעול מתוך רוחב לב ושמחה, ולכן המתין עד גמר הבנין. מסופר, כי פעם באו בני עיירה אחת אל הנצי"ב מוואלוז'ין זצ"ל וביקשו את עצתו, "התחלנו לבנות בית כנסת גדול, אלא שעם הנחת היסודות ערכנו חישוב נוסף והגענו למסקנה, כי לא יעלה בידינו לסיים את הבנין מחוסר ממון. ושאלתנו היא האם מותר לנו לסתור את מה שבבר הקמנו?"

השיב הנצי"ב ואמר: "אם לעצתי תשמעו, לא רק שלא תהרסו את הקיים אלא המשיכו לבנות, והקב"ה יסייע בידכם להשיג את הממון הדרוש להשלמת הבנין. וכך אפשר לדרוש בצחות את מה ששנינו במסכת מגילה: אמר רב אסי בית הכנסת שמחשבין בו חשבונות מלינין בו את המת. סופם של המחשבים חשבונות בשעת הבנין, שיפסיקו את המלאכה ויהא המקום שמם ומתאים להלנת מתים, ולכן תבנו והקב"ה יסייע בעדכם".

מספרים שפעם גבאי בית המדרש הגדול בוויילנא התקינו לא לתת לדרשנים הבאים ממרחקים לדרוש בביהמ"ד הגדול. וכיוון ששמע זאת הגר"א, שלח לקרוא את הגבאים ואמר להם: המשכן היה שמו משכן, לפי

ממנו, וע"כ ידע בצלאל בענין העשיה יותר ממשה.

הגאון רבי מרדכי יפה בעל ה"לבושים" כותב ב"לבוש האורה": חלילה שישכח משה את דברי השי"ת, אלא שהפירוש בדברי רש"י הוא: מיד אחר רדת משה מן ההר והקהיל את כל עדת בני"ו בצלאל בתוכם, ואמר להם "פרשת ויקהל", הכל כמו ששמע מסיני, המשכן תחילה ואחר כך הכלים כדי שידעו בני"ו מה שיתנדבו. אבל פרטי המלאכות אמר להם רק כאשר לימד להם "פרשת תרומה" ששם כתובים כל פרטי המלאכות, והתחיל בארון ושולחן ומנורה ואחר כך המשכן. והיה בצלאל מסופק איזה סדר נאמר למשה מתחילה, זה של ויקהל או זה של תרומה? וחיוה דעתו, שהדעת נותנת שפר' ויקהל נאמרה תחילה, הואיל וכך דרכו של עולם, שקודם בונים בית ואחר כך כלים, ואמר לו משה: בצל א-ל היית, כי כך באמת אמר ה'. ועיין באוה"ח הק' פ' תרומה מה שכתב בענין זה.

ה"כלי יקר" עונה על שאלת רש"י מדוע לא נאמר 'כאשר צוה אותו משה' – משום שלא מצאנו בכל מלאכת המשכן שמשה צוה לבצלאל איך וכיצד לעשות, מכאן שבצלאל ידע ברוח הקודש מה שצוה ה'.

אמר הרבי ה"פני מנחם" זי"ע: מקשין העולם, משה רבינו שקיבל כל התורה היתכן שטעה, ומלבד זאת מקשים הרי הציווי כתוב בתורה ממש להיפך, קודם הכלים ואחר כך המשכן, הקושיא חזקה מאד. וחשבתי לתרץ, דאי' דכל ענין המשכן היה לכפר על מעשה העגל, ומקשה ה"שפת אמת" הרי התורה ניתנה קודם מעשה העגל, וכי היתה חסרה הפרשה של כל דיני עבודת הכהנים, ומתרץ נראה בפשטות, שהיתה השכינה שורה בתוך כל ישראל, וכמאמרו של הרבי מקאצק זי"ע 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' – אין די יודען. משה רבינו היה "לי" והיה בשמים, לא היתה לו שייכות לחטא העגל, ולכן קיבל פרשה זו כמו שהיא צריכה להיות, קודם כלים ואחר כך משכן, שבאמת אין צריך כלל למשכן, אבל בצלאל שהיה בין בני ישראל, מיט גילעבט מיט די יודען, ראה שצריך להקים קודם משכן, 'ועשו לי מקדש'. וכבר אי' מזה גם מה"לב שמחה" ז"ל בשם ה"בית ישראל" ז"ל וברוך שכיוונתי.

ואתו אהליאב וגו' חרש וחשב ורקם בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש: (לח כג)

אומר רבי אליהו הכהן האתמרי זצ"ל בספרו "חוט של חסד": בא לספר על חכמתו הנפלאה, שכל מי שיושב וחושב אינו יכול לעשות שום דבר, משום שדעתו על המחשבה, אמנם אהליאב היה 'חרש וחשב ורקם' – כלומר, היה עושה שניהם יחד, חושב ורקם, שאע"פ שהיה חושב היה רוקם, וזה אומרו 'וחשב ורקם' – שהיה עושה זה וזה, ולא היה המחשבה מפסיד המלאכה, ולא המלאכה היה מפסיד המחשבה.

עוד יש לפרש, שגודל חכמתו היה שהיה רוקם בבת אחת בתכלת ובארגמן ובתולעת השני ובשש, ומרומז – שהטיל "וא"ו" בכל תיבה להוסיף את זה. וכמ"ש חז"ל על בן קמצר שהיה כותב השם בבת אחת, גם אהליאב היה רוקם יחד בתכלת ובארגמן וכו'.

אומר ה"צרור המור": יש להקשות, מדוע פירט הכתוב מאיזה שבט באו?

ונראה לומר, דהתורה הדגישה בזה שלפני הקב"ה כל ישראל שווים, ואין שבט המרובה באוכלוסין חשוב יותר מן השבט שאנשיו מועטים המה, ולזה נעשה המשכן ע"י בצלאל שבא משבט יהודה אשר מספר האנשים שבשבט זה היה הגדול ביותר מכל השבטים, ואתו אהליאב משבט דן שהיה השבט עם אוכלוסין מועטים מכל השבטים. וכן בביהמ"ק השתתף בבנינו שלמה המלך משבט יהודה ואתו חירם משבט דן, להראות כענין הנ"ל.

כל הזהב העשוי למלאכה בכל מלאכת הקדש ויהי זהב התנופה וגו': (לח כד)

האבן עזרא כותב: אמר הגאון למה הזכיר הכתוב מה שעשו בכסף ולא הזכיר מה שעשו בזהב? אומר הרבי ר' יהונתן זצ"ל: יש לתרץ: הכסף היה ממחצית השקל שכל אדם מישראל היה מחויב לתרום, והבין משה שבתוך כל ישראל ימצאו בוודאי חשדנים, שיבקשו חשבון. אבל הזהב בא מנדיבי לב מועטים והללו אינם חשדנים.

בספר "שמן הטוב" [מרבי שלמה אוהב זצ"ל] מפרש: שכאילו הכתוב 'אלה פקודי המשכן משכן העדות' תמה באומרו מה צורך לפקודה ולחשבון הזה שעשו

במקדש ראשון, ולא נראה במקדש שני, ללמדך – שלא העושר וגודל הבנין יהיו סיבה להשראת השכינה בישראל, אלא יראת השם ומעשיהם של ישראל הן הסיבות להביא השראת השכינה.

בשם ה"כלי חמדה" זצ"ל: כי כל הדברים שנבראו בעולם, לא נבראו אלא בשביל שהיה צורך באותו דבר לצורך גבוה, ובשביל אותו דבר טוב אשר יעשה מאותו המין, בשביל זה נעשה ונברא כל אותו המין. וזה שרמז הכתוב "כל הזהב העשוי למלאכה", כלומר כל הזהב שנברא ונעשה בעולם, לא נעשה אלא בשביל הזהב שהוצרך למלאכת הקודש, אם למנורה או לשאר כלי הזהב שבמקדש.

בעין זה כותב הרה"ק ה"תפארת שלמה" זי"ע: הנראה לרמז, כי עיקר הבריאה של הזהב היה כדי שיעשה המצוות עם המעות, דהיינו צדקה או נדבת בית המקדש. ולא להכניס המעות לצורך עצמו או להניח לבניו, או להתענג על עצמו, אלא שיעשה עם המעות מצוות, וזה 'כל הזהב העשוי למלאכה' – לשון עשיה.

וכסף פקודי העדה מאת ככר וגו': (לח כה)

מפרט רבינו בחיי ב"ר אשר להפליא את חשבון השקלים שנתנו בני ישראל, ולפי חשבוננו עולה מחצית השקל לכל אחד מישראל מששים רבוא לכדי מאת ככר. ואם היו נותנים שקל שלם היו מגיעים למאתים ככרות, ולפי זה מתבאר מדוע שקל המן דוקא עשרת אלפים ככר כסף, שכן נתן כפי ערכו של אדם בינוני שהוא חמשים שקל כסף, כפול ששים רבוא, עולה עשרת אלפים ככר כסף.

לפי זה מבאר בעל "שער אפרים" את דברי התוספות במגילה: "שמעתי שעשרה אלפי ככר כסף עולין חצי שקל לכל אחד מישראל שהיו שש מאות אלף", ורבים התחבטו להבין את דברי התוספות, שהרי אין החשבון עולה יפה. אלא שהמדפיסים טעו, שהיה כתוב "עולים ח"ש לכל אחד" ופתחוהו 'חצי שקל' במקום 'חמשים שקל'. ודפח"ח.

ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקדש וגו': (לח כז)

אומר ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: מאה אדנים היו במשכן ומאה ברכות חייב אדם מישראל לברך בכל יום. כשם

משה שהוציאו מהנדבה לעשות המשכן, וכי יעלה על הדעת שיהיה בזה שום זיוף והונאה כלל שצריך לתת חשבון, והלא המשכן עצמו הוא העד הוא הדיין כי שרתה בו שכינה, ואילו היה בו שום זיוף והונאה לא היתה השכינה שורה בו, וזהו 'משכן העדות' – כי המשכן עצמו היה עדות לישראל ולכל העוסקים בו כי באמונה הם עושים, ואם כן מה צורך לחשבון זה? ותירץ הכתוב ואמר: 'אשר פקד על פי משה' – האמת הוא כי לא היה צריך חשבון, כמ"ש [מלכים ב יב טז] 'ולא יחשבו את הכסף וגו' כי באמנה הם עושים', אבל מה שעשו חשבון היה 'על פי משה', כי הוא רצה שיעשו חשבון, כמ"ש במדרש שהיו מרננים אחרי משה ואומרים אדם שנתמנה על מלאכת המשכן אין אתה מבקש שיהיה עשיר, כיון ששמע משה כן אמר בואו ונעשה חשבון, וזהו 'אשר פקד על פי משה'.

בספר "תולדות יצחק" מרבי יוסף קארו זצ"ל מתרץ: למה לא נתן חשבון מהזהב שקיבל, שאי אפשר שיספיק הזהב הזה שנתנו לכל מה שהתורה אמרה ורק ע"י נס, וא"כ אין צריך חשבון, שהרי ראו בעיניהם שדרך נס היה הזהב מספיק לכל אלו הדברים.

בספר "יעלת חן" מתרץ: שנלענ"ד ליתן טעם לשבח עפי"מ שאי' במדרש שבני ישראל היו מחוייבים לעשות תשובת המשקל על חטא העגל, והם הרי נתנו זהב לעגל – ונתנו עתה זהב להקמת המשכן. והנה הרי מצינו שלא ביקשו חשבון מאהרן על הזהב שנתנו ישראל עבור העגל, הרי דהיה חביב עליהם העגל עד שלא ביקשו אפילו חשבון, לכן עתה בהזהב שנתנו למשכן גם כן היו צריכים לתת באהבה ללא לבקש חשבון כלל.

הגריד"א שליט"א תירץ: דזהב אין צריך פירוט, דהא כמעט בכל כלי וכלי היה זהב. עוד י"ל דעדיין לא נכתב שעשו בגדי כהונה שהיה בהם זהב, לכן אינו מפרט הכא מה עשו בו.

הספורנו מבאר: שבא הכתוב להעיד על כמות הזהב, הכסף והנחושת שנכנסה למלאכת המשכן, שהיתה מעט, באופן יחסי, לעומת העושר שהיה בבית ראשון, ויותר ממנו בבנין הורדוס, ובכל זאת התמיד מראה כבוד ה' יותר במשכן שהקים משה, ממה שהתמיד

עם עמוד עולם, צדיקי הדור, ועל ידי זה ישתרשו בקדושת ישראל.

בשם הרבי מקאצק זי"ע: אחר גמרו מלאכת המשכן התקשה משה, למה מנדבת אלו אנשים נעשו דברים קדושים ועליונים ומנדבת אחרים נעשה דברים שאינם קדושים כל כך.

והעלה כי חלוקת התרומות לפי ערך קדושת הכלים היתה תלויה בטהרת וקדושת המחשבה של התורמים. התבונן משה בנותנים וראה שנותני אלף וז' מאות וע"ה שקל לא היתה מחשבתם שלימה, ונעלם ממנו איזה דבר של קדושה היה יכול להעשות מנדבתם, האיר הקב"ה עיניו וראה אותם עשויים ויום לעמודים – שחיבר אותם לעמודי עולם, וע"י התחברותם לקדושה גם המה קודש, וכמ"ש 'ש' עץ חיים היא למחזיקים בה'.

במדרש: משנגמרה מלאכת המשכן אמר להם – משה – בואו ואני עושה לפניכם חשבון. כך וכך יצא על המשכן. עד שהוא יושב ומחשב שכח באלף ושבע מאות שבעים וחמשה שקלים מה שעשה ויום לעמודים. התחיל יושב ומתמיה. אמר עכשיו ישראל מוצאין ידיהם לומר משה נטלן. האיר הקב"ה את עיניו וראה אותם עשויים ויום לעמודים. מה היו אומרים? ראיתם צווארו של בן עמרם איך הוא שמן, וחברו אומר לו אדם ששלט על מלאכת המשכן אין אתה מבקש שיהא עשיר? .

ידוע מאמרו של רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל: מעניין, לעגל נתנו את כל כספם וזהבם 'ויתפרקו כל העם', ויצא רק עגל אחד ואיש לא דרש חשבון. ובעיני המשכן נתן כל אחד רק מחצית השקל, ובהם בנו את המשכן וכל כליו. והנה דווקא כאן ריבנו וחשדו. כשנותנים לעגל הכל מרוצים, אבל כשנותנים למשכן, לדבר שבקדושה – שואלים שאלות ומבקשים חשבונות...

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: כמו שמספרים מהבעש"ט זצ"ל שנסע לאיזה מקום ונטלו ממנו כל המדרגות עד ששכח הכל, והתחיל לצרף אות לאות של הא' ב' עד שנזכר הכל. כן היה כאן אצל משרע"ה שהאיר הקב"ה עיניו באותיות התורה מן א' עד ת', והחשבון של האותיות מן א' עד ת' עם האותיות של מנצפ"ך עולים בגימטריא אלף שבע מאות ושבעים וחמש ודו"ק.

שהאדנים היו יסודות המשכן, כך הברכות הן יסודות הקדושה שביהודי בכל יום. "אדן" לשון אדנות, על ידי הברכות מעיד אדם מישראל, שהשם יתברך הוא אדון כל הבריאה. מאה ברכות הן ממילא מאה אדנים למשכן הפנימי של כל אדם מישראל.

ה"שפת אמת" זי"ע שואל: לכאורה היה צריך להיות כתוב הפוך: 'מאת הככר למאת אדנים' ? וי"ל דבא הכתוב לרמז שכל הבניין למעלה, הוא כפי הנדבה שיש בלבם של ישראל. וכיוון ששיעור נדבת לבם היה 'מאת הככר', לכן זכו ונצטוו ב'מאת אדנים', כפי שיעור נדבת לבם – כן זכו. ולפיכך לאחר שהתורה מבארת מדוע נצטוו ב'מאת אדנים', וזאת משום שהיה בלבם רצון לתת 'מאת הככר', מסיים הכתוב ואומר: 'ככר לאדן', כפי הסדר הנכון.

אמר על זה הרבי ה"פני מנחם" זי"ע: בימי בחרותי לפני כארבעים שנה נתקשיתי בזה, כי בשלמא גבי זהב ונחושת שכל אחד הביא כפי נדבת לבו שייך לומר כן, אבל לענין תרומת כסף שהיו הכל שווין בה, וכל אחד הביא ערך קצוב מחצית השקל, העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט, איך שייך לומר שנעשו האדנים כפי נדיבות בני ישראל, הרי לא היו יכולים להוסיף או למעט בזה, וכאשר הרציתי קושיא זו לפני כ"ק אחי הבית ישראל ז"ל אמר לי בחיבה, קשה לבאר ענין זה אולם כשתגדל תבין זאת...

ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה ויום לעמודים וצפה ראשיהם וחשק אתם: (לח כח)

במדרש תנחומא: עם שהוא [משה] עושה חשבון וכו' שכח אלף ושבע מאות וחמישה ושבעים שקל שעשה מהם ווין לעמודים וכו'. האיר הקב"ה את עיניו וראה שהיה עשויין ווין לעמודים.

ה"חתם סופר" זצ"ל בספרו "תורת משה" כתב שהכוונה כמו שאיתא בספרים, שעיקר שורשן של ישראל הוא שש מאות אלף וכנגדן שישים ריבוא אותיות התורה. שלשת אלפים וחמש מאות וחמישים שהיו יותר ממספר הזה היו מאלה שלא היה להם שורש אמיתי וקשר בתורה, לכן שכח משה את האלף ושבע המאות וחמישה ושבעים שקלים שהיו מהם. אבל אי אפשר לדחות גם יהודים כאלה – 'לבל ידח ממנו נדח' – עשה מהם משה ווין לעמודים, שיתחברו

צריך להיזהר מאד שלא יחשוד באחרים כי על כן הוא מרבה ווין בס"ת...

הרה"ק רבי יעקב מפשעוורסק זי"ע שאל בשם צדיק אחד: למה נסתובב כה מן השמים ששכח משה מה שעשה עם האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל. ויש להסביר: דהנה לכאורה בזה שעשה ווים לעמודים מהאלף שבע מאות חמשה ושבעים שקל, יהא בזה קצת חלישות הדעת לאיזה אנשים שיחשבו, שבדווקא ובמחשבה תחילה לא עשה משקליהם למשכן עצמו או לכלים, מפני שאינם ראויים לכך.

לכן עשה השי"ת שישישכח משה מה עשה בשקלים אלו, וזה מורה שלא בכונה תחילה לא עשו משקלים אלו למשכן, דא"כ, הרי לא היה משה שוכח מזה, אם כיוון לבו לכך מתחילה, אלא שכך נזדמן לעשות משקלים אלו ווים לעמודים, וא"כ שפיר נתפייסו ישראל בזה.

אומר הרה"ק ה"דברי ישראל" ממוז'יץ זי"ע: י"ל 'וצפה' – מלשון מצפה ומיחל, והענין הינו כפירש"י עה"כ 'ועתה אם שמע תשמעו' – אם תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות ע"ש. והיינו כמ"ש הבא לטהר מסייעין אותו. זהו 'וצפה ראשיהם' – הקב"ה מצפה ומיחל רק הראשית וההתחלה מן האדם, ויערב לו מכאן ואילך בחשק ותשוקה, זהו 'וחשק אותם' כאמור.

ומן התכלת והארגמן ותולעת השני עשו בגדי שרד וגו' כאשר צוה ה' את משה: (לט א)

אומר ה"משך חכמה": מדוע בכל מלאכת המשכן לא נזכר בפרט מסוים 'כאשר צוה ה' את משה' רק בבגדים? משום שהבגדים היו של כלאים, שש וצמר, וזה אינו מותר רק עפ"י ציווי ה' את משה, כי נביא אחר אינו יכול לעקור את דבר השם, שלא ללבוש כלאים.

ב"חשבה לטובה" בשם הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע: יש להבין למה כתיב 'את משה', ולא 'כאשר צוה ה' בלבד, אכן אצל משה היה הדבר כמו שצוה ה' למשה אחר, את משה "א משה".

וירקעו את פחי הזהב: (לט ג)

כותב רבינו אפרים: שתיבת 'פחי' - בגימטריה צ"ח, לרמז על צ"ח קללות שבמשנה תורה, תיבת 'וירקעו' –

הוסיף ע"ז לבאר הגריד"א שליט"א: את דברי המדרש תנחומא אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע משאני מת אין אני נזכר א"ל הקב"ה חייך כשם שאתה עומד עבשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לפני כאילו אתה עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן. ויש להבין, הרי כל הזמן מזכירים את משה רבינו ובכל התורה נזכר שמו, וי"ל דמשה רבינו התכוון לומר, מה נעשה כשיהיה אחד מישראל שיגיע למצב שישישכח שיש משה רבינו וישכח שיש תורה, ע"ז השיב לו הקב"ה כי 'תשא את ראש בני ישראל', "את ראש בני ישראל לפקדיהם" בגימטריה כמנין הא"ב אלף שבע מאות ושבעים וחמשה, והיינו שיזכור את מנין הא"ב וכעובדא דלעיל.

באחת העיירות חנכו חסידי בעלזא בית חסידים חדש והזמינו את רבם הרה"ק המוהרי"ד זי"ע לחנוכת הבית. אחד החסידים הכניס בו ביום ספר תורה חדש שנכתב ע"י סופר מומחה. התפאר הסופר על הכתב יפה שלו ודיבר בגנותו של הסופר מהעיירה בעלזא. אמר לו הרה"ק: היודע אתה מדוע כותבים "ווין" בראש העמודים שבתורה? ענה הסופר: מפני שמרובות הן יותר משאר האותיות. אמר לו הרה"ק: בספר "המנהיג" לרבי אברהם הירחי מובא, שה"ווין" עמדו על כבודו של משרע"ה, כפי שאמר המדרש תנחומא בפרשת פקודי עה"פ 'ואת האלף ושבע מאות וגו' עשה ווים לעמודים', שכאשר כילה משה את מלאכת המשכן וביקש לעשות חשבון הכסף שאסף מבנ"י, פרח מזכרונו סכום כסף כדי לעשות ווין לעמודים ואמר: מעתה יחשדוני בנ"י, מיד האיר הקב"ה עיניו וראה את ווי העמודים ונזכר בכסף שהשקיע בהם.

ואומר בעל "המנהיג": שווין ש"באמת ויצ"ב" מגינים על משה שלא יחשדו בו.

והוסיף הרה"ק: שע"כ עושין ווים לעמודים שבס"ת – הואיל והתורה נקראת "תורת משה", לרמז שהווים מגינים על כבודו. ומשום כן יש שבעה עמודים שאינם מתחילים בו"ו אלא באותיות ב,י,ש,מ,ש,ה – אלה הם העמודים המתחילים במילים: ב ראשית, י הודה אתה יודוך אחיך, ש מר לך, מ ה טובו, ש ני השעירים, ה באים אחריהם. ראשי התיבות של שבעה עמודים אלה הם: "ביוש משה". לרמז על הבזיון שנתבייש משה בעת שנתעלם מזכרונו סכום כסף שהוציא לווי העמודים. ומכאן – סיים הרבי – מוסר השכל, שהסופר

וחשב אפדתו אשר עליו ממנו הוא כמעשהו זהב תכלת וארגמן וגו': (לט ה)

בקובץ "כרם שלמה" מובא בשם הגה"ק מברעז'אן זצוק"ל: אפ"ל עפ"י דאיתא בספה"ק "תולדות יעקב יוסף" – דע מה למעלה ממך, כפי מעשיך כן נגזר מלמעלה, ומלמעלה הכל ממך הוא, כפי מעשיך כן נגזר מלמעלה, ודפח"ח. וזהו, "וחשב אפדתו" חשב לשון מחשבה, שצריך להיות תמיד במחשבה, "אשר עליו" – היינו אשר נגזר עליו, "ממנו הוא כמעשהו" – כי הכל לפי מעשיך.

אבני זכרון לבני ישראל כאשר צוה ה' את משה: (לט ז)

אומר ה"משך חכמה": שיזכרו בני ישראל ששמותן חקוקים באפד לפני ה' ויתביישו לעשות עבירה. וכמ"ש גבי יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני האפד וכו' [סוטה לו] והיה לבבם דבוק לה' שיזכרו מעלתם שהם נושאים את הכבוד.

תרשיש שהם וישפה: (לט יג)

מדייק ה"משך חכמה" מדוע בפרשת תצוה נכתב 'תרשיש ושהם', ומבאר לפי דברי הירושלמי בברכות [פ"ה ה"א מ"ג]: מפני מה מברכים 'המוציא' ולא 'מוציא', כדי שלא לערב האותיות, שלא יבלע מ"ם אחד כשאומר 'העולם מוציא', ולכן נכתב 'תרשיש ושהם' שלא יבלע האות ש'. אולם כל זה רק בפרשת תצוה ששם נכתב הציווי, יש לחוש שלא ישמעו כראוי. אולם בפרשה שלנו שמדבר אחר העשייה אין חשש בכך.

וירכסו את החשן מטבעתיו אל טבעת האפד בפתיל תכלת להיות על חשב האפד ולא יזח החשן מעל האפד כאשר צוה ה' את משה: (לט כא)

בגמרא: המזיח החושן מעל האפוד עובר בלא תעשה ולוקין עליו.

הרב בלוך זצ"ל מסביר בדרך המוסר: מובא בחז"ל שהחושן מכפר על הדינין והאפוד על חטא עבודה זרה. שני הבגדים הללו כיפרו על שתי עבירות יסוד: שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו. ולכן אומרת התורה "ולא יזח החושן מעל האפוד" – אין להבדיל בין עבירות שבין אדם למקום ובין עבירות שבין אדם לחבירו, שלא להיות טוב לשמים ורע לבריות או להיפך. שתיהן מחוברות זו לזו.

אותיות 'ויקראו', דהיינו שהזהב שהיא התורה הקדושה קורעת ומבטלת את הקללות.

הרה"ק ה"דברי ישראל" זי"ע מבאר את דברי התרגום אונקלוס 'ורדידו' שעשו אותן דקין. שיש לרמז 'פחי הזהב' היינו הדאגת ממון שהוא הפח יוקשים של אדם כידוע, והעצה כמ"ש [משלי יב כה] 'דאגה בלב איש שיחנה', ופירש המצודות כשבאה דאגה בלב איש ימעט וישפיל אותה מכמות שהיא, ז"ש 'וירקעו את פחי הזהב לעשותן דקין' דהיינו להמעט ולהשפיל הדאגה מכמות שהיא. גם כי אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים, זהו שנאמר 'וירקעו' מלשון רקיע השמים, היינו ישען ויבטח על אבינו שבשמים.

הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע והרה"ק ה"אוהב ישראל" זי"ע, מפרשים את הפסוק עפ"י מה שאיתא במדרש [ב"ר פי"ב, טו] בתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ראה הקב"ה שאין העולם מתקיים הקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין.

והנה מלאכת המשכן היתה כדוגמת מעשה בראשית [עי' ברכות נה.], אשר ע"כ כמו שבשעת בריאת העולם היתה מדת הדין בשיתוף עם מדת הרחמים, כמו כן היה צריך להיות דוגמתו בבניית המשכן, לשתף מדת הדין לרחמים.

וזהו רמז הכתוב 'וירקעו את פחי הזהב וקצץ פתילים', זהב רומז למדת הדין [זוה"ק ח"ב קמח.], היינו שעשו הזהב לחתיכות דקות וקטנות מאד, להמתיק בחינת מדת הדין, עד שנעשית דק דק, שלא תהיה הדין בשלימות, אלא מעט כפי הצורך, 'לעשות בתוך התכלת ובתוך הארגמן' וגו', שתתמזג עם שאר המדות הנצרכים להנהגת העולם, שמדת הדין תתמתק.

ב"פרדס יוסף" מביא שעיין בספורנו מה שכתב בלשון רבים – 'וירקעו', ואח"כ 'וקיצץ' - בלשון יחיד.

והרב החסיד ר' ישעיה ביעזנובסקי שיחיה [ז"ל] מראדום כתב לי: דעל זאת חשיב הקרא לעשות בתוך התכלת כו', דהיה אומנות יתירה לצמצם רוחב הפתילים לתכלת במידה אחרת ולארגמן במידה אחרת וכן לתולעת שני ושש, וכתב בכל חד 'בתוך' ומסיים 'מעשה חושב', החושב לזה היה רק בצלאל שידע לחשוב ולצמצם בשעת הקצצה, וכתב 'ויקצץ' בלשון יחיד, משא"כ רקיעה כולם יכלו לעשות.

הציץ היה מוכרח להיות חקוק דוקא בלשון הקודש, ע"כ הניח כפשוטו, משא"כ כאן בעשיה – לא נפקא מינה לדינא – תירגם הדבר. והבן.

שואל הרש"ש: יש להתבונן בתיבות 'קודש לה' שנכתבו על הציץ, אל מי מכוונים תיבות אלו, ואין לומר שהכוונה על הציץ, וכי רק הציץ היה קודש לה? הלא כל בגדי כהונה קדושים הם?

ונראה לומר, הכתוב אומר [ירמיה ב ג] 'קודש ישראל לה' ראשית תבאתה', א"כ י"ל שהכוונה בקודש לה' על הציץ קאי על כלל ישראל, ומתייחס לחושן ששם נכתבו נגד לבו של כהן גדול כל שמות השבטים ראובן שמעון וכו', וע"ז אומר הציץ שהשבטים שנכתבים כאן הם קודש לה'.

ובזה יבואר היטב מה דאיתא בגמרא [שבת סג:] ציץ כמין טס של זהב ורוחב שתי אצבעות ומוקף מאוזן לאוזן וכתוב עליו בב' שיטין יו"ד ה"א למעלה וקודש למ"ד למטה. ונתקשו דלפי זה לא נקרא 'קודש לה' כהלכתו, כיון שקודש למ"ד נכתב למטה ויו"ד ה"א למעלה? אבל לפי האמור מובן היטב, כיון ש'קודש לה' קאי על השבטים הכתובים למטה על החושן, א"כ נכון הסדר שנכתב מלמטה למעלה, כיון שזהו המשך משמות השבטים שנכתבו למטה.

מקשין העולם מה לשון רבים "ויכתבו", מדוע היו צריכים רבים לכתוב?

ואמר הרבי ה"בית ישראל" זי"ע בשם אביו ה"אמרי אמת" זי"ע שאמר בשם ה"מנחת חינוך": דאיתא בגמרא שכן קמצא לא רצה ללמד על מעשה הכתב, שידע לכתוב תיבה אחת בת ד' אותיות בד' קולמוסין בבת אחת, וגינהו חכמים על כך. והתועלת שיש מזה היא, שכאשר כותבים שם ה-ו-י-ה ב"ה, אז לאחר שכותבים שתי אותיות ראשונות הרי זה שם י-ה, ואח"כ נשכותב "ו" נמצא ח"ו מוחק את השם, אבל אם כותבים הכל בבת אחת אין כאן מחיקה. ולכן כאן במשכן כתבו כמה ביחד את הקודש ל"ה" כדי שלא יצטרכו לבוא לידי מחיקה.

ותכל כל עבדת משכן אהל מועד ויעשו בני"י ככל אשר צוה ה' את משה בן עשו: (לט לב)

בפסיקתא רבתי איתא: שביום כ"ה בכסלו נגמרה מלאכת המשכן. ובספר "שפתי כהן" על התורה כתב

ויעשו פעמני זהב טהור ויתנו את הפעמנים בתוך הרמנים על שולי המעיל סביב בתוך הרמנים: (לט כה)

האלישיך הק' בספרו "תורת משה" בפרשת תצוה מבאר הטעם שהפעמנים על שולי המעיל היו מזהב, שמרמז בזה מוסר השכל לכהן גדול, וזה לשונו: כי מלבד אשר יהיו דבריו מועטים יהיה בנחת ובקול נמוך ולא בקולי קולות, וזהו 'אשר צוה ה'', יהיה הזוג בענבל המקשקש בתוכו כלשון בתוך הפה, שיהיה מזהב, כי אין בכל המתכות מה שיעשה ממנו זוג וענבל שיהיה הקשקוש כל כך נמוך כזהב.

הרמב"ן כאן ובפרשת תצוה הוכיח מפסוק זה שמשמע שהפעמנים היו בתוך הרימונים, ולא ביניהם כמו שפירש רש"י.

שואל ה"חתם סופר" זצ"ל, אכן מפסוק זה משמע שהפעמנים היו בתוך הרימונים, אבל מהפסוק שלאחריו 'פעמון ורימון פעמון ורימון על שולי המעיל סביב', משמע כפירש"י שהיו ביניהם?

ומתוך שאלו ואלו דברי אלקים חיים, היו פעמנים בתוך הרימונים, וגם ביניהם. הפעמנים שביניהם באו לכפר על לשון הרע, דיבורים אסורים, כמ"ש חז"ל, והפעמנים שבתוך הרימונים באו לכפר על המשמיעים קול בחוצות ומפרסמים מצוותיהם, שצריך להצניע עצמו ולא לפרסם מעשיו הטובים.

השפת אמת זי"ע [עמ"ס זבחים פח:] כותב: ופירוש על שוליו, נלע"ד דהיה תולה על הבגד מבחוץ אצל השולים, באופן שסוף הפעמון ורימון היה נשלם בשוה עם אורך המעיל. דאין סברא לומר דעשה הרימונים תחת שולי הבגד, חדא דא"כ היה המעיל חסר ממדת הכהן, ובגדים המסולקין פסולין, ואין סברא לצרף הרימונים אל המעיל, דמקודם כתיב ועשית מעיל כו' כליל תכלת, משמע דבגד המעיל כליל תכלת היא בפני עצמו ככל הבגדים. עי"ש.

ויכתבו עליו מכתב פתוחי חותם קודש לה': (לט ל)

אומר הרה"ק ה"אגרא דכלה" זי"ע: הנה בפרשת תצוה [כח לן] תירגם אונקלוס: כתב מפרש קדש לה'. וכאן תירגם: קודשא לה'. ונראה לומר, דהנה התרגום הוא אשר מתרגמין בו להמון, להבינם מצות התורה בלשון שמדברים. והנה ציווי העשיה היא גם לדורות, והנה על

שתהיה עי"ז השראת השכינה במשכן ה', ובזה עשו ופעלו ישראל כל כוונות המשכן וגרמו שישתוקק הקב"ה אל מעשה ידיהם לשכון בתוכם, ועי"ז היו עושי מלאכת הקודש יכולים לפעול במלאכתם לבנות משכן ה' שישרה שכינתו בתוכו, ועל כן נקראת כל מעשה עבודת מלאכת המשכן על שם בני ישראל.

וזשה"כ: 'ותכל כל עבודת משכן אהל מועד' – ותכ"ל מלשון 'נכספה וגם כלתה נפשי' [תהלים פד ג], היינו שגרמו בני"י שהקב"ה ישתוקק להשרות שכינתו בתוך המשכן, ועי"ז 'ויעשו בני ישראל' – נחשב שכל ישראל המה העושים מלאכת המשכן, כי בגודל תשוקתם לבנות בית אלקינו נתנו כח לבצלאל ושאר עושי מלאכת הקודש שיוכלו לבנות המשכן לה' וישרה הקב"ה שכינתו בתוכו.

ה"אגרא דכלה" כותב דהנה עושי מלאכת המשכן חששו שמא אינם יכולים לכוון כל הכוונות הנצרכות לבנין המשכן, ועל כן עשו את כל מלאכת המשכן על דעת הקב"ה, וגם היו מכוונים על דעת משה רבינו, ובזה נשלמו כל הכוונות מאליהן.

וזהו שאה"כ 'ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה', רצ"ל שהיו מכוונים בדעתם לעשות הכל על דעת כוונת 'אשר צוה ה'' ועל דעת כוונת 'את משה', ולזה מסיים הכתוב 'כן עשו', שאכן נעשה ונשלם הכל עפ"י כל הכוונות.

הגה"ק רבי שלמה קלוגר זצוק"ל אומר: בא הכתוב להודיע שלא אמרו ישראל הואיל ובנה ביהמ"ק אין אנו צריכים לקיים את התורה, כי הקרבנות יכפרו עלינו, אלא אף כי 'ותכל כל עבודת אהל מועד', בכל זאת לא סמכו בני"י על המשכן וקרבתו, אלא 'ויעשו ככל אשר צוה ה' את משה'.

עו"א: הדין הוא העוסק במצוה פטור מן המצוה, לכן בעת שעסקו בבנין המשכן היו פטורים ממצוות, אבל כשכלתה עבודת המשכן – 'ויעשו בני"י ככל אשר צוה ה'' – את כל המצוות.

ה"חפץ חיים" זצ"ל בהספדו על חתנו הג"ר צבי הירש לוינזון זצ"ל שאל: הרי מש"ר הוא שכתב זאת, מדוע לא אמר 'ככל אשר צוה ה' אותי'? וענה הח"ח: אצל משה רבינו העניו מכל האדם, לא היה קיים 'אני', מצוי היה

רמז לדבר מן הפסוק הזה 'ותכל כל עבודת משכן וגו', דהתיבה "תכל" [עם האותיות] בגימטריא "בכ"ה בכסלו נגמרה", וליכא מידי דלא רמיזא באורייתא.

האלשיך הק' שואל: לכאורה היה מן הצורך להקדים ולומר 'ויעשו בני ישראל' ורק אחר כך להוסיף ולומר: 'ותכל כל עבודת משכן אהל מועד'. אך יאמר כי גם שהקב"ה מסייע את עושי המצוות, מעלה הקב"ה על עוסק בה כאילו הוא עשאה כולה. והנה בעבודת המשכן לא היו בישראל בקיאים במלאכה, אך היתה נעשית מאליה ע"י הקב"ה, וזהו 'ותכל כל עבודת', כאילו כלתה מאליה, כי מן השמים היתה נעשית, ואעפ"כ מעלה עליהם הכתוב כאילו ישראל עשו הכל. וזהו 'ויעשו בני ישראל ככל וגו' בכ"ף הדמיון, לומר, אע"פ שהיו נראים כעושים, אך הוא ית' היה עושה את הכל, נמצאו עושים 'ככל אשר צוה ה'' ולא ממש אשר צוה, עכ"ז מעלה עליהם הוא ית' כעשו ממש את הכל, וזהו 'כן עשו'.

בספה"ק "קהלת משה" מהרה"ק רבי משה א"ב מקוד'ניץ זי"ע שואל: לכאורה הרי לא 'כל בני ישראל' עשו את המשכן, רק בצלאל ואהליאב וחכמי לב הם שעשו את המשכן, א"כ למה נאמר 'ויעשו בני ישראל' – דמשמע שכולם עשו את המשכן.

ומבאר עפ"י דברי אביו הרה"ק המגיד מקוד'ניץ זי"ע ב"עבודת ישראל" ליוהכ"פ – על דברי הגמרא [יומא עא:]: מעשה בכהן גדול שיצא מביהמ"ק במוצאי יוהכ"פ וכל העם נמשכו ללוותו לביתו בצאתו לשלום מן הקודש, בתוך כך הגיעו שמעי' ואבטליון, עזבו כולם את הכהן גדול והלכו אחר שמעי' ואבטליון, חלשה דעתו של הכה"ג ואמר ייתון בני עממיא לשלם, כי שמעי' ואבטליון בני גרים היו, השיבו שמעי' ואבטליון ייתון בני עממיא לשלם דעבדו עובדא דאהרן.

וביאר המגיד הק' זי"ע: כי כל הכוונות והיחודים שהיה הכה"ג צריך לכוון בעבודתו בביהמ"ק ביוהכ"פ, היו ראשי הדור שמעי' ואבטליון מכוונים לזה במחשבתם, ועי"כ היה הכה"ג יכול לעבוד עבודתו בכוונה כראוי, וזהו שאמרו 'עבדו עובדא דאהרן' – כלומר הם הם שעשו כל הכוונות והיחודים הנצרך לעבודת כה"ג.

ועד"ז מבאר ה"קהלת משה" שכן היה גם בעת מלאכת המשכן, שכל ישראל היו משתוקקים ורוצים לעבוד עבודת אלקינו במשכן, ונתנו נדבת לבם בכוונה רצויה

המדרש ואומר: ילמדנו רבינו כמה דברים תיקנו מפני דרכי שלום...

את ארן העדת ואת בדיו וגו': (לט לה)

שואל המהרש"ם ב"תכלת מרדכי": למה בארון נאמר 'את בדיו' וכן להלן במזבח הנחושת משא"כ משולחן ובמזבח הזהב?

ונראה, דהנה בארון ובמזבח הובאו הבדים בהטבעות בשעת העשיה, כדכתיב בפרשת ויקהל 'ויבא את הבדים בטבעות על צלעות הארון', וכן 'ויבא את הבדים בטבעות על צלעות המזבח', הרי שהבדים היו חלק מן הארון ומן המזבח, אבל בשולחן ובמזבח הזהב נאמר רק שעשו את הבדים אבל לא נאמר שהכניסו את הבדים בטבעות, כי זאת עשו רק כשעמדו לנסוע כדי לשאתם בזה, ולכך אינם חלק אחד עם הכלים אלא לצורך נשיאתם המה, ולזה לא נזכרו כאן עם הכלים.

ויביאו את המשכן אל משה וגו' את השלחן ואת כל כליו ואת לחם הפנים: (לט לו)

ברש"י: שלא עשה משה שום מלאכה במשכן הניח לו הקב"ה הקמתו שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים שאין כח באדם לזקפן ומשה העמידו, אמר משה לפני הקב"ה איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך נראה כמקימו והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר הוקם המשכן הוקם מאליו.

כתב ה"עברא דדשא": מקשים העולם הלא כל ארבעים שנה שהיו בני ישראל במדבר בכל מסעיהם היו הלויים מפרקים ומעמידים את המשכן כדכתיב: 'ובנסע המשכן יורידו אותו הלויים ובחנת המשכן יקימו אותו הלויים', וכיצד יכלו להקימו. ובפירוש הר"א מזרחי כתב דצ"ל דגם בכל עת שהקימו הלויים בכל מסע ומסע היה ע"י נס.

אך לפי"ז צריך תלמוד איך ילפינן מלאכת הוצאה והכנסה מהמשכן, הרי הלויים לא עשו כן בכח עצמם אלא ע"י נס? ועי' ב"חתם סופר" [פ' נשא משנת תקצ"ב] וכן ב"פני מנחם" [פר' נשא עמ' נה] דמשמע דגם נשיאת הקרשים לא היה ביכולתם, ואף אם נימא דדווקא הקמת הקרשים לא יכלו, מ"מ עדיין קשה איך ילפינן מלאכת בונה מהקמת קרשי המשכן, [עי' רשב"א שבת קב:], והרי היה ע"י נס, ואם ילפינן מהתם א"כ יש לחייב גם כשכוח אחר מעורב בה,

איזה יהודי בשם משה, שעשה כל מה שה' צוה אותו....

ברש"י: ויעשו בני ישראל את המלאכה ככל אשר צוה ה'.

הרב "שפתי כהן" צ"ל שואל: לאחר שעבודת המשכן הסתיימה, והושלמה, מה היה עוד לבני ישראל לעשות? ומתוך: הלא נאמר 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', לאחר שסיימו לעשות את המשכן התחילו בחלק השני של הציווי, לעשות את עצמם משכן לקדושה.

הרה"ק ה"דברי ישראל" זי"ע גם כותב על שאלה זו: וי"ל ע"ד שפירש רש"י לעיל: 'אלה פקודי המשכן משכן' רמז לחורבן ביהמ"ק עי"ש. והנה ידוע שתפילה במקום קרבנות, וכן העוסק בתורה כאילו הקריב קרבן שנאמר זאת התורה לעולה וכו' עי"ש. ז"ש 'ותכל כל עבודת משכן אהל מועד' היינו עכשיו בגלות שהמקדש חרב וכלה כל עבודת המשכן שאין לנו לא מקדש ולא משכן ולא קרבנות, אזי 'ועשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה', היינו תורה ותפילה שהוא במקום קרבנות.

ויביאו את המשכן אל משה: (לט לג)

במדרש תנחומא: ילמדנו רבנו כמה דברים תיקנו מפני דרכי שלום, כך שנו רבותינו אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום: כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל מפני דרכי שלום.

לכתחילה, תלמיד חכם היה צריך לעלות ראשון, אך מפני דרכי שלום קבעו שכהן יקרא ראשון וכו'.

שואל המהרי"ל דיסקין צ"ל: מה הקשר בין המדרש לפסוק? ועוד שואל: משה רבנו, שהיה עניו מכל אדם, מדוע הטריח את בעלי המלאכה להביא לפניו את המשכן, שהיא משא כבד מאד?

ומתוך: אם משה רבינו היה הולך לראות את המשכן, היה עליו להתחיל לראות מעשי ידיו של בעל מלאכה אחד, והאחרים היו נעלבים, משום שהשאיר אותם לסוף. משה רבינו הורה להביא את המשכן אליו, ואז יוצר באופן טבעי תור, כי בעל המלאכה שבא ראשון יעמוד ראשון, ואף אחד לא יפגע..

מכאן מובן הקשר של הפסוק למדרש: משה אמר להביא לפניו את המשכן משום דרכי שלום. ומוסיף

כערכו, אולם העשיר ביקש לזכות במתנה את כל בני עירו. מה עשה? ציוה לעשות כלי יקר מאד מורכב מחלקים רבים, של זהב, של כסף ושל נחושת, ועל כל חלק היה מנצח אמן בעשייתו. כיוון שנגמרה המלאכה על ידי כל האומנים, לקח העשיר את הכלי היקר והלך אל המלך וכל בעלי המלאכה עמו. נשא הכלי חן בעיניו וביקש מאת העשיר להגיד לו את פרטי המלאכה היקרה הזאת. ומי ומי הם האומנים ששקדו על עשייתה. מיד רמז העשיר אל כל האומנים ובאו אליו בזה אחר זה להתייצב לפני המלך. וכך נמצאו כמעט כל בני העיר זוכים לראות פני המלך.

הנמשל: אף משה רבינו נהג כך, כיוון שנגמרה מלאכת המשכן, שנעשתה בנדיבות לבם של כל בני ישראל, הביא בקבלת המשכן את כל בני ישראל והעמיד אותם לפני ה' ואמר להם: כל בני ישראל – בניך הם האומנים של בית מקדשך. כל ישראל יש להם חלק במשכןך.

בספה"ק "אגרא דכלה" מבאר את מאמר הכתוב: דהנה עושי מלאכת המשכן חששו שמא אינם יכולים לכוון כל הכוונות הנצרכות לבנין המשכן, ועל כן עשו את כל מלאכת המשכן על דעת הקב"ה, וגם היו מכוונים על דעת משה רבינו, ובזה נשלמו כל הכוונות מאלוהין.

וזה שאמר הכתוב 'ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה', רצ"ל שהיו מכוונים בדעתם לעשות הכל על דעת כוונת 'אשר צוה ה'' ועל דעת וכוונת 'את משה', ולזה מסיים הכתוב 'כן עשו', שאכן נעשה ונשלם הכל עפ"י כל הכוונות.

ב"ניצוץ אחד" מביא בשם ה"כתב סופר" זצ"ל שמבאר: כי היה מקום לומר שבנ"י קיימו את כל מצוות המשכן לטובתם, מתוך כוונה שבזה יכפר להם מעשה העגל. אמנם גבי משה רבינו, ודאי לא היתה לו כוונה כזו, כי לא הייתה לו שום שייכות לחטא זה. ולזאת השמיענו הכתוב, כי אף הם היו עמו בכוונה אחת, שביטלו רצונם, 'ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו', לשם שמים, לקיים את מצוות ה'.

וירא משה וגו' והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו ויברך אותם משה: (לט מג)

לכאורה הפסוקים הללו, הקודם "ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל", וההמשך הפסוק כאן,

ולמשל חי שנושא את עצמו, וממה נפשך או שלא נלמד כלל או שנחייב בכח אחר.

וב"ק אאז"ל מתרץ קושיית העולם, שאחרי שמשרע"ה זקף את הקרשים והקים את המשכן בפעם הראשונה, מאותו יום והלאה נתלווה והלך כחו עם הלויים שיוכלו גם הם להקים את המשכן, כי זה גופא הוא כחו של משרע"ה שכל שרוצה יהיה יכול לכיין ולהעמיד המשכן שוב על מכונו כמו שהיה מקודם, עי"ש. ולפי"ז י"ל דאף שהקמת מרע"ה היה עם נס משמיא, אבל הוא סלל את הדרך דע"י כחו יוכלו למצוא בעצמם ובתוכם את הכח להקמת הקרשים, ומעתה יוכלו להקים את המשכן בכל עת ובכל מצב גם כשאינם ראויים לנס, והקמתן של הלויים היתה דרך הטבע, ושפיר ילפינן המלאכה ממעשה הלויים.

במהרי"ל דיסקין מקשה: למה בשולחן ובמזבח הזהב אינו כתוב שהביאו גם את בדיו, ואילו את הארון ומזבח הנחושת הביאו עם בדיו.

וי"ל אומר הגריד"א שליט"א: דכד נדייק בעשיית הכלים בפרשתן, מצינו שרק בארון ומזבח נחושת כתיב שהכניסו את הבדים לתוכו, ובשולחן ובמזבח הזהב כתיב רק שעשו בדים אולם לא כתיב שהכניסו בתוכם, ולפי"ז א"ש דלכן כשהביאו למשה הביאו בנפרד, והבדים נכללין בהא דכתיב בסוף הפרשה 'ואת כל כלי עבודת המשכן'. וטעם הדבר הא דלא הכניסו את הבדים בתוכם י"ל, דאין זו דרך כבוד שבתוך ההיכל יהיו בדים, שהם עשויין למשא.

את המנורה הטהורה וגו': (לט לז)

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר בשם סבו ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: שהכל מקשים מה היה הצורך בנס חנוכה, הלא טומאה הותרה בציבור, ויכלו להדליק גם בשמן טמא? ותירץ, שאכן טומאה הותרה בציבור, אלא שבמנורה הרי כתוב 'המנורה הטהורה', לכן רצוי יותר שהמנורה תהיה אך בטהרה, משא"כ בשאר דברים.

ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל את כל העבודה: (לט מב)

אומר המגיד מדובנא כהרגלו משל, למלך שבא לעיר שכל אנשיה היו עניים ודלים ואין בידם מנחה להביאה לפניו. היה שם עשיר אחד, חכם לב, שנודעה לו חיבה יתירה מעם המלך, והיה בידו להעניק למלך מתנה

שואל הרבי ר' זושא זי"ע - וכך מובא בשמו בספר "מנורת זהב": למה הכפילו 'והנה עשו' ו'כן עשו? אלא, איתא באבות: "העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד", כלומר שמכל מצוה נוצר מלאך טוב ומכל עבירה נוצר מלאך רע. אבל - אמר הרבי ר' זושא - אני עוד לא ראיתי מלאך רע שנוצר מעבירת ישראל שיהיה שלם בכל איבריו. אם יש לו ראש חסירה לו רגל, אם יש לו רגל חסרים לו הידיים והלב, כי אין כלל בנמצא יהודי שעושה עבירה ברמ"ח איבריו. וכאן מספרת לנו התורה "וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה - כאשר צוה ה' כן עשו", בשלימות נפלאה.

החיד"א זצ"ל מפרש: שמשרע"ה ראה הכל, 'והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו', כלומר: העשיה היתה כדת, אבל היו פרטים שלא נעשו בכוונה הראויה, 'ויברך אותם משה - שתשרה שכינה במעשה ידיכם', שכיון שעשו כדיון, תשרה בו השכינה גם אם יש חסרון בכוונה! וכך הוא גם במעשה המצוות - אם מקפידים אנו לעשותן כדיון, שורה בהן השכינה כאילו כווננו כל הכוונת!

ברש"י: אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ויהי נעם ה' אלקינו עלינו וגו'. שואל הרה"ק ה"תפארת לשמה" זי"ע: לכאורה למה הוצרכו לברכה זו, והלא אמר הקב"ה 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' - הרי שהבטיח שישרה בתוכם, ולמה להם ברכה על כך?

ומבאר: דהנה יש לדקדק באמרו 'שתשרה שכינה במעשי ידיכם' - היה לו לומר שתשרה שכינה במשכן? וי"ל שמה שבירך משה שתשרה שכינה וכו' אין הכוונה על המשכן, אלא על מעשי ידיהם במשא ומתן וכדו', דהיינו הואיל ותרמו מנכסיהם תרומת ה' למשכן, על כן תחול הברכה על כל הנשאר בידם, דכשם שבתרומה חיטה אחת פוטרת את הכרי ובעה"ב מתברך על ידה כמ"ש על המפריש מעשר 'והריקותי לכם ברכה עד בלי די', כן הכא בתרומת המשכן תשרה הברכה על כל הנותר אצלם.

רבה של פיוטרקוב הגאון רבי משה חיים לאו זצ"ל הי"ד היה אומר: גם בימי המשכן היה לכל תורם פנימיות

לכאורה נראית בהם כפילות והם קשי הבנה. ואפשר לומר אומר ה"חתם סופר" זצ"ל: כי מלאכה היא מה שעשו למעשה בידיהם ממש. ועבודה - הכוונה לנדבת לבם אף בלי מעשה. כמו שמפרש הרמב"ן את הפסוק 'ועבדתם את ה' אלקיכם'. וכמו שאמרו חז"ל: איזהו עבודה שהיא בלב? הווי אומר זו תפילה.

והכתוב אומר: 'ככל אשר צוה ה' את משה כן עשו בני ישראל את כל העבודה' היינו כחפץ ה' שהתנדבו בלב שלם. אולם מנין היה משה יודע מה שבלבם, אם התנדבותם היתה בכל לבם, על זה אומר הכתוב: 'וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' - שהעשיה היתה בלי פגם ובלי קילקול, מכאן ראה שנדבתם היתה מלב טהור ולשם שמים וכרצון ה'. שאילולא כן לא היו זוכין עושי המלאכה, הם שליח הציבור, שיצא מתחת ידם דבר משוכלל ומתוקן כל כך. 'כאשר צוה ה' כן עשו', על דרך - שליח ציבור שתפילתו שגורה בפיו סימן טוב לשולחיו, לכן - 'ויברך אותם משה'.

בנו ה"כתב סופר" זצ"ל אומר: חז"ל אמרו 'ויברך אותם משה' אמר להם יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם. הנה סגנון ברכה זו קשה להבין, כי היה צריך לומר יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ולא סתם יהי רצון. ועוד, הלא הבטיח ד' בעצמו, באם 'ועשו לי מקדש' אז 'ושכנתי בתוכם', ולמה היה נצרך עוד לברכה?

אבל באמת ראה משה, אשר הכל נעשה כמו שצוה ה', וכעת היה חסר עוד דבר אחד, שלא יעלה במחשבתם מחשבת פיגול חלילה להתפאר במעשה ידיהם, רק שתהיה מחשבתם זכה וברורה, ויתכוונו וישתוקקו לתכלית אחת לזכות להשראת השכינה, ובברכה זו בירכם משה רבינו: יהי רצון - היינו רצון שלכם, יהיה כעת אך ורק - אשר תשרה שכינה במעשה ידיכם, לא מחשבה אחרת, ואז יקיים ה' את הבטחתו וישכון ביניכם, נמצא אשר "יהי רצון" לא מוסב על השי"ת כביכול רק על ישראל, ומשמעו ברצונכם יהיה שתזכו שתשרה שכינה במעשה ידיכם.

ורעיון דומה יש בספה"ק "בית ישראל" עה"פ "רצון יראיו יעשה", שהשי"ת עושה שליראים יהיה רצון...

שואל הרה"ק ה"בני יששכר" זי"ע: מדוע לא כתוב בקיצור – באחד לחודש הראשון.

והנראה עפי"מ שקבלנו מהרבי ר' מנחם מנדיל מרימנוב זי"ע, שאותן הי"ב ימים הראשונים של ניסן – ימי הקרבת הנשיאים, המה כח כללי לי"ב חדשי השנה, כל יום רומז לחודש שלם, וכידוע שהרבי מלובלין זי"ע היה כותב ברוח קדשו בכל יום מה יהיה כל החודש "כנודע הדבר בפרסום לחבורתנו", ובאותו שנה שנתקדש בישיבה של מעלה בחודש מנחם-אב, לא כתב רק עד מנחם-אב, והענין הוא בפרסום. וא"כ לפ"ז, יום הראשון הוא כנגד כל החודש הראשון, וז"ש 'ביום החודש הראשון' – ר"ל באותו יום שהוא נגד החודש הראשון, היינו ב'אחד לחודש'.

ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם וכהנו לי והיתה להיות להם משחתם לכהנת עולם לדרתם: (מ טו)

'משחתם' כפשוטו – היינו משיחת הכהנים בשמן. אבל הרמ"ע מפאנו זצ"ל ב"עשרה מאמרות" פירשו מלשון 'השחתה'. וכתב: דמטרת הכהנים ויעודם, שהם ממידת החסד [זוהר ח"ג קמה]: להפוך את מידת הדין וההשחתה לרחמים ולחסד נצחיים וברי קיימא!

אומר ה"משך חכמה": יתכן לומר שעל מעלת אהרן לא היה משה מתקנא שהרי גם הוא זכה למעלות בהיותו נביא ומלך, אבל על מעלת בני אהרן היה מתקנא, שהרי הוא, משה, לא זכה לכך שבניו יקבלו מעלה וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק: 'אל תקרב הלום' שביקש משה לו ולזרעו וכו'. ואם כן היה מקום לחשוש שאולי משה לא ימשח את בני אהרן בשמחה ובלב שלם, לכן אמר 'ומשחת אותם' בשמחה וברצון גמור 'כאשר משחת את אביהם'.

שואל ה"חתם סופר" זצ"ל: למה לו לומר 'כאשר משחת את אביהם' דייקא. ונראה, דהנה איתא בכריתות עה"פ 'כשמן הטוב על הראש', דשני טיפי השמן היו תלויות בזקנו של אהרן, ועל דבר זה דאג משה שמא ח"ו מעל בשמן המשחה ע"י שנפלו מראשו על זקנו, יצתה בת קול 'כטל חרמון שיורד על הררי ציון', מה טל אין בו מעילה אף שמן שבזקן אהרן אין בו מעילה והנה בלי ספק ירדו גם טיפות אלו על זקן בני אהרן כמ"ש 'כאשר משחת את אביהם', ולמה לא

משלו, היו שהשתייכו לאשר ידבנו לבו' והיו שהשתייכו לאשר "ידונו" לבו – לבם דוי בפתיחת הארנק, אך אין ברירה... ואילו משה רבינו לא ניסה אפילו לבדוק את הדחף של כל יחיד ויחיד אלא ראה את כולם בתור חטיבה כוללת – "והנה עשו", רצונו של הקב"ה התמלא כיאות, מה לו לחקור כיצד ואיך, אין לו כי אם לברך את כל בני ישראל כאחד...

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע שאל בשם אביו הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: מהו כפל הלשון 'והנה עשו אותה' – 'כן עשו', ותירץ, דהנה לעיל על הפסוק 'אשר הכינותי איתא ברש"י לשון חכמים, כבר מקומו ניכר, מכאן שביהמ"ק של מעלה מכוון כנגד ביהמ"ק של מטה. וכן במשכן גם איתא, שהקב"ה ציוה למלאכים לבנות משכן למעלה, ולפי זה לא קשה כפל הלשון, משום שזה קאי על משכן של מעלה, שמשרע"ה ראה שהמלאכים עשו למעלה את המשכן כהלכתו, אז הבין שהעשייה של מטה גם היא בסדר, ובירך אותם על כך – 'ויברך אותם משה'.

הרה"ק רבי חיים מאיר מויז'ניץ זי"ע אמר: עפ"י דברי חז"ל [יומא פו] אביי אמר וכו' שיהא קורא ושונה וכו' ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות וכו' אשרי אביו וכו', אבל מי שקורא ושונה ואין משאו ומתנו באמונה וכו' עיי"ש גם בפירש"י ז"ל, כי מי שקורא ושונה ואין עוסק באמונה נתחלל שם שמים על ידו יותר ממה שנתחלל ע"י ע"ה שאינו עוסק באמונה. לכן על תלמיד חכם להזהר ביותר שיהיה משאו ומתנו באמונה. ולזה כאן כשנגמר המשכן ונתקדשו ישראל בקדושה יתירה כי ה' שוכן בקרבם הזכיר להם משה כעת יה"ר שתשרה שכינה במעשי ידיכם 'ויהי נועם וכו' ומעשה ידינו כוננהו' כעת הזמן להזהר במעשה ידיכם שיהיה באמונה למען יתקדש ש"ש על ידכם.

בספרים: בשעת הקמת המשכן, שעת השראת השכינה, היה העם חדור רגשות נעלים והתרוממות הרוח, 'ויברך אותם משה': יהי רצון שלא תעזבכם השכינה הקדושה ותלווה אתכם אף בימי המעשה. וזה "שתשרה השכינה – גם – במעשה ידיכם".

ביום החודש הראשון באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד: (מ ב)

הלא היה יכול לשלוח אחרים להקים את המשכן, דהלא במצוה שאפשר לעשות על ידי אחרים אין היתר להפסיק בלימודו, ואמר: דחזינו, דכשבונים מקום קדוש אין להניח למסור לאחרים אפילו לעשות את הפעולות הגשמיות [כגון אסיפת הכסף וכדו'] ואם ימסרו לאחר את הענינים האלו הסוף לא יהיה טוב.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע [עי' ב"תורתך שעשועי" הנד"מ] מביא מ"ש רש"י לעיל [לט לג] מהמדרש [שמו"ר נב ד ובמ"ת כאן], אמר משה לפני הקב"ה איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך, נראה כמקימו והוא נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר הוקם המשכן, הוקם מאליו.

וקשה, דבגמרא [סוכה כא.] יליף רבי יהודה דכל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל לענין טומאת מת, מדכתיב [במדבר יט יד] 'אדם כי ימות באהל', וכתיב [להלן פ' יט] 'ויפרש את האהל', מה להלן בידי אדם אף כאן בידי אדם. ולהמבואר במדרש הרי המשכן הוקם מאליו ולא על ידי אדם.

ונראה ליישב: א. דהנה לשון רש"י שם, "שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזקפן", ואילו במה שנאמר להלן 'ויפרש את האהל', פירש רש"י: 'הן יריעות עדים'. ואם כן י"ל, דאמנם הקרשים עמדו מאליהן, אך את היריעות פרש משה רבינו בעצמו, ושפיר איכא למילף מינה דכל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל. [וכע"ז כתב ב"ערוך לנר" יבמות ו.].

ב. יש לומר, דאף שלפי האמת הוקם מאליו, מ"מ נקרא אהל העשוי בידי אדם, שהרי אמר לו ה' "עסוק אתה בידך". ובאמת הלא כל מעשי בני אדם וכל מעשי הברואים הם רק על ידי שהשי"ת נותן להם כח, ורק נראה שהם עושים, אבל באמת הכל בידי השי"ת, אלא שעב"פ מה שנראה לפי הטבע שנעשה בידי בני אדם נקרא עשוי בידי אדם, ומה שגם לפי הטבע לא נראה שנעשה על ידי בני אדם, נקרא עשוי בידי שמים. ולפי זה א"ש, דכיון שאמר לו השי"ת "עסוק אתה בידך", והיה נראה כאילו משה עשאו, מיקרי שפיר עשוי בידי אדם, והבן.

מן אד"ש: משה רבינו לא היה לו חלק במלאכת מעשה המשכן, לזאת ניתנה לו ההקמה, זה היה המכה בפטיש, גם מכה בפטיש הוא מלאכה, וכתי'

מצינו שנצטער משה גם מטיפי בניו? וי"ל דהנה איתא שם שמושחין על המעיין כדי שתמשך מלכותו כמעין. ונראה שזה מרומז בטיפין שירדו מראשו על זקנו להורות על המשכת הכהונה לדורות הבאים. הוא תינח בבני אהרן צריכין את הטיפין המורים על המשכת גדולתם לבניהם, אבל אהרן שכבר נמשחו בניו אתו, למה לו הטיפין, לכן נצטער משה עליהן עד שיצתה בת קול. וזשה"כ 'והיתה להיות להם משחתם לכהונת עולם', להורות שתמשך גדולתן לעולם.

ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן: (מיז)

ויקם משה את המשכן וגו': (מיח)

אומר ה"כתב סופר" זצ"ל: יש לדקדק על כפל הלשונות 'הוקם - ויקם'. ותו, רש"י פירש לעיל [לט לג] 'הוקם המשכן - הוקם מאליו', אם כן היאך אמר אחר כך 'ויקם משה את המשכן'.

ונראה, שלאחר שמונת ימי המלואים שבהם נתקדש כבר המשכן ושרתה השכינה - אז הוקם מעצמו, ולא היה בו טורח כלל. אבל כל שמונת ימי המלואים שקודם ר"ח, שהיה משה מקימו ומפרקו אז היה טורח להקימו. וזהו: 'ויהי בחודש הראשון בשנה השנית באחד לחודש הוקם המשכן' - דהיינו הוקם מאליו. 'ויקם משה' - היינו קודם ר"ח ניסן, בשמונת ימי המלואים - משה הקימו.

החיד"א ב"נחל קדומים" כותב: הוק"ם אותיות מקו"ה. אפשר לרמוז מ"ש בפ"ב דברכות: למה נסמכו אהלים לנחלים שמעלין לטהרה, וזה הרמז שביהמ"ק הוא כמו מקוה, ואידי ואידי מטו אהדי מקו"ה המשכן עכלה"ק.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: משה רבינו היה מקים את המשכן בכל יום משבעת ימי המילואים ומפרקו, וביום השמיני העמידו על תלו. וכנגד זה נהרס משכן ה' שבע פעמים: במדבר, בגלגל, בשילה, בנוב, בגבעון, בית המקדש הראשון והשני. ונרמז במשלי 'אל תארב רשע לנוה צדיק אל תשדד רבצו, כי שבע יפול צדיק וקם'. והשמיני הוא ביהמ"ק השלישי שיבנה במהרה.

בשם הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל: בבנין המשכן כתיב: 'ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וגו', אשר צ"ע, למה משה בעצמו היה צריך לבנות את המשכן,

מקיחה, וישמור את תורתו לעצמו בלבד, אלא יעניק מחכמתו אף לאחרים...

אומר הרה"ק ה"דברי ישראל" ממודז'יץ ז"ע: הענין, כי עדות היא התורה, והשולחן היינו פרנסה ועושר כידוע, ותורה ופרנסה הא בהא תליא, שאם אין תורה אין קמח. וזהו 'ויקח ויתן את העדות', היינו התורה, 'ויתן את השולחן ויערוך עליו', היינו על התורה, 'ערך לחם', היינו כפי ערך ועסק קיום התורה – כן ערך הפרנסה.

לכאורה מיותרת כאן המילה 'ויקח' ? בספר "ליקוטים חדשים" כתב לתרץ, דבהרבה מקומות מפרשים חכמים את 'ויקח' – שלקחן בדברים, היינו בשידולים ובפיוסים. מש"ר פייס את הארון שהוא עצמו עשה בתחילה, על אשר הוציא ממנו עתה את הלוחות והניחם בארון שעשה בצלאל, וזהו 'ויקח' – שלקחו בדברים.

ה"מלא העומר" מבאר את המילה 'ויקח' שנאמר כאן, לפי שבתחילה היה העדות באהלו של משה, כמ"ש 'והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה', ולזה אמר בזה 'ויקח' – מה שלא נאמר בשאר דברים שלא היו באהל משה.

ויערוך עליו ערך לחם לפני ה': (מ כג)

מבאר המהרי"ל דיסקין זצ"ל: צ"ל מאי כוונתו באומר 'ערך לחם', והרי היה יכול לומר 'ויערוך עליו לפני ה', ומהו שהוסיף תיבות אלו? וי"ל דבא לחדש בזה שמש"ר ערכו בשבת בלבד, ולא אכלו בשבת שלאחריה, דבתוספתא דמנחות [פ"ז ה"ב] איתא דר' יוסי אומר כל ז' ימי המלואים היה שולחן בטל בלא לחם, לפי שלא נגמרה מלאכתן למוצ"ש לא סידרו עליו את הלחם אלא בשבת בזמנו וכו', ויערוך עליו ערך לחם לפני ה' כאשר ציוה ה', היכן ציוה ביום השבת, ביום השבת יערכנו לפני ה', עכ"ל התוספתא עיי"ש.

ונמצא לפי זה שבשבת השניה לא היה משה רבינו כהן כלל, ולא יכל ליקח שש החלות השייכים לכהן הגדול, אלא רק אהרן ובניו הכהנים אכלו זאת וזהו שבא הכתוב למה שמה שערך משה בשבת היה ערך לחם, ללמדך דאת הלחם רק ערך משה לפני ה' כאשר ציוה ה', וזה נעשה ביום השבת אבל הוא לא אכל מהם לאחר מכן.

הוקם המשכן וברש"י מתנחומא שא"ל הקב"ה עסוק אתה בידך נראה כמקימו והוא נזקק מאליו, גם השבת כן היא, ענין נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, הגם שהשבת הוא מאליו, מדלעילא, מקדשא וקיימא, מ"מ 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת', הם עושין את השבת, ובגמר מלאכת המשכן כתי' 'ותכל כל עבודת משכן אהל מועד וגו' ויברך אותם משה', גם בשבת בגמר הבריאה כן הוא, 'ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וגו' ויברך אלקים את יום השביעי', כאשר הי' הגמר אזי היתה הברכה.

ויפרוש משה את האהל וגו': (מ יט)

בגמרא [נדרים לח.]: אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גיבור ועשיר, וכלם ממשה, דכתיב גבי המשכן 'ויפרוש משה את האהל' וכו', ואמר מר משה רבינו פירשו, ודלמא ארוך וקטן היה וכו'.

ברש"י: ארוך בקומה וקטן בכח עב"ל. המהרש"א שם מביא בשם הרא"ש שלמה לא מביאה הגמ' שהיה גיבור מקרא קודם, דכתיב 'ויקם את המשכן', והקרשים היו כבדים ותו ליכא להקשות כדלעיל, והקשה המהרש"א מאי פריך, דילמא בנס היה, כדסמיק ליה 'הוקם המשכן' דהוקם מאליו משמע וכו' עיי"ש.

ומתרץ הגה"ק ה"זרע שמשון" את קושית הרא"ש: שעיקר הראיה באה מ'ויפרוש משה את האהל', שאם לא היה לנו אלא את הפסוק 'ויקם את המשכן' – הייתי יכול לומר דאה"נ שמשה לא היה גיבור אלא שרצה הקב"ה שגם הוא יתעסק במלאכת המשכן, כמו שהוריד לנשיאים מן השמים את אבני השוהם כדי שיביאו גם הם איזה דבר לנדבת המשכן, אמנם עתה שכבר כתיב 'ויפרוש את האהל' וכו', א"כ כבר עשה משה חלקו, ולמה לא הקים בצלאל את המשכן, אלא ודאי מפני שמשה גיבור היה. עיי"ש.

ויקח ויתן את העדת אל הארון וגו': (מ כ)

ויתן את השלחן וגו': (מ כב)

הרה"צ רבי משה מינדר זצ"ל [מגדולי ליטא וחסידיו סלונים] אמר: מה טעם מצינו בהקמת המשכן, שבכל שאר העשיות נזכר רק גוף המעשה – 'ויתן את השולחן, וישם את המנורה', ורק בלוחות כפל ואמר גם 'ויקח' וגם 'ויתן' ? ללמדנו בא, שבנוגע לתורה צריך אדם לקחת ולתת לקבל ולהשפיע, שלא יסתפק

נדב ואביהוא שנכנסו בלא רחיצת ידים ורגלים, הרי שרק ארבעה אנשים רחצו באותו יום – משה ואהרן אלעזר ואיתמר, ומכאן למד שצריך שיהיה ראוי לקדש ארבע כהנים. ונכון.

ויקם את החצר וגו' ויתן את מסך שער החצר ויכל משה את המלאכה: (מ לג)

שואל הרה"ק ר' ליובלי' אייגר זי"ע ה"תורת אמת" מלובלין: מדוע לא נאמר כאן 'כאשר ציוה ה' את משה', כדרך שנאמר בכל מעשה המשכן ובכל כליו, שבכל עשייה נאמר 'כאשר ציוה ה' את משה', ורק כאן במעשה החצר לא נאמר? ומדוע חוזר ונשנה בכל מעשה 'כאשר ציוה ה' את משה' וכי לא די היה לכתוב פעם אחת על כל מעשה המשכן?

ותירץ: זה מורה על גודל עניויותו של משה, אף שנאמר לו בכללות על מעשה מלאכת המשכן לא מלאו לבו לעשות כל פרט עד שנצטוו עליו במפורש. משל לשר גדול שהמלך אוהבו ונושא לו פנים, ונתן לו רשות לבקר את הארמון וכל חדריו תמיד בכל עת ובכל שעה. אבל השר אינו מעז להיכנס לחדרים הנ"ל אלא אם כן קראו המלך במיוחד.

וזה שפירטה התורה כל פרט ופרט במלאכת המשכן והדגישה 'כאשר ציוה ה' את משה', ורק במעשה החצר לא נאמר הציווי, כי החצר היא מחוצה למשכן ובעשיית החצר לא חיכה משה לציווי כי כאן אין מקום לענוה, אדרבה, העשייה בחצר מורה על גודל ההשתוקקות להתקרב אל המלך. וזהו שנאמר אחרי מעשה החצר 'ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד'. משה רבינו לא מלאו לבו להיכנס להיכל, אלא נשאר עומד בחצר. בזכות זה נאמר לו אחרי כן 'ויקרא אל משה'.

וזהו שנאמר בתהלים: 'אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך'. כלומר, זה שבחרת בו ותקרבהו צריך שישכון עצמו בחצריך בלי שום ציווי.

ב"ירחון ישראל סבא" מביא, שלכאורה צ"ב, הרי כבר נאמר לעיל בפרטיות כל סדר עשייתו, וא"כ כבר יודעים אנו כי משה כילה את המלאכה, א"כ לאיזה צורך אמר הכתוב 'ויכל משה את המלאכה'?

ואפשר לבאר עפ"י"מ שתמה הגה"ק ה"דברי יחזקאל" משינאווא זי"ע, דהנה אמר הכתוב 'ארבעים יכנו', וחז"ל אמרו שמלקין רק ל"ט מלקות? ותירץ דהחוטא

וישם את מסך הפתח למשכן: (מ כח)

מבאר הרה"ק ה"דעת משה" מקוז'ניץ זי"ע בדרך מוסר: דהנה הפה נקרא פתח כי הוא פתח לפתוח פיו בשירות ותשבחות ודברי תורה, ולכן צריך להיות בבחינת 'פסח' – וכמו שדרשו קדמונינו 'פסח' – אותיות 'פה סח', ס"ח בגימטרי' "חיים".

ונראה, דהרצון בזה שישמור פיו ולשונו מלדבר לשה"ר ורכילות ליצנות ולשון שקר, כי כל אלה הוא מסט"א לא מסטרא דחיי, כי אם יקדש פיו לדבר בו תמיד דברי תורה וקדושה ודברי אלקים חיים.

וזה מאה"כ 'וישם את מסך הפתח' – ששם הבורא ברוך הוא מסך ומחיצה לפני ה'פתח', הוא הפה כנ"ל, לשמור פיו ולשונו. וכל זה הוא 'למשכן' – בכדי שיוכל להיות משכן ומעון לשכון בו כבודו ית"ש, כי באם אינו נוצר פיו ולשונו אזי אין אני והוא יכולים לדור כאחד, אבל כשמקדש עצמו כו' אז היכל ה' שמה.

את הכיור וגו' ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו וגו': (מ לא)

בגמרא [זבחים יט:]: אמר רבי יוסי ברבי חנינא: כל כיור שאין בו כדי לקדש ארבעה כהנים ממנו אין מקדשין בו, שנאמר 'ורחצו ממנו משה ואהרן ובניו'. ברש"י מפרש: משה ואהרן – תרין, ובניו תרין, שאף משה כהן היה בשבעת ימי המלואים.

אולם הקשה בשיטה מקובצת שם: מדוע די בכיור שיש בו כדי לקדש ארבעה כהנים, והלא אהרן היו לו ארבעה בנים, ויחד עם משה ואהרן הם ששה, ואם כן שיצטרפו כיור שיש בו כדי לקדש ששה כהנים? ותירץ, שנאמר 'ואהרן ובניו' – ומיעוט בנים שנים. ומעין זה תירץ בכסף משנה ומסביר את הפסוק: שיהיה בכיור מים שירחצו ממנו משה ואהרן ושנים מבניו, שאל"כ היה צריך לכתוב 'וכל בניו'.

עוד תירץ: שבשמיני למילואים עבדו רק שנים מבניו שהרי שנים מתו.

הרש"ש מתרץ בפשטות, שמילת 'ורחצו' בפסוק אינה מתפרשת בלשון ציווי על העתיד אלא בלשון 'עבר', כלומר שהפסוק מספר את מעשה יום הקמת המשכן, ואומר שבאותו יום שם משה את הכיור ויתן שם מים וירחץ ממנו הוא ואהרן ובניו את ידיהם.

מעתה, רבי יוסי ברבי חנינא בעל המימרא בגמרא, סובר כר' לוי שאמר במדרש: שאחד מהדברים שמתו

אומר הגר"א: כאן מעידה התורה שכל בית ישראל ראו את הענן יומם ולילה, ולא הנביאים בלבד זכו לזה. כי דמות ה' כביכול, הוא בענן, כנאמר: 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן', וזאת ראה כל העם, כמו שהתפלל משה 'ונפלינו אני ועמך מכל העם', והקב"ה הבטיח לו: 'נגד כל עמך אעשה נפלאות'. וזה הפלא 'כי ענן ה' ... לעיני כל בית ישראל'.

אומרים בשם המהר"ם שיק זצ"ל: 'כי ענן' – שפעמים יש לאדם 'ימים מעוננים' ברוחניות או בגשמיות, וקשה עליו לימוד התורה, עליו לדעת 'כי ה' על המשכן יומם' – שע"י שיתגבר על עצמו ויעמול בתורה מתוך הדחק יזכה לאור גדול כאור היום. אבל 'ואש תהיה' – אם לימודו הוא מחמת האש, והיינו שיש לו חשק והתלהבות גדולה בלימוד, ומשו"ה עוסק בתורה, אזי – 'לילה בו' סופו שיהא לילה דהיינו חושך. כי כאשר יסולק החשק וההתלהבות כאש חולפת, אזי יבוא החושך, 'לעיני כל ישראל בכל מסעיהם' – אם יקח יהודי דברים אלו לנגד עיניו, בכל הזמנים ובכל המצבים, אזי "חזק חזק ונתחזק".

אומר הרה"ק ה"יטב לב" זי"ע: כמו במשכן היו נוסעים וחונים רק על פי ה', כמו כן דבר זה יהיה 'לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם', היינו גם בגלות, לדעת שמה' מצעדי גבר כוננו, והוא מטה לבבינו אל מקום אשר יחפוץ להיותינו שמה.

ברש"י: מקום חנייתן אף הוא קרוי מסע. אומר ה"ילקוט יהודה": גם שבעת שלמראית העין יושבים בני ישראל לפעמים שקטים ושלווים במקום אחד וזה נראה כמקום חנייתן, - אף הוא קרוי מסע, כלומר, אף אז עלינו לדעת שזו רק תחנה זמנית ושעומדים לפני נסיעה חדשה. נדידה חדשה.

בספה"ק "אמרות טהורות" מביא שראה בספר "צרות החיים" בשם הרה"ק רבי אהרן מטשערנביל זי"ע שאמר משמו של הרה"ק רבי וועלויל מזבאריז זי"ע, חז"ק פירושו שטארק זיך, כלומר מצד עצמך תתחזק, ועי"ז ונתחזק, נזכה שהקב"ה יחזק אותנו מלמעלה, ובאמת אף התחלת החיזוק בא מהשי"ת, אלא שהאדם צריך לעשות מה שביכולתו, ואז יזכה לסייעתא דשמיא על הכל.

שמח בקבלת המלקות בידעו כי בזה יכופר עונו, וא"כ כשמקבל רק ל"ט מלקות ולא יותר, אזי הוא מצטער מאד כי הוא סבור שעדיין אין לו כפרה, וצער זה נחשב לו למכה הארבעים. עכד"ק.

ויש לומר גם בזה כן, שמשה גמר את מלאכת המשכן נצטער וחשש שמא לא עשה די ושמא לא עשה כראוי לכבוד השי"ת, ועצם הצער נחשב כאילו עשה מלאכה, וז"ש 'ויכל משה' דהיינו הצער שנצטער בכלותו המלאכה – גם זה נחשב למלאכה בפני עצמה.

ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן: (מ לד)

ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד: (מ לה)

אומר הרה"ק רבי יעקב אריה מראדזמין זי"ע: שהיה כל המשכן מלא אהבת ישראל וכיסופים להקב"ה. כי המשכן וכליו באו מנדבת לבם ותשוקתם העזה של ישראל, ממילא שרתה עליהם השכינה, עד שלא נשאר פירור ואתר פנוי מיניה, כי הכל היה חדור רוח הנדיבות ומאווי ישראל, לפיכך – 'וכבוד ה' מלא את המשכן'.

בגמרא [שבת פז:]: אותו יום נטל עשר עטרות וכו', לשכון שכינה ופירש רש"י לשכון – בישראל, שכינה שרתה שם, כדכתיב 'ושכנתי בתוכם', מכלל דעד השתא לא שרתה.

וכתב ה"שפת אמת" זי"ע [שבת פז:]: ואיני יודע למה לא פירש כפשטו' דכתיב בהקמת המשכן בפרשת פקודי 'וכבוד ה' מלא את המשכן ולא יכול משה כו' כי שכן כו', ומהך קרא ד'ושכנתי בתוכם' אין ראייה מתי היה, ואפשר היה אחר כך.

כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל ישראל בכל מסעיהם: (מ לח)

הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות כותב:

"והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים, עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר, וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקב"ה והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוה-עלי אהליהם, והם הם המרכבה, ואז נחשבו גאולים. ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד".

וכן איתא ב"פרי צדיק" שהיהודי הקדוש זי"ע אמר שבשבת זו יש בו התחדשות בשפע בדברי תורה. וכתב עוד: שמעתי על אחד קדוש שאמר דברפרשת החודש היה מרגיש חידושין דאורייתא דברים מחודשים, כי אז בקריאת החודש הזה לכם וגו' הוא קליטת התחדשות דברי תורה.

ב"רמתים צופים": בגמרא [שבת קמז:]: רבי אלעזר בן ערך חליש ואיעקר תלמודיה קם למקרי 'החודש הזה לכם' אמר החרש היה לבם. אמר הוא ז"ל [הרבי מקאצק זי"ע] אע"פ שהחרש היה לבם, אעפ"כ החודש הזה לכם, והדברים סתומים ונעלמים ומי יכול לירד אף לקצת דעתו הקדושה. עכ"ל.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע פירש: דאולי הרמז על כח התורה, דאף שהלב סתום ועד עתה היה חרש היה לבם, מ"מ יכול הלב להפתח ולבוא חזרה להחודש הזה לכם – התחדשות, ע"י קם וקרא בספרא, לקבל עליו עול תורה מחדש, אף שאימשך אבתריהו.

אמרות טהורות מצדיקים זי"ע בענינים שונים:

עוד בילדותו, התבלט הגאב"ד מטשעבין זצ"ל בפקחותו, נוהג היה לשאת דברים לפני הקהל בסעודה שלישית, ואת דבריו היה מכין ביום ששי עם אחיו הגדול בעל "חזון נחום" זצ"ל. ערב שבת אחד היה אחיו טרוד בעניני ציבור, ואחיו הקטן רץ אחריו לשוא כל היום. באותה שבת התעוררה מריבה בבית הכנסת בגלל כיבודי העליות, וכאשר הגיע זמנו של הילד לדרוש, קם ואמר להפתעת כולם:

"נאמר בפרשה 'ויקהל משה את כל עדת בני ישראל' ויאמר אליהם, מתי אפשר לומר ד"ת? רק כאשר 'ויקהל' – כשיש אחדות, וכאן שיש מריבות, איני יכול לומר דבר"...

פעם נסע הגאון רבי ברוך בער לייבוביץ זצ"ל ר"י קמניץ לערוך מגבית עבור הישיבה. בשבת התפלל רבי ברוך

בספר "תומכי תמימים" מביא מכתב מהרה"ק הרמ"מ מליובאוויטש זי"ע: שבכל סופי הפרשיות יש סכום הפסוקים ומסומן הוא, רק בפרשה זו אין סימן סכום הפסוקים ולא כלום? וכותב שלדעתו, שאין זו אלא טעות המדפיס, ואפשר שהיה כתוב "בלי כל סימן" – כלומר שהסימן הוא "בלי כל" היינו" צ"ב פסוקים – סימן! ובא הבחור הזעזער ותפס כפשוטו שאין כאן סימן והשמיטן ...

הרה"ק ה"זכרון יעקב" מדענש זי"ע כותב לקשר סיום ספר שמות עם תחילת ספר ויקרא וזלה"ק: ונראה לענ"ד לקשר הדברים, דהנה כתיב 'והצנע לכת עם ה' אלקיך' [מיכה ו ח], וידוע כמה הפליגו חז"ל בעונש המתפאר במצוה שעושה וכו' רק בהסתר צריך לעבוד את ה'.

אמנם אצל מנהיגי ישראל לא נאמר זה, דהם צריכים להורות לעם דרכי ה', ו'הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו', ע"כ המה מוכרחים לעשות מעשיהם באתגליא, אמנם לזה צריכים התחזקות גדול שלא יתפס ברשת היצר להתגאות במעשיו הטובים.

ואפשר לרמוז זה במקראי קודש הנ"ל: 'כי ענן ה' על המשכן יומם' – כי משכן נקרא הצדיק שהוא משכן השכינה, על הצדיק יהיה 'יומם' – באתגליא, 'ענן ה' – שמעשיו יהיו מכוסים בערפלי טוהר מעיני בני אדם, 'ואש' – דהיינו התלהבות, 'תהיה לילה בו' – בשעה שבני אדם ישנים.

'בכל מסעיהם' – היינו כשצריך להיות מנהיגם, 'אשר יוצאים ואשר יביאים' – ודו"ק, אבל זה צריך להיות 'חזק חזק ונתחזק' – כנ"ל עד שירגיש בנפשו שלא יזיק לו, כמ"ש במשרע"ה 'ויקרא' א' זעירא כאמור.

חזק חזק ונתחזק

שבת החודש

היהודי הקדוש זי"ע אמר: ששבת החודש היינו חידוש חדש בתורה. כענין שאיתא [ויק"ר יג ג] אמר הקב"ה תורה חדשה מאתי תצא. כי בני ישראל צריכים תמיד לחדש בתורה, וזה 'החודש הזה לכם' – בזה צריך להתחיל התורה.

הרה"ק רבי אורי מסמבור זי"ע [יו"ד א אד"א], רגיל היה לפרש הפסוק בתהלים [קמט ד]: 'כי רוצה ה' בעמו יפאר עניים בישועה', שהש"י מפאר עניים, די וואס זענטן ביי זיך גארנישט ממש, 'בישועה' – צו זיין פועלי ישועות, כדי מקרב זיין אידישע הערצע להשי"ת.

בעיירה איישישוק הסמוכה לראדין, כיהן כמרא דאתרא הרב יוסף זונדל הוטנר זצ"ל. פעם בא אליו בעל העגלה דמתא, ואמר לו כי הוא מתעתד להגיע לראדין בימים הקרובים, ואם רוצה לשלוח דבר מה אל ה"חפץ חיים", הוא יעשה זאת בשמחה, שמח הרב מאוד וביקש שיפרוש בשלום הח"ח ויאמר לו כי הרב מאיישישוק מאחל שבקרוב ממש ילך יחף וישא משא של אבנים ויתבוסס בדם, בעל העגלה אמנם לא היה למדן גדול, אך בכל זאת הבין כי דברים אלו הם קללה נמרצת, ואין ראוי לדבר כן לפני גדול הדור הח"ח. משכך החל לגמגם ומנסה להתחמק משליחותו זו. אמר לו הרב: אל דאגה, בטוחני כי הוא ישמח מאוד בכך. כיון שהגיע, שאלו הח"ח אם יש לו שליחות בעבורו, אמר לו הן, אבל חוששני מלחזור על המילים, ניסה הח"ח לדובבו, וביקשו שיאמר דברים כנתינתם בלי להחסיר תיבה אחת. עמד העגלון וחזר בחרדה על כל הנוסח, וארכבותיה דא לדא נקשן. צהל לעומתו הח"ח ואמר לו הלא תבין, הרב איחל כי בקרוב אזכה להיות כהן גדול בעבודתו, ההולך יחף על רצפת המקדש, נושא אבני שוהם על כתפיו ומתבוסס בדם קדשים.

מספרים על המהרי"ץ חיות, שעבר פעם ליד ביכ"נ רפורמי, ביהכ"נ הרפורמי היה בנוי ממש כמו כנסיה, וההתנהלות בו היתה בהתאם... במרומי הבנין היה שלט גדול ומרשים: 'וכבוד ה' מלא את המשכן'.

אמר המהרי"ץ חיות: כאן מתאים דוקא לכתוב את סופו של הכתוב: 'ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד'...

בער בביהכ"נ החרדי יותר, זו שמחיצת עזרת הנשים היתה עשויה כתיקנה, ולאחר התפילה השמיע דרשה בדבר חשיבות "החזקת תורה", והמתפללים נקראו לתרום כסף לישיבה. הציבור אכן התעורר והחליטו לתרום לישיבה סכום עתק בימים ההם, אלפיים דולר...!

מיד בתום תפילת ערבית במוצאי שבת, הוגש לרבי ברוך בער צ'ק עליו היה רשום הסכום המכובד \$2000, אלא שלא מצא חן בעיני רבי ברוך בער שהצ'ק היה מוכן מיד בגמר התפילה, הוא חשש שחיללו את השבת כדי להכינו, ולתדהמת המתפללים קרע רבי ברוך בער את הצ'ק לגזרים, והסביר: "הישיבה אכן זקוקה נואשות לכסף עבור המשך קיומה, אך אינני רוצה להשתמש להחזקת תורה בכסף שיש בו משום סרך חילול שבת...".

הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זי"ע, הלך פעם לקבץ מעות לצורך מצוה, ובין היתר עלה לביתו של עשיר אחד אשר היה קמצן עד מאד, וכאשר שמע את מבוקשו של הרה"ק מקאמינקא נתרכמו פניו, והתחיל לגמגם ולומר "הלא יש לי גם כן קרובים די והותר". ענה לו הרה"ק מקאמינקא: "מדוע אינך גומר את דברך? הלא כך היית צריך לומר: יש לי די והותר קרובים עניים, וגם להם איני עוזר מאומה, כל שכן שלך לא אתן כלום..."

פעם היה "לחיים" בעת אירוסין של אחד מנכדי הרה"ק מסקולען זי"ע בביתו של הרבי מסקולען, בעת שהרבי נכנס, הסתובב לבנו – כ"ק האדמו"ר שליט"א מירושלים – וביקש ממנו סידור. אדמו"ר שליט"א שאל אותו למה הוא צריך כעת סידור, ענה לו הרבי ברצינות: "אני צריך לברך עושה מעשה בראשית!" תמה בנו: מה ענין הברכה כאן? ענה לו הרבי: - בהראותו על המצלמות שאחזו כמה מן הנוכחים: "זעהסט נישט די בליצען?" [אינך רואה את הברקים]...?

שתבחר לראות את זה כן הוא יראה בעיניך, ואין הדבר תלוי אלא בך.

סיפור כ"ק האדמו"ר מנאראל שליט"א לכבו"ק האדמו"ר מסדיגורה שליט"א:

הנני חוזר תמיד על מאמר ששמעתי מאבי זקינכם [הרה"ק ה"כנסת מרדכי" זי"ע] כשהיה בתל אביב, בצעירותי הייתי מגיע הרבה לארה"ק [עוד קודם שאבי זצ"ל עלה להתגורר בארה"ק] בכדי לבקר את דודי [אח אמי] הרה"ק מקוידנוב – ת"א זי"ע שהתגורר בתל אביב. וכך זכיתי גם להיכנס לזקינכם זי"ע. פעם שמעתי ממנו דבר חידוש שאני חוזר על זה הרבה, והנני שמח כעת שזה חוזר לסאדיגורער רבי עצמו...

תחילה אמר לי אז שבאותו השבת היה בעיה"ק ירושלים, ואמר שלבו כואב מב' עינים, א' שאינו יכול להתגורר בעצמו בעיה"ק ירושלים, וב' שיש שם כ"כ הרבה מחלוקת...

וציין אז לדברי האברבנאל, שבירושלים תמיד יש מחלוקת, משום שכתוב 'כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור', התיבה "יד" היא ר"ת האות הראשונה של אותו האיש הנוצרי ימ"ש, והאות האחרונה של הרשע הישמעאלי ימ"ש, ומשום ששניהם נולדו בירושלים ע"כ שולט שם הקליפה שלהם, ולכן יש כל כך הרבה מחלוקת...

פעם ישב הגה"ק ה"ברוך טעם" זצ"ל בס"ג ומסביבו תלמידיו. באותה שעה חלף במקום איש ומקטרותו בפיו והיה מעשן רח"ל. קראו ה"ברוך טעם" אליו ואמר לו: "אע"פ שאתה מעשן, יהיה לך סוף מר". והיה הדבר לפלא באוזני תלמידיו על הלשון "אע"פ שאתה מעשן". נענה והסביר להם ה"ברוך טעם" את דבריו:

מצינו בחז"ל [ביצה טז]. "אמר הקב"ה מתנה טובה יש לי בבית גנדי ושבת שמה". ועוד מצינו ששלמה המלך אמר [משלי טו יז] 'ושונא מתנות יחיה'. א"כ אדם זה

סיפור נורא סיפר הגאון רבי אברהם פיינשטיין זצ"ל ראש ישיבת חברון:

הוא גדל בילדותו בתל אביב והושפע עמוקות מקרבתו של הגה"ח ר' מוטל אוסטרובער - ליכטנשטיין זצ"ל.

פעם אחת היה ר' אברהם, והוא עודנו ילד, מהלך בשכונותיה הישנות של תל אביב שעוד היו שייכות אז ליפו. הוא הגיע לקרבת שכונת מנשייה הישמעאלית כשלתע הגיחו להם מולו שני גברתנים ערביים חסונים, לפתו אותו והחלו גוררים אותו לכיוון המסגד הידוע לשמצה "חסן בק", מקום מועד לפורענות. הוא ניסה להשתחרר מפיתתם, קפץ וקירטע – ולשווא.

התקרית האיומה והפחד הנורא נתנו בו אחר כך את אותותיהם: משך כמה ימים ניטל מפיו הדיבור. אבל בעודו אחוז בידיהם החסונות, הופיע מאן דהו לא אחר מאשר ר' מוטל בעצמו. לתדהמתו ראה הילד איך הלמדן החסיד המופלג נאבק בחוטפיו בכדי לשחררו ויכול להם... במסירות נפש ובכל כוחו נלחם ר' מוטל בחוטפים עד שהצליח לשחרר את הילד החטוף.

סיפור הרה"ק רבי שאול ידידיה ממוז'יץ זי"ע:

אחרי פטירת זקנו הרה"ק רבי שמואל אליהו מזוואלין זי"ע, היה חסיד ישיש אחד שלא ראה לנכון להמשיך לנסוע אל בנו ממשיך דרכו הרה"ק ה"דברי ישראל" ממוז'יץ זי"ע. ברבות הימים, כיוון ששמע את שמעו של הרבי יוצא לפניו בכל קצווי תבל, גמלה בלבו ההחלטה לנסות בכל זאת ולנסוע אל ה"דברי ישראל". נכנס ובא אל הרבי, ועדיין לא חש התרוממות והתעלות כפי שהיה מרגיש אצל אביו. אזר עוז בנפשו, ושאל את הרבי: מפני מה אצל אביכם, תיכף כשנכנסתי הרגשתי אור של קדושה, ואילו כאן אינני מרגיש כה. א"ל הרבי: הלא זהו שנאמר [מ ב] 'ויקח ויתן', דמאי 'ויקח', והלא כל נתינת חפץ נדרשת היא לקיחתו לפני כן, ופשיטא היא, אלא בא ללמד שכפי כמה שלוקחים ככה נותנים, כלומר, כשבאת במחשבה טהורה זכית למלוא חופניים התעוררת והתעלית. כאן באת מספק ומפקפק, לכן כך היא הרגשתך, 'כדרך שבא לראות, כך בא ליראות', איך

דינים וגבורות.

פ"א בע"ש קרא הרה"ק מראדומסק לר' טוביה משמשו, וביקש ממנו להכין לו את מקלו כדי שיוכל להשתמש בו בשבת ולא יהא בו חשש מוקצה, מפני שהוא רואה שאינו מצליח לגרש את החסידים ע"י קללות וגיזופים, לכן ברצונו להתחיל להכותם כדי לסלקם מעל פניו. ואכן, למחרת בצפרא דשבתא, באמצע עריכת שולחנו הטהור צויה להמשמש להביא לו את המקל, והתחיל לצעוק על החסידים "מדוע באתם אלי, והרי אין מה לחפש בי", עודו מדבר אליהם ולפתע הרים את מקלו והחל להכות בהם, בראות כן החסידים ברחו מפניו מפני היראה, אך הרה"ק מראדומסק קם ממקומו והתחיל לרדוף אחריהם, אך מכיון שגדר היה לו שבעת הליכתו סיגף את עצמו ולא הרים מעולם את רגלו מעל הארץ, אלא תמיד גרם בריצפה, לכן לא יכל לרדוף אחריהם במהירות, ועד שקם עליהם כבר ברחו החסידים לחדר הסמוך, זולת חסיד אחד שבמקום לברוח התחבא מאחורי הדלת וסבר שלא יבחין בו רבו, אך כשעבר שם הרה"ק מראדומסק ראה אותו והתחיל להכות בו מלקות ארבעים... וכאשר גמר להלקותו חזר לשולחנו וקרא לכל החסידים שיחזרו, ובאו כולם באימה ויראה כאשר שיניהם דא לדא נקשן, וסיים לערוך את ה'טיש' כהרגלו.

אותו חסיד התעצב מאד אל ליבו, כי חשב שבודאי הכה אותו הרבי מחמת רוב חטאיו, והוא פחות שבפחותים ואין לו עוד רפואה למכתו. מחשבות אלו התרוצצו במוחו ללא הפוגה וכמעט חלה מרוב מרירות. בראות אביו את צערו הגדול, נכנס אל הקודש, ושטח לפניו את יסוריו הגדולים של בנו, שאינו מוצא מנוח ורוגע לנפשו וקרוב הדבר לפיקוח נפש, צעק עליו הרה"ק מראדומסק ואמר "הראיתם שוטה כזה, הלא קיי"ל [מכות כג.] כיון שלקה הרי הוא כאחיך", ובזאת צויה עליו שיבוא תיכף לפניו, משנתבשר הבן כך שמח שמחה גדולה, ומיהר להיכנס לפני ולפנים שם קיבלו הרבי במאור פנים ובירכו בהצלחה במעשי ידיו.

ויהי אך יצא יצא מאת חדר הקודש, קיבל טלגרם [=מברק] ממשד ההגרות שהתקיים בווארשא בו הודיעו לו שזכה בסך ארבעים אלף רובל, מיד חזר

חושב שיחיה מפני שאינו מעוניין במתנה היקרה הזו, וזהו "אע"פ שאתה מעשן" – ואיך חפץ בשבת יהיה לך מר.

פעם אחת בא חסיד אחד אל הרה"ק רבי יעקב מוויזאמע זי"ע בעהמ"ח "נפלאות חדשות" מחשובי תלמיד הרה"ק רבי דוד מקאצק ועוד זי"ע, וסיפר שהילדה שלו חולנית – גוססת רח"ל ובכה בכי רב. שאלו הרה"ק מוויזאמע "במה היא ילדתך", בזה ששמו אותה בעריסה שלך? "לך לך!" יצא האיש מבית הרב ולא ידע מה היה לו. ביקש מבנו הרה"ק רבי לוי מוויזאמע זצ"ל שייכנס פנימה אל אביו, לשאול לו על זאת. נכנס רבי לוי ושאל: "איך אמרת לאיש שהילדה איננה שלו?!". השיב לו אביו הרה"ק במתק לשונו: "הלא אמרו חז"ל [ספרי דברים כד טז] בעוון האבות בנים מתים, לכן לקחתי את הילדה מרשותו, ילך הביתה והילדה תתרפא". וכך הוה.

כשהרה"ק ה"אמרי מנחם" מאלכסנדר זי"ע בא לנחם אחר הסתלקות הרבי ה"לב שמחה" זי"ע, שאל אותו הרבי ה"פני מנחם" זי"ע: מיתת צדיקים מכפרת עם תשובה או בלי תשובה? והשיב הרבי מאלכסנדר: הרי חז"ל מדמים מיתת צדיקים לטהרת פרה אדומה, "ביי פרה אדומה דארף מען עפעס טאן" [בעת טהרת הפרה צריך לעשות איזו פעולה], צריך לקחת עץ ארז ואזוב וכיו"ב, כמו כן במיתת צדיקים "דארף מען עפעס טאן, להשפיל עצמו כאזוב".

זכותם תגן עלינו

סיפורי השבוע

ב"מפי ספרים וסופרים":

דרכו של הרה"ק ה"תפארת שלמה" מראדומסק זי"ע [יו"ד כ"ט אדר – תרכ"ו] היה לקלל את חסידיו. ולפעמים היה גם מכה בהם כדי להוריד ולבטל מהם

לאחר שעשה את חשבון נפשו, נזכר ר' ראוב'קה בעסקת העורות ובמחשבות על כך שלא יצטרך להתחלק ברווחיו עם השותף, והגיע למסקנה כי כנראה אין זו מידת היושר והאמת, וכנראה עליו להתחלק ברווחיו עם השותף מבלי להתייחס לכך שהפריץ פנה אליו לבדו בעניין העיסקה, הוא החליט על אתר לשתף את השותף בעיסקה ולחלק עמו את הרווחים שווה בשווה.

והנה עם קבלת ההחלטה חש מיד ר' ראוב'קה שנפשו שבה אליו כבתחילה, ויכול הוא להניח את התפילין ולשפוך שיח נפשו בתפילה כאשר עם לבבו... אך אז עלה שוב חשש בלבו: הרי היצר הרע ימשיך וינסה אותי בענין הזה, ומה יהיה אם ישוב לפתות אותי אחר התפילה לחזור בי מההחלטה? הרי הוא ימצא לו מספיק תירוצים לכך... מיהר ר' ראוב'קה וניגש למרכז בית הכנסת, עלה על הבימה והיכה עליה בחוזקה. הס הושלך בבית הכנסת ועיני כל הופנו אליו בתדהמה. ר' ראוב'קה הרים את קולו וסיפר לכל המתפללים המופתעים את מעשה העיסקה, המחשבות שבעיקבותיה, הקושי בהנחת תפילין, וההחלטה שקיבל. מדוע אני מספר זאת ברבים? כדי שתדעו כולכם על כך וגם אם ירצה היצה"ר לפתות אותי לחזור בי מההחלטה, אתבייש מכם ואוכל לנצחו...

החיד"א זצ"ל בהיותו בצרפת, במסעותיו לביסוס היישוב היהודי ולומדי התורה בארה"ק, סעד בבית אחד הגבירים, ולן בבית גביר אחר. הכל רצו להתכבד בו ולזכות לארחו.

ישב החיד"א ולמד באישון לילה וביקש להריח בקופסת הטבק שלו לתוספת ריכוז, חיפש, ולא מצא את הקופסא. נזכר כי שכחה במקום הסעודה, קם וחזר לאותו בית, והודיע ששכח כאן את קופסת הטבק. קיבלה לידו ושב לאכסנייתו.

למחרת ביקש לכנס את כל בני הקהילה לבית הכנסת. תהו ותמהו.

ובישר כן לרבו שאמר לו: "ארבעים תחת ארבעים, תחת ארבעים מלקות שספגת הרווחת ארבעים אלף כסף"...

החסיד רבי צבי הירש לוריא זצ"ל - מחשובי חסידי סלונים, סיפר על דרגת האמת של חסידים הראשונים:

חסיד וירא שמים היה רבי ראוב'קה הקצב. לצורך פרנסתו הוא רכש בהמות ושחט אותם, את הבשר מכר לאכילה ואת העורות מכר בעבור עיבוד לצרכים שונים. בכל הקשור לעסקי העורות - היה לרבי ראוב'קה שותף שסייע לו והם התחלקו ברווחי העורות בשווה.

באחד הימים עצרה כרכרה הדורה ליד ביתו של ר' ראוב'קה הקצב, וממנה ירד אחד מפריצי הסביבה. "עיסקה משתלמת יש לי להציג לך" פנה הפריץ ישירות לראוב'קה, "מחלה קשה ומסתורית פגעה בעדר שלי וכמעט כולו נכחד, פגרים רבים מפוזרים באחוזתי וחושש אני כי הם יסריחו. אני מציע לסגור עמך עיסקה - אתה מפנה את הפגרים מאחוזתי, ובתמורה תקבל את העורות במחיר נמוך ביותר. מה תאמר על כך?"

"עשינו עסק", נענה ר' ראוב'קה שחישב בעיני רוחו את הרווחים מהעיסקה. הפריץ שב לביתו ור' ראוב'קה התמלא בשמחה, הוא הודה בלבו להקב"ה על העיסקה שהתגלגלה אליו בהיסח הדעת.

לפתע החלו מחשבות זרות עולות בלבו... הן הפריץ פנה אלי וסיכם עמי את העיסקה. עורות אלו אינם שייכים למסחר הרגיל שלי וממילא אין לשותף שלי כל חלק בהם...

למחרת בבוקר, כשהגיע לתפילת שחרית, החל בהכנות לתפילה והנחת התפילין, אך עד מהרה חש שלבו בל עמו והוא לא מסוגל להניח תפילין בהתעוררות ובכוונה הראויה כפי שהיה רגיל תמיד. תמה ר' ראוב'קה והרהר על מה ולמה מתקשה הוא להניח את התפילין בהתלהבות ובכוונה כהרגלו מדי יום ביומו?

הגזע הנאצי, וגם הוא עלול להישלח למחנות ההשמדה, ולא יעזרו לו משרתו ולא בגדיו ומעמדו.

בצר לו התייצב יום אחד בפתח חדרו של הרבי מסקולטן זי"ע ואמר לו: "אני מיכל וידער". שם שהיה מוכר לכל יהודי... הרבי קירבו והעריף עליו חום ואהבה רבה, תוך שהעניק לו דרך תשובה על מה שעשה. דרך שאימץ כל חייו, על אף שרבים מחצרו הרבי לא יכלו להכילו לאחר שלא שכחו את הצרות הרבות שסבלו ממנו רבות.

הרבי היה מטייל מעט בקרבת בית הכנסת והוא צירף אליו את מעכל הבעל תשובה. פעם, באחד מטיוליו שאל אותו הרבי: "מעכל, עשית אז צעדים כאלו קשים, החלפת בגדים, סביבה וחברים, אך מדוע נשאת עם שמך היהודי?" ומעכל השיב: "רבי, שם משפחתי הוא 'וידער', ומשמעו באידיש 'לשוב', שכן ידעתי כל הזמן – גם בזמן שהייתי שקוע בשנאת אחי היהודים, ידעתי בתוך תוכי שיום אחד אשוב למולדתי, לאמונתי, לבוראי ולעמי. לא רציתי לוותר על שם משפחתי שהזכיר לי זאת כל הזמן..."

בשנת תשל"א היה הדבר: [מ"מעין השבוע"]

איש האשכולות רב הפעלים והמעש, הגה"צ בנש"ק רבי נפתלי חיים אדלר זצ"ל מדז'יקוב, וחדב"נ של הרה"ק ה"אמרי חיים" מוויז'ניץ זי"ע, וממקימי הקריות החסידיות בבני ברק ובחיפה, נענה לבקשת החרדים בנתניה ובא להשתקע בעירם, לנעוץ קנה בים החולין של עיר התיירות והקייט [בזמנו] ולהקים בה מרכז תורני וחרדי, לא היה קל הדבר, רצוף קשיים ומכשולים, רווי מאבקים וגדוש אכזבות. אבל בנחישות ובדביקות במשימה, בהארת פנים וחכמה עצומה, נבנה המרכז של חסידי דז'יקוב נדבך אחר נדבך. משפחה ועוד משפחה, ביכ"נ ועוד אחד, ובמרכז העיר התבצרה לה שכונה לתפארה, בכמה רחובות מקבילים המשובצים בתיכ"נ ומוסדות תורה וחסד, ת"ת וישיבות.

עם בואו, נערכה מסיבת קבלת פנים בהיכל ביהכ"נ הגדול במרכז העיר. בהשתתפות רבנים, עסקנים

עלה החיד"א זצ"ל לבימה, וה"תוודה" בקול בוכים. פתח ואמר: "משכבר יודע אני את מיעוט ערכי. לבי דואב על הכבוד הרב שחולקים לי, אבל לא עלה בידי לשכנע שאינו מגיעני. אולם עתה, הן רואים אתם עין בעין – חפצתי בשאיפת טבק ולא גברתי על יצרי, והלכתי באישון לילה לקחת את הקופסא! רואים אתם מה חדל אני! וכתשובת המשקל הריני נודר בזה, שמהיום והלאה לא אריח טבק כל ימי חיי..."

מספר הרה"ג רבי קלמן בר שליט"א:

הייתה משפחה מסויימת עמה היה לי קשר לפני שנים רבות, משפחה שגרה בעיר טבריה, ובביתם היה מתארח רבות איש גלמוד שעלה מרומניה, ולאחר פטירתו נקבר בבית החיים בעיר זו.

"מעכל יצחק וידער", היה צעיר כשאביו – רב באחת הערים נפטר, והבן רצה ללכת בעקבותיו, חיפש וביקש להתמנות כרב עיר או מושב. אך על אף כשרנותו הגדולים, כל מאמציו נכשלו וכל נסיונותיו לעלות על כסא רבנות לא צלחו. הוא עבר ממקום למקום, ומסיבות כאלו או אחרות, הצעתו נדחתה.

התסכול אכל אותו מבפנים, האכזבה מהכשלונות היו גדולות, עד שהחליט ללכת רחוק רחוק מאוד. הוא המיר את דתו והלך ללמוד כמורה, דווקא שם הצליח מאוד ונהפך לכומר מטיף.

באותם ימים גאתה האנטישמיות בארצו. בני נוער מסיתים התאגדו בפלוגות "צלב הברזל" ופרעו פרעות ביהודים. שרפו חנויות, התעללו ועינו, וידער המשומד העניק להם את הצידוק הרעיוני, ואת התשתית האידיאולוגית. בעטו המושחז כתב ופרסם מאמרים רווי שיטנה, עם ציטוטים שונים מהתלמוד שהוצאו מהקשרן, והשפעתו הייתה רח"ל גדולה. בכל אותם מאמרים היה חותם בשמו: "מיכל וידער..."

ואז פרצה מלחמת העולם השנייה. וידער ידע והבין כי לא יעזרו לו כלום. הנאצים יראו בו יהודי עפ"י תורת

בעצמנו ונשלים את נפשותינו ובכך דיינו. לא ולא! ישראל ערבים זה לזה [שבועות לט.], ואיך נראה בתעות אחינו, איך נהיה שווי נפש בהנתקם ממורשתנו? חייבים אנו להיות "פעמוני זהב", להשמיע קולנו, לקרוא להם לשאת עין ולב, ולדבוק בבוראם, לשוב למורשתם, לומר להם: חידלו מלהיות אריג צבוע וחלול, והיו גם אתם לזהב צלול!"

"וכאן - אמר הרבי - נחלקו רבותינו במיקומם של הפעמונים, אלו ואלו דברי אלקים חיים, לפני שנים מספר ייסדתי את קרית צאנז ליד נתניה, הפעמון ליד הרימון, זה בשלב הראשון, ואז מגיע לשלב השני, בו אפשר להקים מרכז תורני בנתניה עצמה, פעמון 'בתוך' הרימון, פעמון שימלא את ריקנותו..."

סיפור כ"ק האדמו"ר מלעלוב שליט"א - מעשה שסיפר הרה"ק רבי ישראל מרז'ין זי"ע:

מעשה ביהודי אחד שהמסחר שלו היה במכירת "ווינטער זאכן" - דברי חורף. מעילים ומכנסיים וכדו', בכל שנה היה נוסע למקום רחוק וקונה את הסחורה והיה מוכרה אצלו ברווח, ומזה התפרנס כל ימות השנה. וכן היה לו לשלם את החובות שלקח כדי לקנות את הסחורה.

הייתה שנה אחת שהחורף לא הגיע וכל הסחורה נשארה לעמוד אצלו, מובן מאליו שבאותה שנה לא הרוויח מאומה ונשאר בחובות גדולים מקניית הסחורה, וכבר הבין אותו יהודי שהשנה יזדקק לישועה גדולה כדי להתקיים עד החורף הבא.

והנה באחד הימים כשהלך אותו יהודי לתפילת שחרית, ניגש אליו אדם אחד ושאל האם אתה הוא זה שמוכר את מוצרי החורף? והשיב כי אכן הוא זה. אמר לו האיש שהוא זקוק עכשיו לסחורה זו שבידיו, האם תוכל למכור לי את כל הסחורה שברשותך?

השיב לו היהודי: בוודאי אשמח למכור לך את כל מה שבידי, אבל אני מבקש שתיתן לי שעה אחת, שעה וחצי, כי אני כעת בדרך לתפילה ומיד לאחר מכן אוכל

וציבור גדול. ואז הושלך הס, לבימה עלה הרה"ק ה"שפע חיים" מצאנז זי"ע, מייסד קרית צאנז שבפאתי נתניה. ועתה בא לברך את הרב החדש.

היה זה בשבוע של פרשת פקודי, והוא פתח את דבריו בפסוק מן הפרשה: 'ויעש על שולי המעיל - מעיל התכלת של הכהן גדול - רימוני תכלת וארגמן ותולעת שני משזר. ויעשו פעמוני זהב טהור, ויתנו את הפעמונים בתוך הרימונים על שולי המעיל סביב, בתוך הרימונים, פעמון ורימון, פעמון ורימון, על שולי המעיל סביב'.

ונחלקו רבותינו הראשונים בענין הפעמונים והרימונים:

רש"י מפרש שהרימונים היו כדורי בד צבעונים וחלולים, ובין כל שני רימונים שיבצו פעמון זהב שישמיע קולו. והרמב"ן הקשה עליו, דא"כ לא היו הרימונים משמשים כלום, ואם לנוי - למה היו עשויים כרימונים חלולים?

לשיטתו של הרמב"ן היו הרימונים חלולים משום שהפעמונים נטמנו בהם והשמיעו קולם 'מתוך' הרימונים עיי"ש.

ואמר הרבי מצאנז זי"ע: "בידוע, שכלי המשכן ובגדי הכהונה רמזו לעינים נשגבים ונישאים, ונצפנו בהם משמעויות עמוקות.

המעיל שצבעו תכלת, רומז לכסא הכבוד אשר בשמים ממעל. הרימונים והפעמונים בשוליו רומזים לנשמות ישראל החצובות מתחת לכסא הכבוד, והם חלוקים לשנים, יש בעם ישראל "פעמונים" ויש בו "רימונים", ולא בכדי היו הרימונים חלולים... כי אחז"ל [ברכות נו.] שאפילו הריקנים שבישראל מלאים מצוות כרימון - הרי לך רימון חלול. ריק לכאורה, אבל גם הוא מחובר אל הקודש, חצוב מכסא הכבוד, נשמה יהודית המבקשת תיקונה...

הנה כי כן, יש רימונים בשלל צבעים - ויש פעמוני זהב טהור: יהודים הזהירים בקלה כבחמורה, מעשיהם מושלמים והם יקרים וזוהרים כזהב. אך אסור להם להסתפק בכך ולומר "שלום עלי נפשי", נתמקד

שמעתי מזקיני הקדוש זי"ע מעשה נורא מהרה"ק**ה"דברי חיים" מצאנז זי"ע:**

פעם אחת בא איש אחד אל הרה"ק מצאנז זי"ע, והתאונן לפניו שהוא שרוי בצרה גדולה, כי הממשלה לקחה ממנו את הרשות למכירת סחורה, ואבד פרנסתו, הד"ח לא ענה לו כלל על דבר מבוקשו, רק שאלו שם אביו ושם זקיני ועוד שמות של אנשי המשפחה ושלחו לשלום.

האיש יצא מן החדר בפחי נפש, כי הד"ח לא בירכו בשום ברכה ולא ענה לו על מבוקשו. בביהמ"ד של הד"ח, היו יושבים בקביעות חסידים ואנשי מעשה אשר היו מברכים את כל היוצא מחדר הרבי, שברכת הצדיק תתקיים עליו, כמו שרגילין לברך "איר זאלט האבין געפויילט אלעס גוט'ס", והיו מבקשים מכל אחד לנדב סכום כסף לטובת יושבי ביהמ"ד, וכשיצא האיש הזה ברכו גם אותו בכל טוב כדרכם, וביקשו ממנו מעות, אך הוא אמר להם שאינו יכול לתת, כי יש לו צער ועגמת נפש על שלא פעל כלום אצל הרבי, שהרי לא ברכו בשום ברכה, אלא אמר לו שילך. הם ניסו להרגיעו שאם הרבי אמר לו לילך בוודאי פעל כל טוב, אולם לא הצליחו להרגיעו וישב בביהמ"ד ובכה על צערו.

באותה עת הגיע לשם אחד מחשובי תלמידי הד"ח, ושמו הרב ר' יצחק רושבער ז"ל, [הוא היה אדם גדול, בכל פעם כשבא לפני הד"ח כיבדו הד"ח לישוב], כשראה את האיש בוכה, שאלו לסיבת הדבר, סיפר לו האיש שלא פעל אצל הצדיק כנ"ל, אף הוא דיבר על ליבו שאם הרבי אמר לו לילך בוודאי פעל כל טוב, אבל גם מדבריו לא מצא האיש מרגוע לנפשו, וביקש מר' יצחק כי בהכנסו לקודש פנימה, ישתדל עבורו שיקבל רשות להיכנס שנית על דבר מבוקשו. כשנכנס הר"ר יצחק כיבדו הד"ח מאד והושיבו על כסא כבכל פעם, ביקש ר' יצחק את הד"ח עבור האיש הנ"ל, שרוצה להיכנס עוה"פ, ונענה לו הד"ח.

כאשר נכנס האיש, פנה הד"ח אל הר"ר יצחק ואמר לו: אספר לך מעשה, וגם האיש הזה יכול לשמוע את המעשה:

כשהייתי צעיר לימים, נסעתי פעם אל החוזה מלובלין

למכור לך. אמר לו האיש – איני יכול לחכות בשום אופן, אם אתה רוצה למכור עכשיו מוטב, אם לא אזי אמשיך בדרכי כי אני מוכרח לנסוע מכאן.

ביקש היהודי והפציר בו מאוד שיואיל להמתין לו עד לאחר שיתפלל, בהסבירו לו בכל לשון שלפני תפילת שחרית אינו עושה שום עסקים, אך האיש היה עקשן בדעתו ואמר לו שאינו יכול לחכות לו בשום אופן אפילו שעה קלה, ואם לאו ילך לדרכו.

ונענה הרה"ק מרוז'ין זי"ע: כאן מסתיים המעשה, העולם אמנם רוצה לדעת מה סוף המעשה, אבל אצלי מסתיים כאן המעשה, בגבורת נפשו של היהודי שלא לעשות שום עסק לפני התפילה...

בהגדה ש"פ "ניצוץ אחד":

מסופר על הרבי מסוקולוב זי"ע, שהיה מיוחד ביותר עם הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע, ופעם שאלו ללמוד ארחות חיים, כיצד נוהג הרבי בזמן שלפני עריכת השולחן. הרי אצלכם הזמן מנוצל עד תום, ומצד שני מופלגת היא שמירת הזמנים שלכם. אם כן מה תעשו קודם עריכת השולחן, כשיש זמן כדי להתחיל ללמוד, לא מספיק זמן כדי לסיים אפילו משנה אחת. השיבו הרבי ה"אמרי אמת": הרי שה'טיש' נעשה לחציו השני של המשנה...

בדומה לזה מסופר על אחד מחסידיו שבא להגיש לו 'קוויטל', ותיכף אמר הרבי: 'רבי יהודה אומר חייב'. אחר כך הביט עוד ב'קוויטל' וענה לאיש מה שענה. נבהל הלה למה ירמזון מילותיו של הרבי הראשונות, ושאל לאחיו הרה"ק רבי משה בצלאל זי"ע – הי"ד. נתחייך רבי משה בצלאל ואמר, אין כאן חלילה כל מילתא בישא. רגיל הרבי לגרוס בלחישא משניות בין גברא לגברא, ואתה הצלחת לשמוע את הסיפא של המשנה ששינן טרם כניסתך.....

סיפר הרה"ק מטאהש זי"ע:

הולך אותנו ללובלין. בש"ק היינו בלובלין ובחזרה היינו שבת אחת בבית האישה הנ"ל, ומני אז שבתנו בכל פעם שבת אחת בבית האישה הנ"ל כהבטחתנו.

והנה האישה הזו שהחיה אותי נמצא כבר בעולם האמת, ונשמתו באה אצלי וביקשה ממני תיקון בעד הטובה שעשה לי שהחיה את נפשי, ופנה הד"ח אל ר' יצחק: "נו, פרעג איך אייך ר' יצחק, ברויך איך עהם א טובה טאן?" הרי [הנשמה] היא הצילה אותי ממות לחיים, ואני רציתי לתקנה, אבל ידעתי רק את שמו, ולא את שם אביו, כי כשאדם נמצא עוד בעוה"ז יכול להזכיר עצמו בשמו ובשם אביו, אבל כשמגיע לעולם העליון קשה מאד לידע את שם הנפטר ושם אביו, והתפללתי להשי"ת שאחד מנכדי האישה יזדמן לפני כדי שאשאלנו את שם זקיני.

אחר זה פנה הד"ח כלפי האישה שעמד לפניו ואמר: איש זה מודאג כי לקחו ממנו את הרשיון למכירת הסחורה, ובאמת אין זה כלום, כי כל הענין קרה לו רק כדי שיבוא אלי, ועכשיו שכבר בא ושאלתי אותו שמות המשפחה, יכול לנסוע הביתה לחיים ולשלום, כי כבר החזירו לו את הרשות.

סיפר הרה"ח ר' שמואל קריבוס ז"ל מחשובי חסידי סלונים לרבו הרה"ק ה"נתיבות שלום" זי"ע - שביקש מהרה"ח ר' אהרן סורסקי הי"ו שיפרסם זאת, והוא מספר זאת בספר "זכרון קדושים":

באחד הימים בין מנחה למעריב, נכנס ל"שטיבל" של חסידי סלונים בלאדז' - יהודי חסון ובעל קומה, אשר ניגש אל הגבאי ר' איטשע וביקש מאתו לאפשר לו לדרוש בפני הקהל אחרי שיסיימו להתפלל ערבית. האישה אף החזיק בידו מכתב המלצה מאת ה"חפץ חיים" זצ"ל, בו הוא מבקש שיאפשרו לו בכל מקום ובואו לדבר אל הציבור ולספר את ענינו, שכן יש בדבריו תועלת רבה לחיזוק האמונה. כמובן שהגבאי הסכים וכשגמרו להתפלל מעריב עמד האורח הבלתי - מוכר וגולל בפני אנ"ש את סיפורו האישי המדהים בגילוי לב נדיר:

לדבריו הוא נולד וחי כגוי פה בלאדז' בשנים עברו, היה נשוי ואב לילדים, ושימש כשוטר מקופי. היה לו אב זקן,

זי"ע, עם חבורה של יותר מעשרה חברים, ואני הצעיר שבכולם. ביום הראשון בשבוע הגענו לאכסניה הקבועה ששם נותנים לנו אוכל, והחלטנו בינינו, שהיות שאנו מסודרים כבר בכל פעם באכסניה קבועה, על כן לא נבקש מבעל המלון להכין עבורנו לאכול, אלא אם יתן לנו בלי בקשה - נאכל, אבל אם לאו לא נאכל, רק המשכנו בדרכנו. והנה בכל אכסניה שעמדנו קיבלו אותנו בסבר פנים יפות, אבל לא נתנו לנו לאכול. ואני ביום השני כבר הרגשתי רעבון גדול, בהיותי בצום כבר יום וחצי, ולא ידעתי מה יהיה בכל הדרך עד שנגיע ללובלין, אבל התחזקתי והמשכתי לנסוע עם החבראי, ביום שני בערב כבר אפסו כוחותי, והוצרכתי לילך לאט לאט עד שנשארתי מאחורי כל החברייא, והוצרכו להמתין עלי תמיד, וכך עבר עלי גם היום השלישי.

ביום השלישי בערב בקשתי מחבריי, שהיות שאני הצעיר והחלש מכולם, אולי אפשר להתיר לי לבקש אוכל, אבל הם אמרו שתנאי זה הותנה בינינו ואי אפשר לשנות. ביום רביעי בבוקר ראיתי אדם אחד הולך לקראתינו, וכשראה אותנו מרחוק, רץ בזריזות לתוך ביתו ולקח משם יי"ש ומזונות, ורץ בחזרה וניגש אלי ואמר שרואה עלי שהנני חלש מאד, ואמר בזה"ל: "איך זעה אז די נשמה שטייט אים שוין אויפ'ן שפיץ נאז" [אני רואה שהוא כבר במצב של נשמה באפו...], וממש החיה אותי בזה, כי אכלתי כפי התנאי שאם יתנו בלי בקשה נאכל, אח"כ נתן לכולם לאכול, וסיפרנו לו כל הדברים שסיכמנו בינינו, וביקש אותנו לבוא לביתו לאכול סעודה, ולנוח קצת מן הדרך, וגם ללון שם. אמרנו לו שלא נוכל ללון כי ממחרים אנו להגיע ללובלין לפני ש"ק, והיה עוד מהלך יום אחד רגלי עד ללובלין, על זה אמר לנו שלמחרת ביום חמישי בבוקר יקח אותנו ללובלין בעגלה שלו.

נשארנו שם בלילה, ולמחרת בבוקר אמר לנו שהיות שהוא מוטרד מאד בעסקיו, אינו יכול להוליכנו עם העגלה שלו. ונצטערנו מאד מזה כי מאד רצינו להגיע ללובלין, אח"כ אמר האישה כי אפשר לו להולך אותנו, אבל קשה לו מאד לעשות זאת, וביקשנו מאד שיעשה זאת למעננו, אז אמר לנו, שאם נבטיח לו שבכל פעם שניסע ללובלין, נשבות גם אצלו בשבת אחת בהליכה או בחזרה, אז יוליך אותנו, בלית ברירה הבטחנו לו והוא

רוצה באמת להתגייר. הרב הזה נתן בידו מכתב המלצה ואישר את הדבר, והוא המשיך הלאה לנדוד מרב אחד למשנהו, אך אף אחד לא ההין לעשות מעשה, למרות שהביע את חפצו להתגייר בחשאי ולברוח מן העיר. בידעם שיש לו אשה וילדים ובוודאי יתחילו לחפש אחריו חששו פן כאשר סו"ס יתגלה הענין ימיטו בגיורו אסון נורא על כל היהודים ח"ו.

לבסוף נדמן שאי מי יעצו לפנות אל האדמו"ר מראדושיץ זי"ע, שהתגורר בפיוטרקוב, והיה ידוע כבעל מופת גדול. גם הנכרים השכימו לפתחו. משבא האיש לפניו הקשיב הרבי לכל השתלשלות, ואחרי שקרא את מכתב ההמלצה שבידו, שאל אותו: "האם הינך מוכן לכל...?" השאלה לא היתה כל כך פשוטה. "הבנתי היטב את כוונת הצדיק", הסביר האורח, "והאמת אגיד שבכלל לא הייתי מוכן בלב שלם... הן היו לי את אשתי שלי ואת ילדי שלי... וכי דבר פשוט הוא להשלים עם כך שיותר לא אראה אותם... אבל ידעתי בבירור שאין לי מנוס מן הגיור ועניתי בחיוב..." כשענה שהוא מוכן לכל, הורה לו האדמו"ר מראדושיץ שיסע עכשיו לביתו והענין יסתדר.

הוא חזר מיד מפיוטרקוב ללאדז'. השעה היתה מאוחרת באישון ליל. כאשר הגיע אל הרחוב בו התגורר כל השנים, מצאו שהשחיר מרוב בני אדם שהתגודדו צפופים ודיברו ביניהם בהתרגשות. לבו אמר לו מיד שזה קשור אליו. הוא שאל מה קרה ונענה שהתרחש פה אסון מחריד: אש קטלנית פרצה באופן פתאומי במעונו של "השוטר המקופי" שנמצא בבנין דירות ברחוב "פאלודניאווא" מס' 5. והוא נשרף למוות יחד עם אשתו וילדיו אף נפש חיה לא שרדה מהם. היה פלא בעיני כולם, שכל הדירות האחרות באותו בנין לא נפגעו כלל מן הדליקה, שלא כדרך הטבע.

"הבנתי על אתר", הפטיר האיש, "שהצדיק מראדושיץ סלל עבורי באופן זה את הדרך להתגייר". שכן עכשיו נמוג לחלוטין החשש פן תחפש המשפחה אחריו. כהרף עין הוא הסתלק מן המקום. אחר פנה לפי הדרכת הרבי אל הכתובת שנתן בידו, התגייר בחשאי, ונכנס תחת כנפי השכינה. כך הפך להיות יהודי כשר. והנה, מכיוון שהשלטון הצאריסטי וחוקיו חלפו בינתיים מן העולם, ואין יותר שום סיבה להסתיר את המאורע,

גוי פולני, שכאשר חלה והרגיש כי קרבה שעתו למות קרא לו ואמר: "אגלה לך סוד, בני, שהנני בן לעם היהודי. אך בקטנותי נלקחתי כקנטוניסט לשרת 25 שנה בצבאו של הצאר ניקולאי ימ"ש ושם העבירוני על דתי בכפיה ונטמעתני בין הגויים. אחרי שהשתחררתי מן הצבא, נשאתי אשה נוכריה, היא אמך. אולם, כעת כשאני הולך להיפרד מן החיים, בקשתי האחרונה ממך היא – אנא הבטח לי ש...תתגייר ותהיה יהודי." "באותם הרגעים לא התכוונתי לכך ברצינות" התוודה האיש "אך כדי להפיס דעתו של אבא הגוסס, הבטחתי לו בתקיעת כף שאעשה כדבריו, והוא נפח את נשמתו".

לאחר מכן המשיך הלאה להיות כגוי, אולם כשחלפה תקופה מסויימת נראה אליו אביו בחלום והזכיר לו את הבטחתו שיתגייר, באומרו, שהוא עומד גם כעת בכל תוקף על דרישתו זו, ושלא יחשוב כי זה חלום בעלמא, כי לא יתן לו מנוחה עד שיתקיים. ויהי בהקיצו משנתו זכר את החלום אך לא שת ליבו אליו והמשיך בשגרת חייו. אפס כי לא ארכו הימים והחלום חזר ונשנה, עם אזהרה מחודשת מצד אביו, שלא יוותר לו בשום פנים. אעפ"כ עדיין המשיך האיש להתעלם מן הדבר וביטלו בליבו ונשאר בגויותו. לבסוף נראה אליו האב בשלישית והזהירו כנ"ל, והוסיף, שכדי שלא יחשוב כי זה דמיון בעלמא, יעשה לו עכשיו סימן, וצבט לו בשתי אצבעותיו בקיבורת ידו, צביטה שהשאירה רושם ממשי בבשרו לתמיד [ובכסיפר זאת, הפשיל האיש את שרוול כותנתו לעיני כל הקהל ב"שטיבל" וראו כולם את סימני הצביטה בשתי אצבעות שנחרטה בבשרו, ויהי לפלא].

הוא הקיץ בבהלה מן השינה וצעק בכאב "אוי" "אוי". אשתו הנוכריה התעוררה מצעקתו ושאלה מה קרה לו, אך הוא התחמק מלגלות לה, והסתפק באמירה סתמית שנבהל מחלום בלהות... אחר הדברים האלה הבין האיש שהענין רציני ואין לו ברירה כי אם למלא את הבטחתו. אפס כי לא מצא אף אחד שישתף בפעולה עמו כדי שיתגייר. בימים ההם, ימי שלטון הצאר הרוסי האכזר, נאסר על היהודים בכל חומר הדין לגייר מישהו, והסכנה היתה מרובה. הכל פחדו אפילו לדבר עמו על הנושא, בחששם שהוא בא עליהם בעלילה, וזומם להפילם בפח יוקשים. רק אחרי מאמצים וחיפושים רבים הצליח לשכנע רב אחד שהוא

עולים כעת אל המושל לפעול לביטול הגזירה, לא יעזור לכם מאומה, כי הרגע הייתי אצלו ופעלתי אצלו להוציא את הגזירה לפועל, והגזירה כבר נגזרה, ואי-אפשר לבטלה".

נענה הרה"ק זי"ע: "יא, יא, אתה יורד ואנחנו עולים". כשנכנסו אל המושל, החלו לשטוח בפניו את בקשתם, ואולם, הוא טען לעומתם, שהרבנים צריכים להיות בעלי השכלה רחבה, ומה רע בכך שיהיו בקיאים בשפת המדינה?!

הרה"ק המוהרי"ד זי"ע השיב לו על כך: "אמשול לך משל, כאשר ירצה המושל לבנות רכבת, האם יזמין עבור בנייתה מומחים העוסקים בבניית רכבות או יזמין סנדלר שיבוא לבנות את הרכבת?! הרי התשובה פשוטה וברורה, והוא הדין בדין, כאשר מדברים בטובתם של הרבנים, צריכים לשאול את הרבנים עצמם, ולא את המשכיל שמעלקא הורביץ אשר אין לו יד ושם בדברים אלו".

אולם, גם אחר הדברים האלה, אמר המושל: "איני יכול לעשות מאומה, כי הגזירה כבר נגזרה".

ברם, הרה"ק זי"ע לא הרפה והמשיך לדבר עמו, ובאמצע שאל המושל את הרה"ק על רבי דוד: "מי הוא האיש שהגיע הנה עם הראבינער?! וענה הרה"ק זי"ע: "הוא נכדו של הרב מפוזנא הגאון רבי עקיבא אייגר זצ"ל".

המושל התפעל מאד מכך, וסיפר: "לסבי היה פעם משפט על עניין מסויים, וכבר כמעט נחרץ גורלו לרעה, ואז הציעו לו ידידיו לילך לבקש את ברכתו של הרב מפוזנא רבי עקיבא אייגר. בצר לו פנה אל הרב לבקש את ברכתו, והרב אמר לו: "אם תבטיח לי שלא תעשה צרות ליהודים, אלא אדרבה תעשה להם טובות, אז תינצל מהמשפט", סבי הבטיח לו כן, ויצא זכאי במשפט".

נענה הרה"ק זי"ע ואמר: "ישמעו אוזניך מה שפיר מדבר, הרי עבשיו אמרת לי, שכבר נגזרה הגזירה על סבך, ובכל זאת יצא זכאי ברגע האחרון, וא"כ גם אתה תוכל לבטל את הגזירה על אף שהיא כבר נגזרה".

יעצו ה"חפץ חיים" זצ"ל לנדוד בין ריכוזי היהודים ולספר באוזניהם את כל השלשלות המאורעות, יש בכך חיזוק גדול לאמונה, אמר, והדבר יהיה לו לכפרה ולזכות.

החיזוק לאמונה שנובע מן הסיפור נוגע כפי הנראה הן לענין השארת הנפש אחרי המוות, והן להתגלות ההשגחה הפרטית ורחמי שמים על ילד יהודי מסכן שנחטף ל"קנטוניסטים", לתת בלבו לפני מותו את הרעיון להציל ולהשיב את המשך דורותיו אל חיק היהדות "לבל ידח ממנו נידח", וכן גילוי הסייעתא דשמיא המופלאה שהבן יזכה להתנתק לגמרי מעברו ולבוא בקהל ה' לחסות בצל כנפי השכינה בנסיבות שלא כדרך הטבע [השריפה וכיליון המשפחה], בבחינת "הבא ליטהר מסייעין אותו".

סיפר כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א:

לסבי הרה"ק המהר"י מבעלזא זי"ע היה בירושה ספר תהילים של הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע. הרה"ק זי"ע העניקו במתנה לנכדו חביבו הרה"ק המהר"א מבעלזא זי"ע. וכאשר היתה המלכות גוזרת גזירה על ישראל, היה הרה"ק המוהרי"ד זי"ע שואל ספר תהילים זה מבנו, והיה מתפלל בו עבור ביטול הגזירה. פעם יצאה גזירה מאת המלכות של הרבנים צריכים להיות בקיאים בשפת המדינה, וללא כן לא תינתן להם רשות לכהן בתפקידם.

הרה"ק המהרי"ד זי"ע שאל את התהילים מבנו הרה"ק המהר"א זי"ע, וכשהתהילים בכיסו נסע לפעול אצל מושל המחוז לבטל את הגזירה. אתו עמו נסע העסקן המפורסם רבי דוד שרייבער זצ"ל – נשיא מחזיקי הדת, בדרך שאל רבי דוד להרה"ק זי"ע: "מה ידבר עם המושל?" והרה"ק זי"ע הראה לו על התהילים, כאומר: "נאמר שם תהילים".

בהגיעם לבית המושל, פגשו את שמעלקא הורביץ – אחד מגדולי המשכילים, שהיה כמה רגעים לפני כן אצל המושל כדי לפעול אצלו להוציא את הגזירה לפועל, והלה העז בנפשו לומר להרה"ק זי"ע: "אתם

ה"שואל ומשיב" צ"ל, וסיפרו לפנינו כי בהיות וקיבל סכום גדול כנדוניה מחותנו, אין הוא צריך להתעסק בפרנסתו, ואילו זוגתו מנהלת חנות לפרנסתו, וכך הוא יושב על התורה ועל העבודה יומם ולילה.

בין הדברים סיפרו לו, כי פעם אחת הגיעו גייסות ללעמברג, ואלו החרימו את כל נכסיו, עד שלא נשאר לו כדי מחייתו, ולא יכול היה להחיות את נפשו, ובאותם ימים התאונן אצל אחד ממקורביו, כי בימים אלו לא הצליח להתרכז ולישב על תלמודו כהרגלו, ולכך לא הספיק ללמוד רק שש מאות דפי גמרא בבקיות ובריהטא.

מששמע הרה"ק המוהר"י זי"ע אודות עובדא זו, איך שבימי הדחק ובהעדר פרנסה עלה בידו ללמוד "רק" שש מאות דפי גמרא, הורה כי הוא הראוי לישוב על כסא הרבנות בלעמברג, ואכן מיני אז כיהן ה"שואל ומשיב" צ"ל כרבה של לעמברג.

בעת התפרסמותו של הרה"ק ה"תפארת שלמה" זי"ע מראדומסק [יו"ד כ"ט אדר תרכ"ו] כי הוא בעל מופת גדול, עושה גדולות אותות ומופתים נוראים, ונהרו אליו מכל הגלילות, אירע פעם אחת מעשה נורא:

בימי הרעש והמרידה של אנשי חיל, כידוע שתפסו את איש אחד גביר וחסיד נכבד, מבעה"ב של סביבות ראדומסק, ואנשי הצבא אמרו כי מורד הוא במ שלא רצה ליתן להם דגם ותירוש ואמרו כי ידונו למיתה, ונעשה רעש ויללה, ובאה אשתו של הגביר הנ"ל וב"ב וקרוביו, בקול רעש ויללה להרה"ק כי תפסו את האיש וכפסע בינו ובין המות, וחיין תלויין כחוט השערה. וא"ל הרה"ק תיכף, כי לא ירעשו ולא ירעמו, כי חלילה לא ימיתו אותו המורדים רק יצא הענין לכסף. וציווה שילכו לראש המורדים, המה נסעו ורדפו אחרי המחנה ובאו אל ראש החיל, והתחילו לבקשו על הצלת האיש, וקיבל אותם הראש חיל בסבר פנים יפות, ואמר כי פושע הוא האיש הגביר מפני שלא רצה ליתן להם דגן ותירוש, לכן העונש שהוא צריך לשלם ל" אלף זהובים פויליש. המה רצו חיש מהר בשמחה והביאו את הכסף במזומן, ונפדה האיש ממש פדיון שבויים ממות לחיים, כי כבר אסור היה באזיקים וחבלים, וכאשר יצא חפשי רצו תיכף אל הרה"ק לבשרו כי יצא לחופשי כי נתקיימה ברכתו. ושאל באיזה אופן שלחוך חופשי, והשיב כי שילם קנס ועונש ל" אלף זהובים. כשמוע הרה"ק זאת

מצאו הדברים חן בעיני המושל, והבטיח לבטל את הגזירה.

מיני אז החל קרנו של שמעלקא לרדת, כי המושל טען לעומתו: "מכרת לי עד היום בדותות, כי אתה אמרת לי שהחסידיים הם שוטים ומחוסרי השכלה, ואילו עתה נוכחתי לדעת שהם אנשים חכמים ונבונים ובעלי מדע". כעבור זמן מת שמעלקא, ולאחר מותו הסתובב פעם כלב בחצר קדשו של הרה"ק מבעלזא זי"ע, והרה"ק הורה לגבאי לגרש את הכלב, בטענה שהכלב מפריע לו בעבודת קדשו. בוקר המחר שאל הגבאי את הרבי: לא יכולתי לישון בלילה, כי מאד רציתי לדעת מי היה הכלב שהפריע לרבי את עבודת הקודש".

ענה לו הרבי: "נשמתו של שמעלקא התגלגלה בכלב זה, והיא הגיעה לבעלזא כדי לבקש תיקון לעצמה".

והוסיף: ואם תשאל למה זכה לכך שנתנו לו את האפשרות להגיע לכאן ולבקש תיקון?! אענה לך, שפעם אחת לקחו זקיניו בילדותו לבעלזא, להסתופף בצ"ק של זקיני הרה"ק המהר"ש זי"ע, וזכות זו עמדה לו אף לאחר מיתתו".

הגאון רבי יעקב אורינשטיין צ"ל ה"ישועות יעקב", כיהן ברבנות בלעמברג, ואחר פטירתו בשנת תקצ"ט, לא מצאו חברי הקהילה אדם ראוי לאותה איצטלה, שיוכל למלאות את מקומו ולישב על הרבנות בלעמברג, וזאת משם שהתעוררו אז רוחות ההשכלה, וביקשו חלק מבני העיר לקבל על עצמם רב הבקי בלשון המדינה וכדומה, ורק לאחר שמונה עשרה שנה, הצליחו החרדים לדבר ה' להכריח את כל בני העיר לקבל עליהם ברבנות אדם ירא וחרד, ואז הסתפקו אם למנות את ה"שואל ומשיב" [יו"ד כ"ז אד"א תרל"ה] צ"ל לשמש כרב העיר, או את גיסו הגאון רבי מרדכי זאב אטינגא צ"ל ה"ים התלמוד", ומשלא מצאו לנכון להכריע ביניהם, ובהיות שרבים מבני העיר היו מחסידיו של הרה"ק המוהר"י מבעלזא זי"ע, על כן שלחו משלחת שיסעו לבעלזא, ויקבלו את הכרעתו הברורה בענין.

כאשר שטחו לפני הרה"ק המוהר"י מבעלזא זי"ע את שני הצדדים, הזכירו את התמדתו העצומה של

תדע, כי גם אצל הצדיקים הגדולים מראים להם מן השמים גדלות, לעשות אותות ומופתים, והכל רצים אחריהם, וזה לנסיין לראות אם ייטב לבו עליו ויגבה לבו וירום ויתגאה, ועי"ז יתרושל בעבודת הבורא. אולם מי האיש החכם ויבן את זאת, ישמור את נפשו מלהלכד ברשת הגיאות לבלתי רום לבבו מאחיו, אזי טוב לו באחריתו.

ותדע שגם אצל משרע"ה היה נסיון הזה, שנאמר לו 'ועשך לגוי גדול', ג"כ רק לנסיין, ואם היה שומע ומסכים לזה, היה נאבד ח"ו הוא וכו' כי הכל לנסיין, והרגיש משרע"ה בזה ואמר 'ואם אין מחני נא מספרך'. וזה היה הענין בקורח, שראה שלשלת גדולה יוצאת ממנו וטעה, והוא פלא למה זה הראו לו משמים שלשלת כזאת ולהביאו לטעות גדולה כזאת. רק זה הענין דנתנו לו נסיון בזה משמים אותות ומופתים וגדלות ונפלאות ומדריגות לנסותו, ובאמת טעה ונפל לבירא עמיקתא לשאול תחתית, ועינו הטעתו בראותו כי בעל מופת הוא, וגדול הדור ופקח וחכם, ולא קיים את המשנה חכמים הזהרו בדבריכם, זה הוא הפשט האמיתי, א"כ איפוא למה זה תשאל לשמי בפלאי פלאות, כי מי יודע מה המה המופתים האלה, אולי לנסיין המה ולא מעצמי, א"כ מה להם כי יזעקו וירעמו במופתים. עכ"ד.

אמר בלשון תימה, היתכן כסף רב כזה לקחו ממת?! לא לא, תדע את אשר אני אומר אליך, כי גם הכסף הזה לא תפסיד כלל ותשיג הכסף הזה בחזרה. האנשים בשומעם זאת התפלאו על דבריו, היתכן כזאת, כי נודע כי המורדים האלה כל מה שנפל לידם לא יוציאו לעולם, אבל מי יעיז כנגדו לומר לו לא כן...

והנה עבר זמן זמנים טובא, עד כי הדבר כמעט נשכח מלב, והמורדים האלה נתפרדו והממשלה עשתה מהם תל עולם, ולקחו מהם את השבי ואת המלקוח וכל השלל הרב, ועוד מצאו במזומנים את סך ל' אלף זהובים הנ"ל, וימצאו כתוב בפנקסיהם כי זה קנס וכסף עונש מן הגביר הנ"ל. ושלחו תיכף הזמנה אחרי הגביר שיבוא ונתנו לו כל הכסף חזרה לא חסר פרוטה אחת – המה נזכרו מדברי הרה"ק ונבהלו נחפזו כי ראו כי לא נפל מדבריו ארצה, ורצו כולם לבשרו כי קיבל הכסף בחזרה, ויהיה לאות ולמופת מפורסם.

ויהי כאשר סיפרו זאת להרה"ק התרגז עליהם בשצף קצף, לכו לדרככם, מה לכם כי תבואו אלי ותסבבו את ראשי לספר מופתים ממני, הא לכם מופת [ווידער א מופת, ווידען איין מופת] וגער בהם שילכו, כי אין רצונו לשמוע מהם מופתים וילכו להם. והיה שם אחד ממקורביו ושאלו ילמדנו רבינו: אל יחר אף אדוני ואדבר, מה זה שרבינו גער בהם שלא יספרו מופת הלא באמת יש כאן מופת חותך גדול מאד, בתחילה אמרתם כי ינצל נפשו ויהיה רק ענין ממון, וכן היה, ואח"כ שוב אמרתם כי גם כל הכסף יקבל חזרה, וכן היה אשר זה באמת פליאה גדולה כי הכסף היה בשיני זאב טרף ולאחר יאוש מדעת ולבסוף בא חזרה, האם אין זה מופת הראוי לספר ולפרסם גודל כח הצדיקים ומה לכם רבינו כי נזעקתם וגערתם בהם שילכו?

השיבו הרה"ק: יפה שאלת, רק אספר לך מעשה נורא מהבעש"ט הק' זי"ע.

פ"א הפציר באחד מתלמידיו להיות רב ומו"ץ בעירו ולא רצה התלמיד, ושוב הראה הבעש"ט הק' פנים של כעס עליו, היתכן כי רוצה ליתן לו מקום מנוחה על התורה ועל העבודה שיהיה רב ומו"ץ וישב וילמד בהרחבה, ואינו רוצה, זה סימן שאיננו מתמיד כלל, ואין רוצה לקבל עליו עול תורה וכהנה וכהנה דברי כעס ומוסר. אבל התלמיד הוא באחת לא ישיבנו, רק לא, איננו רוצה להיות רב. אז גילה לו הבעש"ט הק' כי רצה רק לנסות אותי, ע"כ המעשה אצל הבעש"ט הק'. לכן

ידידי חביבי

**לשבת החודש הגענו בה"י בשמחה
חזק חזק ונתחזק נפציר בבקשה
מתפללים אנו לזכות לראות מפלת השונאים
במהרה
ובבקשה של ותיטיב לנו בטובך
בראשון לחודשי השנה
ונזכה לעלות לציון ברננה
ועוד בשנה זו בירושלים הבנויה
ועינינו תראינה בהקרבת הפסח בטהרה
א גיט'ן שבת
ידידכם אוהבכם**